

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009

ΙΟΥΝΙΟΣ 2010

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009

Ιούνιος 2010

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009

Πρώτη έκδοση: Ιούνιος 2010

© Ελληνική Ένωση Τραπεζών
Αμερικής 21α – 106 72 Αθήνα
Τηλ. Κέντρο 210.3386.500 • Fax: 210.3615.324
Website: <http://www.hba.gr>
E-mail: hba@hba.gr

ISBN 978-960-6867-05-7

Στοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση: Τίνα Σταματοπούλου
Διόρθωση δοκιμών: Χάρις Γκότση
Εξώφυλλο: Τίνα Σταματοπούλου
Εκτύπωση: Provoli Publicity AE

Σύμφωνα με το Ν. 2121/1993 και τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η μετάφραση, η αναπαραγωγή ή η αντιγραφή του παρόντος έργου, τμηματικά ή περιληπτικά, με οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (γραφικό, ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό, συμπεριλαμβανομένης της ηχογράφησης ή αποθήκευσής του σε βάση δεδομένων) χωρίς την προηγούμενη γραπτή άδεια της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών. Η απαγόρευση αυτή συμπεριλαμβάνει τη στοιχειοθεσία και σελιδοποίηση του εξωφύλλου και γενικότερα την όλη αισθητική εμφάνιση του βιβλίου.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
1. Οι μακροοικονομικές εξελίξεις	13
2. Ελληνικό τραπεζικό σύστημα: Διάρθρωση και λειτουργία	15
2.1. Δομή του τραπεζικού συστήματος	15
2.1.1. Φορείς που δραστηριοποιούνται στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα	15
2.1.2. Αριθμός τραπεζών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα	18
2.1.3. Τραπεζικά καταστήματα και εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωζώνη και την Ελλάδα	19
2.1.4. Μετοχολόγιο των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών	21
2.1.5. Χρηματιστηριακές εξελίξεις	21
2.1.6. Κεφαλαιοποίηση ελληνικών τραπεζών	25
2.1.7. Μεριδία αγοράς και βαθμός συγκέντρωσης των τραπεζικών συστημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας	26
2.2. Βασικοί οικονομικοί δείκτες των ελληνικών τραπεζών	27
2.2.1. Λόγος δανείων προς καταθέσεις	27
2.2.2. Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας	27
2.2.3. Κερδοφορία και αποτελεσματικότητα	28
2.3. Επιτόκια	30
2.3.1. Η σύγκλιση των ονομαστικών τραπεζικών επιτοκίων δανεισμού ανάμεσα στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης (Δεκέμβριος 2003 – Δεκέμβριος 2009)	30
2.3.2. Σύγκριση των ονομαστικών επιτοκίων δανεισμού μεταξύ της Ελλάδας και των υπολοίπων κρατών μελών της ευρωζώνης (Δεκέμβριος 2009)	33
2.3.3. Επιτόκια καταθέσεων	36
2.3.4. Περιθώριο επιτοκίου	37
2.3.5. Παράγοντες διαμόρφωσης των επιτοκίων και οι λόγοι απόκλισης των ελληνικών επιτοκίων από το μέσο όρο της ευρωζώνης	39
2.3.5.1. Παράγοντες διαμόρφωσης των επιτοκίων	39
2.3.5.2. Λόγοι απόκλισης των ελληνικών επιτοκίων από το μέσο όρο της ευρωζώνης	39

3. Τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα	42
3.1. Τραπεζικό σύστημα και ΑΕΠ	42
3.2. Δανεισμός νοικοκυριών	43
3.2.1. Πολιτική δανεισμού	43
3.2.2. Βαθμός χρέωσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων	44
3.2.3. Καθυστερήσεις αποπληρωμής δανείων από νοικοκυριά	47
3.3. Τραπεζική στήριξη της επιχειρηματικότητας	49
3.3.1. Χρηματοδότηση και δανεισμός επιχειρήσεων	49
3.3.2. Στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων	51
3.3.3. Προγράμματα στήριξης μικρομεσαίων επιχειρήσεων	52
3.4. Απασχολούμενοι στο τραπεζικό σύστημα και παροχές προς εργαζομένους	54
3.5. Μερίσματα που καταβάλλουν οι τράπεζες στους μετόχους τους	56
3.6. Συμβολή του τραπεζικού συστήματος στα φορολογικά έσοδα	57
3.7. Εταιρική κοινωνική ευθύνη: Περιβαλλοντική πολιτική και κοινωνική προσφορά	58
3.7.1. Περιβάλλον	59
3.7.2. Κοινωνική προσφορά	59
4. Η διεθνής δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών	60
5. Ειδικό θέμα: Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα	71
5.1. Η διεθνής διάσταση	71
5.2. Οι επιπτώσεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα	72
5.3. Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης	73
5.3.1. Μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας	73
5.3.2. Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το σύστημα εγγύησης καταθέσεων	76
5.4. Δρομολογούμενες ρυθμιστικές εξελίξεις σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο	77
Κείμενα και μελέτες τεκμηρίωσης	79
Παράρτημα Πινάκων και Διαγραμμάτων	81

Πρόλογος

Η χρηματοοικονομική κρίση που ξέσπασε με ένταση το φθινόπωρο του 2008, μετατράπηκε σε οικονομική κρίση που επηρέασε ολόκληρο τον πλανήτη. Για την αντιμετώπισή της οι περισσότερες κυβερνήσεις πήραν πρωτοφανή μέτρα με μαζικές παρεμβάσεις, τόσο για την παροχή ρευστότητας όσο και για να διασώσουν τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρείες που κατέρρεαν. Είναι αλήθεια ότι τα μέτρα αυτά απέτρεψαν την κατάρρευση και ήδη υπάρχουν δείγματα, έστω και δειλής, ανάκαμψης σε πολλές χώρες. Τα μεγάλα όμως δημοσιονομικά ελλείμματα και η σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους άρχισαν να δημιουργούν νέες πιέσεις στις διεθνείς χρηματαγορές.

Επίκεντρο της δημοσιονομικής κρίσης αναδείχτηκε δυστυχώς η χώρα μας, η οποία με το μεγάλο δημόσιο χρέος της και το πρωτοφανές δημοσιονομικό έλλειμμα το 2009, προκάλεσε τις άνευ προηγουμένου υποβαθμίσεις των οίκων αξιολόγησης και επιπλέον χρησιμοποιήθηκε ως πεδίο δοκιμασίας για την ίδια την Ευρωζώνη.

Μετά τη συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η οικονομία μας έχει μπει σε μια πορεία επώδυνης αλλά αναγκαίας προσαρμογής. Αυτό που δεν θέλησαν ή δεν μπόρεσαν να κάνουν οι κυβερνήσεις μας τα προηγούμενα χρόνια γίνεται τώρα με βίαιο τρόπο.

Μέσα σε αυτή τη δίνη, οι ελληνικές τράπεζες δέχτηκαν τις συνέπειες της κρίσης. Ενώ το τραπεζικό σύστημα μπόρεσε και ξεπέρασε συγκριτικά με άλλες χώρες, σχεδόν ανώδυνα, την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, στη συνέχεια δοκιμάζεται λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και των συνεχών υποβαθμίσεων που υφίσταται από τους οίκους αξιολόγησης το Ελληνικό Δημόσιο. Παρά τα προβλήματα όμως αυτά, οι τράπεζες έδειξαν αξιοσημείωτη αντοχή και με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας μπόρεσαν να ξεπεράσουν τις δύσκολες μέρες.

Η αξιοσημείωτη αυτή ανθεκτικότητα του τραπεζικού μας συστήματος μπορεί να αποδοθεί σε μια σειρά από παράγοντες, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους είναι ότι:

- *οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν εκτεθεί στους κινδύνους που αποτέλεσαν τις αιτίες της πρόσφατης διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης,*
- *έχουν ισχυρή κεφαλαιακή βάση,*
- *προχώρησαν έγκαιρα στην αύξηση των προβλέψεών τους έναντι επισφαλών απαιτήσεων,*
- *ακολούθησαν πολιτική συνετούς διαχείρισης των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται στην τρέχουσα συγκυρία,*

- είχαν ικανοποιητικά οικονομικά αποτελέσματα ακόμα και κατά το 2009, και
- υπήρξε αποτελεσματική προληπτική εποπτεία από την Τράπεζα της Ελλάδος που συνέβαλε αποτελεσματικά στη διασφάλιση της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Αξίζει να επισημανθεί ότι, κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπέστη σταδιακά και με αποτελεσματικό τρόπο ένα ριζικό θετικό μετασχηματισμό. Ο μετασχηματισμός αυτός, ως συνδυαστικό αποτέλεσμα της προσαρμογής του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις συνθήκες λειτουργίας του ενιαίου χρηματοπιστωτικού χώρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και της έγκαιρης δημιουργίας ισχυρών τραπεζικών ομίλων, με εκτεταμένη διεθνή παρουσία αποτελεί ένα περαιτέρω εχέγγυο για τη σταθερότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Δεν πρέπει να αγνοείται εξάλλου ότι οι ελληνικές τράπεζες, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, λειτουργούν σε ένα ιδιαίτερα αυστηρό πλαίσιο ρυθμιστικής παρέμβασης, από τα αυστηρότερα που ισχύουν για επιχειρήσεις στις οικονομίες της αγοράς, το οποίο διαμορφώθηκε και συνεχίζει να διαμορφώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού δικαίου και των βέλτιστων ρυθμιστικών και εποπτικών πρακτικών που ισχύουν διεθνώς. Μέσα σε αυτό το ρυθμιστικό πλαίσιο, οι τραπεζικοί όμιλοι της χώρας μας επιδιώκουν τόσο τη μεγιστοποίηση των αποδόσεων για τους μετόχους τους –υπό τους όρους που θέτει το πλαίσιο της σύγχρονης εταιρικής διακυβέρνησης, οι απαιτήσεις για εταιρική κοινωνική ευθύνη και η ανάγκη διασφάλισης ομαλών εργασιακών σχέσεων– όσο και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και των χωρών στις οποίες δραστηριοποιούνται.

Κάτω από σημερινές συνθήκες, η πρόκληση για το τραπεζικό μας σύστημα έχει τρεις πτυχές:

- (α)** Να συνεχίσει να παραμένει σταθερό, με ικανοποιητικούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας και επαρκή ρευστότητα.
- (β)** Να βοηθά τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που έχει προκαλέσει η μείωση της οικονομικής δραστηριότητας το 2009 και η οποία θα συνεχιστεί και κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους.
- (γ)** Να διοχετεύσει την ιδιωτική αποταμίευση στις πιο αποδοτικές χρήσεις.

Οι τράπεζες που ασκούν δραστηριότητα στη χώρα μας είναι έτοιμες να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις, χωρίς να περιοριστεί η στρατηγικής σημασίας παρουσία των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό, η οποία αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της διεθνούς οικονομικής παρουσίας της χώρας μας.

Με την παρούσα μελέτη, η Ελληνική Ένωση Τραπεζών (ΕΕΤ) επιδιώκει να αναδείξει, συνοπτικά μεν, αλλά με πλήρη τεκμηρίωση και την προσήκουσα ανάλυση:

- τη διάρθρωση και τους όρους λειτουργίας του σύγχρονου ελληνικού τραπεζικού συστήματος (Κεφάλαιο 2),
- τη συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία και κοινωνία (Κεφάλαιο 3),

- τη διεθνή παρουσία των ελληνικών τραπεζών στις χώρες της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης, την Τουρκία, την Αίγυπτο, και στις χώρες της Βορειο-ανατολικής Ευρώπης. Η διεθνοποίηση αυτή αυξάνει το φάσμα των δραστηριοτήτων τους, διασφαλίζει τη διαφοροποίηση των κινδύνων του χαρτοφυλακίου τους και συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας και των εν λόγω χωρών (Κεφάλαιο 4), και
- τα αίτια της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης, τις επιπτώσεις της στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και τις δρομολογούμενες ρυθμιστικές εξελίξεις σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο (Κεφάλαιο 5, ειδικό θέμα).

Θέλω να ευχαριστήσω τη Γενική Γραμματεία και το Επιστημονικό Συμβούλιο της ΕΕΤ που συνέβαλαν στη σύνταξη αυτής της μελέτης, η οποία αποτελεί συνέχεια εκείνης που εκπονήθηκε για πρώτη φορά το 2008. Ευελπιστώ ότι η μελέτη αυτή μπορεί να αποτελέσει τη βάση ενός γόνιμου και νηφάλιου δημόσιου διαλόγου για το ρόλο των τραπεζών, τόσο στην παρούσα συγκυρία, όσο και για τη δυνατότητα συμβολής τους στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας μας. Για την Ελληνική Ένωση Τραπεζών η σημερινή δοκιμασία είναι και μια πρόκληση για ένα νέο ξεκίνημα, ώστε η εθνική μας οικονομία να μπει σε μια νέα πορεία διατηρήσιμης ανάπτυξης και η ελληνική κοινωνία να γνωρίσει μια νέα περίοδο ευημερίας και συνοχής. Σε αυτή τη νέα πορεία το ελληνικό τραπεζικό σύστημα θα παίζει και πάλι πρωταγωνιστικό ρόλο.

Βασίλης Θ. Ράπανος
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΕΤ

1. Οι μακροοικονομικές εξελίξεις

Το 2009 ήταν η χρονιά κατά την οποία η πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση μεταφέρθηκε στους τομείς της πραγματικής οικονομίας επηρεάζοντας αρνητικά τα δημοσιονομικά μεγέθη των κρατών σε διεθνές επίπεδο. Σε ό,τι αφορά την ελληνική οικονομία, οι εκτιμήσεις των περισσότερων μακροοικονομικών μεγεθών αναθεωρούνται συνεχώς προκειμένου να αντικατοπτρίζουν τις εξελισσόμενες μεταβολές στη χώρα μας (*Πίνακας 1*).

Ο **ρυθμός αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ)** μειώθηκε κατά 2,0% το 2009. Το 2010 αναμένεται και πάλι αρνητικός ρυθμός μεταβολής, το ύψος του οποίου θα εξαρτηθεί από την αποτελεσματικότητα και την αυστηρότητα εφαρμογής των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής που έχουν ληφθεί.

Το **έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης** κατά το 2009 διαμορφώθηκε στο 13,6% σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έναντι του 7,7% που έφθασε το 2008. Η μεγάλη αυτή αύξηση του ελλείμματος κατά τα δύο τελευταία έτη οφείλεται αφενός μεν στη μείωση των κρατικών εσόδων, τα οποία επηρεάστηκαν αρνητικά και από τη δυσμενή οικονομική συγκυρία και, αφετέρου, στη σημαντική αύξηση των κρατικών δαπανών. Ωστόσο, για το 2010 αναμένεται μείωση του ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ και επιστροφή του στο επίπεδο του 8,7%.¹

Σε ό,τι αφορά την εξέλιξη του **δημοσίου χρέους** (ενοποιημένο χρέος της γενικής κυβέρνησης), το μέγεθος για την Ελλάδα κατά το 2009 ανήλθε στο 115,1% του ΑΕΠ, έναντι 99,2% που είχε καταγραφεί για το 2008, ενώ για το 2010 προβλέπεται να αυξηθεί περαιτέρω στο 122,9%, σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.²

Το **ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών** παρουσίασε έλλειμμα της τάξης του 11,2% του ΑΕΠ για το 2009, επίπεδο ελαφρώς μειωμένο σε σχέση με το αντίστοιχο 14,6% του ΑΕΠ που καταγράφηκε για το 2008, ενώ προβλέπεται να παρουσιαστεί ακόμα περισσότερο μειωμένο για το 2010, στο 9,7%, εξαιτίας της μείωσης στο εμπορικό έλλειμμα, ως συνέπεια της μείωσης, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, των εισαγωγών.³

Ο **πληθωρισμός** (Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή) εμφάνισε σημαντική μεταβλητότητα τα τελευταία δύο έτη, φθάνοντας στο επίπεδο του 4,2% για το 2008, κυρίως λόγω της αυξημένης

¹ Ελληνική Στατιστική Αρχή (2010): Δελτίο Τύπου, *Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (Δ.Υ.Ε.)*, 10 Μαΐου 2010, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0702/PressReleases/A0702_SEL40_DT_AN_00_2009_01_F_GR.pdf

² *Ibid.*

³ Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (2010): *World Economic Outlook: Rebalancing Growth*, April 2010, διαθέσιμο στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/01/pdf/tables.pdf>

τιμής του πετρελαίου, ενώ για το 2009 διαμορφώθηκε στο 1,3%. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, ο πληθωρισμός το 2010 αναμένεται να διαμορφωθεί στο 1,9%.

Τέλος, σε ό,τι αφορά την απασχόληση, το **ποσοστό της ανεργίας** (ποσοστιαία αναλογία των ανέργων στο σύνολο του εργατικού δυναμικού, απασχολούμενοι και άνεργοι) περιορίστηκε το 2008 στο 7,8% από το 8,4% το 2007, ενώ για το 2009 εμφανίστηκε αυξημένο, στο επίπεδο του 9,6%, με προοπτική περαιτέρω αύξησης στο 12,0%, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ για το έτος 2010.

Πίνακας 1
Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών

	2006	2007	2008	2009	2010 (n)
ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, (ετήσια % μεταβολή)	4,5	4,5	2,0	-2,0	-3,0
Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-3,6	- 5,1	-7,7	-13,6	-8,7
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	97,8	95,7	99,2	115,1	122,9
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (%)	-11,3	-14,4	-14,6	-11,2	-9,7
Πληθωρισμός (ΕΔΤΚ) (%)	3,3	3,0	4,2	1,3	1,9
Ανεργία (%)	9,0	8,4	7,8	9,6	12,0

(n): πρόβλεψη

Πηγές: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δ.Ν.Τ., ΕΛ.ΣΤΑΤ.Α.

Τα προβλήματα τα οποία εμφανίζονται μέσω των εξελίξεων στους παραπάνω κρίσιμους δείκτες επίδοσης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και οι προβλέψεις για τις τάσεις το 2010, όπως καταγράφονται από διάφορους οργανισμούς, αναδεικνύουν τη δυσχερή θέση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία και καθιστά μονόδρομο την αυστηρή εφαρμογή των δημοσιονομικών και διαρθρωτικών μέτρων που έχει λάβει η Ελληνική Κυβέρνηση στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

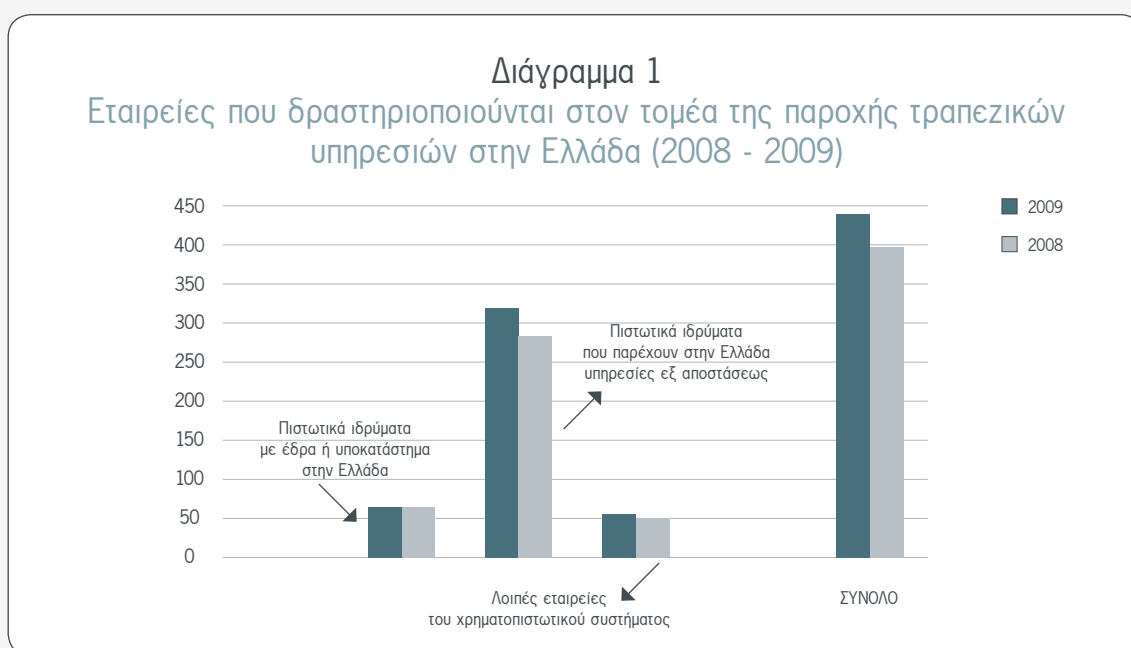
2. Ελληνικό τραπεζικό σύστημα: Διάρθρωση και όροι λειτουργίας

2.1. Δομή του τραπεζικού συστήματος

2.1.1. Φορείς που δραστηριοποιούνται στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα

Όπως έχει επισημανθεί και στην προηγούμενη μελέτη της ΕΕΤ⁴ λόγω της παγκοσμιοποίησης της τραπεζικής αγοράς, της ελεύθερης κυκλοφορίας ανθρώπων, επιχειρήσεων και κεφαλαίων και των δυνατοτήτων που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία επικοινωνιών, οι έλληνες συναλλασσόμενοι μπορούν σήμερα να αναζητούν και να επιλέγουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες από έναν πολύ μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων και τους ανά τον κόσμο ανταποκριτές ή συνεργάτες τους. Στοιχεία για τις κατηγορίες φορέων παροχής τραπεζικών υπηρεσιών στην Ελλάδα δημοσιεύει τακτικά η Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ). Οι πιο πρόσφατες σχετικές δημοσιεύσεις⁵ περιέχουν πίνακες και καταλόγους σύμφωνα με τους οποίους τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες προσφέρονται σήμερα στην Ελλάδα από 462, έναντι 397 το προηγούμενο έτος, πιστωτικούς οργανισμούς. Τους οργανισμούς αυτούς η ΤτΕ ταξινομεί ως εξής (Διάγραμμα 1):

- 65 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκατάστημα στην Ελλάδα⁶ (βλέπε κατωτέρω υπό α),
- 340 πιστωτικά ιδρύματα με έδρα σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες χωρίς επί τόπου παρουσία τους (υπό β), και
- 57 λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος (υπό γ).

⁴ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία, Ιούλιος 2008, σελ. 11 επ. Η μελέτη του 2008 είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.hba.gr/Main/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSistima2008s.pdf>

⁵ Βλέπε στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Supervision/SupervisedInstitutions/default.aspx>

⁶ Σε αυτά δεν περιλαμβάνονται τα 12 γραφεία αντιπροσωπείας αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία λειτουργούν στη χώρα μας, δεδομένου ότι δεν παρέχουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες προς το ευρύ κοινό (νοικοκυριά και επιχειρήσεις).

(α) Πιστωτικά ιδρύματα με έδρα ή υποκατάστημα στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΤτΕ, το Νοέμβριο του 2009, ήταν στην Ελλάδα εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 65 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 64 το Μάρτιο του 2008), εκ των οποίων:

- 35 πιστωτικά ιδρύματα (19 εμπορικές και 16 συνεταιριστικές τράπεζες) που έχουν καταστατική έδρα στην Ελλάδα, έχουν αδειοδοτηθεί και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3601/2007,
- 24 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, επίσης, υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης (κοινοτικό διαβατήριο) του Ν. 3601/2007, εποπτευόμενα από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής των πιστωτικών ιδρυμάτων,
- 5 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς δεν υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης, και
- 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του Ν. 3601/2007, δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Κατά τη διάρκεια του 2009 και παρά τη δυσχερή συγκυρία στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, τρία επιπλέον υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης εγκαταστάθηκαν και άρχισαν να λειτουργούν στην Ελλάδα, ενώ αποχώρησαν από τη χώρα μας δύο υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων με έδρα εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

(β) Πιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στην Ελλάδα υπηρεσίες εξ αποστάσεως

Επιπλέον των παραπάνω πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν μόνιμη εμπορική παρουσία στην Ελλάδα, τραπεζικές υπηρεσίες (πληρωμών ή χρηματοδότησης) προς ελληνικά φυσικά ή νομικά πρόσωπα δύνανται, επίσης, να παρέχουν, και παρέχουν (έστω και σε περιορισμένη προς το παρόν έκταση), 340 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 283 το Δεκέμβριο του 2007), τα οποία εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ)⁷. Τα εν λόγω πιστωτικά ιδρύματα εποπτεύονται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας καταγωγής τους και, κατά τα προβλεπόμενα από το Ν. 3601/2007, έχουν απλώς γνωστοποιήσει στην Τράπεζα της Ελλάδος «ενδιαφέρον παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση». Η κατανομή τους αναλόγως χώρας προέλευσης ήταν, τον Απρίλιο 2010, η εξής (εντός παρενθέσεων οι αντίστοιχοι αριθμοί για το Δεκέμβριο 2007):

⁷ Ο Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος περιλαμβάνει τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία.

Χώρα προέλευσης	Αριθμός ιδρυμάτων
Αυστρία	27 (22)
Βέλγιο	5 (4)
Γαλλία	38 (33)
Γερμανία	43 (43)
Γιβραλτάρ	5
Δανία	5 (6)
Εσθονία	1
Ηνωμένο Βασίλειο	75 (67)
Ιρλανδία	29 (25)
Ισλανδία	1 (1)
Ισπανία	12 (4)
Ιταλία	8 (6)
Κύπρος	5 (3)

Χώρα προέλευσης	Αριθμός ιδρυμάτων
Λιχτενστάιν	3 (2)
Λουξεμβούργο	34 (30)
Μάλτα	5 (3)
Νορβηγία	2 (3)
Ολλανδία	25 (19)
Ουγγαρία	2 (2)
Πολωνία	1 (1)
Πορτογαλία	3 (3)
Σουηδία	4 (2)
Τσεχία	1
Φινλανδία	6 (4)
Σύνολο	340 (283)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακες Εποπτευομένων Ιδρυμάτων, Απρίλιος 2010

Στο χρονικό διάστημα Δεκέμβριος 2007 – Απρίλιος 2010, ο αριθμός των πιστωτικών ιδρυμάτων αυτής της κατηγορίας αυξήθηκε κατά 20%, με σημαντικότερη συμβολή στην ανωτέρω αύξηση να παρουσιάζουν τα πιστωτικά ιδρύματα από Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ολλανδία, Αυστρία, Γαλλία και Λουξεμβούργο. Επίσης, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα επτά (7) πιστωτικά ιδρύματα από την Εσθονία, την Τσεχία και το Γιβραλτάρ γνωστοποίησαν στην Τράπεζα της Ελλάδος ενδιαφέρον παροχής υπηρεσιών χωρίς εγκατάσταση.

Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι το 70% των πιστωτικών ιδρυμάτων που παρέχουν στην Ελλάδα εξ αποστάσεως χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες είναι εγκατεστημένα και λειτουργούν σε κράτη μέλη της ευρωζώνης. Μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης μόνο πιστωτικά ιδρύματα εγκατεστημένα στη Σλοβενία και Σλοβακία δεν έχουν γνωστοποιήσει μέχρι σήμερα σχετικό ενδιαφέρον στην Τράπεζα της Ελλάδος.

(γ) Λοιπές εταιρείες του χρηματοπιστωτικού συστήματος

Επιπλέον των προαναφερθέντων (υπό α και β) πιστωτικών ιδρυμάτων, στην Ελλάδα λειτουργούν άλλες 57 εταιρείες (έναντι 50 το Δεκέμβριο του 2007) του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι οποίες εξειδικεύονται στην παροχή συγκεκριμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (εκτός της αποδοχής καταθέσεων από το κοινό, υπηρεσία που σύμφωνα με τη νομοθεσία επιτρέπεται να παρέχεται μόνο από τα πιστωτικά ιδρύματα) και εποπτεύονται, επίσης, από την Τράπεζα της Ελλάδος. Η κατανομή τους, ανά κατηγορία επιχειρήσεων, έχει ως εξής:

	Αριθμός Εταιρειών ⁸
Ανταλλακτήρια Συναλλάγματος	13 (12)
Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης	12 (14)
Εταιρείες Πρακτορείας Επιχειρηματικών Απαιτήσεων	5 (4)
Εταιρείες Παροχής Πιστώσεων	4 (2)
Ιδρύματα Ηλεκτρονικού Χρήματος (χωρίς εγκατάσταση)	10 (7)
Χρηματοδοτικά Ιδρύματα (χωρίς εγκατάσταση)	2 (1)
Εταιρείες Διαμεσολάβησης στη Μεταφορά Κεφαλαίων	11 (10)
Σύνολο	57 (50)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακες Εποπτευομένων Ιδρυμάτων

Η τάση αύξησης των άλλων δύο κατηγοριών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στην Ελλάδα ακολουθήθηκε και στην κατηγορία των λοιπών εταιρειών του χρηματοπιστωτικού συστήματος (+14%). Με εξαίρεση τις εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, ο αριθμός των εταιρειών λοιπών κατηγοριών παρουσίασε αύξηση ως προς τους απόλυτους αριθμούς των δραστηριοποιούμενων εταιρειών. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει το έντονο ενδιαφέρον διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών για την ελληνική αγορά και τον έντονο ανταγωνισμό στην παροχή εξειδικευμένων χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί πως, τον Απρίλιο του 2010, δώδεκα (12) αλλοδαπές τράπεζες διατηρούσαν στη χώρα μας γραφεία αντιπροσωπείας.

2.1.2. Αριθμός τραπεζών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα συγκρίσιμα στοιχεία⁹, ο συνολικός αριθμός των τραπεζών στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 κρατών μελών (εφεξής ΕΕ-27) μειώθηκε σημαντικά την τελευταία εξαετία. Συγκεκριμένα, το 2008 ανέρχονταν σε 8.510, ενώ το 2003 ήταν 9.054 (μείωση της τάξεως του 6,5%). Η μείωση αυτή οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στη συνεχιζόμενη τάση για εξαγορές και συγχωνεύσεις στον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα, λαμβανομένου υπόψη, μεταξύ άλλων, και του γεγονότος ότι ο αριθμός των τραπεζών σε ορισμένα κράτη μέλη (όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Ισπανία και η Ιταλία) είναι για ιστορικούς λόγους πολύ μεγάλος.

Στην Ελλάδα, αντίθετα, η τάση ήταν αντίστροφη, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξεως του 10% σε βάθος επταετίας (59 τράπεζες το 2003, 63 το 2007 και 65 τον Απρίλιο του 2010).

⁸ Εντός παρενθέσεως εμφανίζεται ο αριθμός των λοιπών εταιρειών του χρηματοπιστωτικού συστήματος που λειτουργούσαν στην Ελλάδα το Δεκέμβριο του 2007.

⁹ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010, σελ. 3, Πίνακας 1.

2.1.3. Τραπεζικά καταστήματα και εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωζώνη και την Ελλάδα

Η τάση αύξησης του αριθμού των τραπεζών στην Ελλάδα παραλληλίστηκε και με αύξηση του αριθμού των καταστημάτων των τραπεζών κατά την εξαετία 2003-2008, η οποία ήταν διαρκής και υπερδιπλάσια έναντι της ευρωζώνης (Πίνακας 2). Η εν λόγω τάση αύξησης των καταστημάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια του 2009. Σύμφωνα με τον κατάλογο καταγραφής της παρουσίας του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα (γνωστό ως ευρετήριο HEBIC), στο τέλος Δεκεμβρίου 2009 ο αριθμός των καταστημάτων των τραπεζών στην Ελλάδα, χωρίς να υπολογίζονται τα καταστήματα της Τράπεζας της Ελλάδος, ανέρχονταν σε 4.264¹⁰.

Η εξέλιξη αυτή αντανακλά εν μέρει την προτίμηση της πελατείας των τραπεζών στην Ελλάδα για την πραγματοποίηση τραπεζικών συναλλαγών κυρίως μέσω των καταστημάτων τους, τις προσπάθειες των εγκατεστημένων στη χώρα μας τραπεζών να αυξήσουν τα σημεία φυσικής εξυπηρέτησης της πελατείας τους και τη διεύρυνση του δικτύου καταστημάτων τους σε γεωγραφικές περιοχές της χώρας με χαμηλά ποσοστά αστικοποίησης (ορεινές περιοχές, νησιωτική Ελλάδα, κ.λπ.).

Εκτιμάται ότι τα επόμενα χρόνια θα πρέπει, μάλλον, να υπάρξει περαιτέρω αύξηση του αριθμού των τραπεζικών καταστημάτων, λαμβάνοντας υπόψη, πλην άλλων λόγων, και το ότι στο τέλος του 2009 στην Ελλάδα αντιστοιχούσε ένα τραπεζικό κατάστημα για κάθε 2.632 κατοίκους, ενώ, στο τέλος του 2008, ο αντίστοιχος μέσος όρος στην ευρωζώνη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν 1.730 και 2.092 κάτοικοι ανά κατάστημα, αντίστοιχα (Πίνακας 3).

Πίνακας 2
Αριθμός καταστημάτων τραπεζών (2003 – 2009)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	Μεταβολή π.μ. (2003 - 2008)	Μεταβολή π.μ. (2008 - 2009)
Ελλάδα	3.300	3.403	3.543	3.699	3.850	4.095	4.264	+24	+4
Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ-27)	206.956	211.442	214.925	228.601	233.581	238.117	μ.δ.	+15	μ.δ.
Ευρωζώνη (ΕΕ-15)	168.730	168.476	169.644	181.499	183.981	186.363	μ.δ.	+10	μ.δ.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, *Structural Indicators for the EU Banking Sector, January 2010*
*Στοιχεία ευρετηρίου HEBIC

¹⁰ Αναλυτικότερα στοιχεία του ευρετηρίου HEBIC είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών <http://www.hba.gr>

Πίνακας 3
Αναλογία κατοίκων ανά τραπεζικό κατάστημα (2003 – 2009)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ελλάδα	3.365	3.251	3.111	3.005	2.902	2.740	2.632 ¹¹
Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ-27)	2.377	2.316	2.269	2.183	2.123	2.092	μ.δ.
Ευρωζώνη (ΕΕ-15)	1.872	1.864	1.839	1.744	1.735	1.730	μ.δ.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Structural Indicators for the EU Banking Sector, January 2010

Παράλληλα με την αύξηση του αριθμού καταστημάτων, σημαντική και συστηματική υπήρξε και κατά τη διάρκεια του 2009 η προσπάθεια των εγκατεστημένων στη χώρα μας τραπεζών να αναπτύξουν εναλλακτικά δίκτυα διανομής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, όπως αυτόματες ταμειολογιστικές μηχανές (ΑΤΜ), τηλεφωνική τραπεζική (phone-banking) και ηλεκτρονική τραπεζική (e-banking). Η προσπάθεια αυτή είχε ως αποτέλεσμα τόσο τη σημαντική αύξηση του αριθμού των ΑΤΜ (2009: 7.750, 2008: 7.575, 2007: 7.270, 2006: 6.667), όσο και την αναβάθμιση και διεύρυνση των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω αυτών, καθώς, πέραν των παραδοσιακών υπηρεσιών κατάθεσης και ανάληψης μετρητών και ερώτησης υπολοίπου, είναι πλέον δυνατή η πραγματοποίηση ποικίλων τραπεζικών συναλλαγών, όπως η μεταφορά κεφαλαίων σε λογαριασμούς τρίτων, η πληρωμή οφειλών από πιστωτικές κάρτες, καθώς και η πληρωμή λογαριασμών λοιπών επιχειρήσεων (π.χ. κοινής ωφέλειας).

Εντυπωσιακή υπήρξε, τέλος, λαμβανομένων υπόψη των αναλογιών, η συνεχιζόμενη αύξηση των εγγεγραμμένων χρηστών¹² στις υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής που έχουν αναπτύξει οι ελληνικές τράπεζες. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕΤ, στις 31 Δεκεμβρίου 2009, περισσότερα από 1.719.800 φυσικά και νομικά πρόσωπα ήταν εγγεγραμμένοι χρήστες σε υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής, σημειώνοντας αύξηση 34% σε σχέση με το τέλος του 2008. Σημειώνεται μάλιστα ότι το 2004 ο αριθμός των εγγεγραμμένων χρηστών στις υπηρεσίες ηλεκτρονικής τραπεζικής δεν υπερέβαινε τις 100 χιλιάδες.

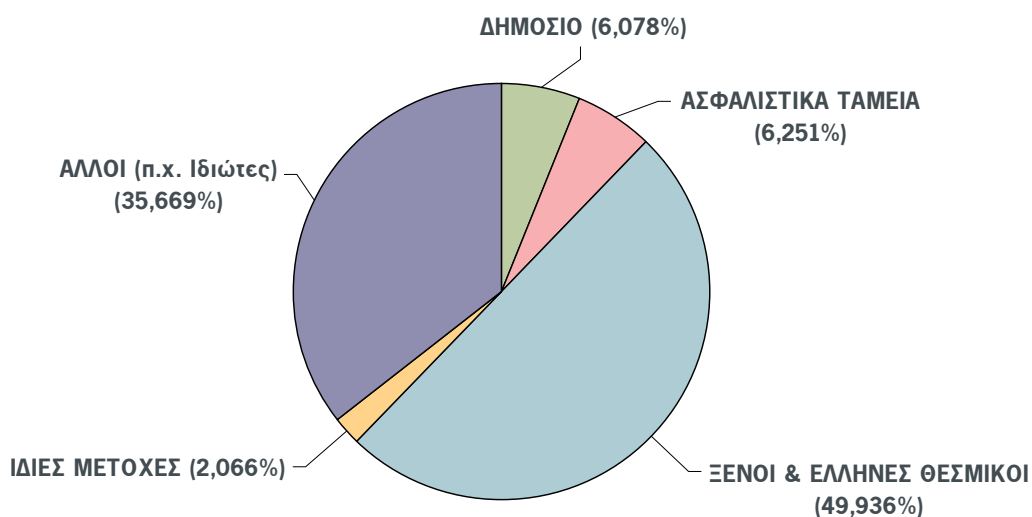
¹¹ Με εκτίμηση πληθυσμού 11.221.000.

¹² Ως εγγεγραμμένοι χρήστες ορίζονται οι πελάτες των τραπεζών που μπορούν να κάνουν συναλλαγές αξίας μέσω internet banking, είτε μέσω κωδικού (user name) συσχετισμένου με καταθετικό λογαριασμό, είτε μέσω κωδικού (user name) συσχετισμένου με κάρτα.

2.1.4. Μετοχολόγιο των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών

Το μετοχολόγιο των δεκατεσσάρων (14) εισηγμένων σήμερα στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών, συντίθεται από ιδιώτες, έλληνες και ξένους θεσμικούς επενδυτές, ασφαλιστικά ταμεία, καθώς και φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα (*Διάγραμμα 2*), χαρακτηρίζεται από έντονη διασπορά, καθώς και από ενισχυμένη διαπραγματευσιμότητα σε καθημερινή βάση. Όπως φαίνεται και στο *Διάγραμμα 2*, οι θεσμικοί επενδυτές, έλληνες και ξένοι, καταλαμβάνουν ποσοστό σχεδόν 50% της μετοχικής σύνθεσης των τραπεζών που απέστειλαν στοιχεία στην ΕΕΤ με τους ιδιώτες μετόχους να ακολουθούν σε ποσοστό 36% και το Δημόσιο μαζί με τα ασφαλιστικά ταμεία να καταλαμβάνουν ποσοστό 12,3% επί της μετοχικής σύνθεσης.

Διάγραμμα 2
Μέση Μετοχική Σύνθεση (%)

Σημείωση: Η μέση μετοχική σύνθεση προέκυψε από την ανάλυση των στοιχείων που απέστειλαν στην ΕΕΤ επτά τράπεζες-μέλη της οι οποίες, με βάση το σύνολο του ενεργητικού, στις 31.12.2008, καταλαμβάνουν το 86% επί του συνόλου των εισηγμένων στο χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών.

Πηγή: Ειδική έρευνα ΕΕΤ

2.1.5. Χρηματιστηριακές εξελίξεις

Ιδιαίτερα αρνητικές ήταν οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης στις τιμές των μετοχών του τραπεζικού κλάδου στο Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑ), καθ' όλη τη διάρκεια του 2008, με αποκορύφωμα το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, όταν οι τιμές των τραπεζικών μετοχών σημείωσαν μείωση της

τάξης του 73,9%, σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2007. Η υποχώρηση των τιμών των μετοχών του τραπεζικού κλάδου οδήγησε σε πώση της χρηματιστηριακής αξίας του, η οποία στο τέλος του 2008 κάλυπτε το 33% περίπου του συνόλου της αγοράς έναντι 43% περίπου στο τέλος του 2007, ενώ η μέση ημερήσια αξία των συναλλαγών εμφάνισε μείωση 27% περίπου σε σχέση με το 2007¹³.

Οι παραπάνω εξελίξεις ήταν αναμενόμενες, παρά το γεγονός ότι ο ελληνικός τραπεζικός κλάδος είναι ελάχιστα εκτεθειμένος σε κινδύνους που σχετίζονται με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική αναταραχή. Εντούτοις, ειδικά για τις μετοχές του τραπεζικού κλάδου, η μειωμένη διάθεση των επενδυτών για ανάληψη κινδύνων, οι ρευστοποιήσεις επενδυτών του εξωτερικού εν μέσω κορύφωσης της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και η υποχώρηση της κερδοφορίας είχαν ως αποτέλεσμα την παραπάνω εξέλιξη.

Οι πτωτικές τάσεις, ως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης από το 2008 απροθυμίας των επενδυτών για ανάληψη κινδύνων, συνεχίστηκαν και στις αρχές του 2009. Η εφαρμογή ωστόσο των μέτρων του Ν. 3723/2008¹⁴ για την ενίσχυση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας επέδρασε θετικά στις χρηματιστηριακές εξελίξεις του τραπεζικού κλάδου, με αποτέλεσμα τη σημαντική μεταβλητότητα των τιμών των μετοχών του κλάδου στις αρχές του 2009. Ήδη από το Μάρτιο του 2009, ο τραπεζικός δείκτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών ανέκοψε την έντονα πτωτική πορεία και κινήθηκε ανοδικά, από τις 1.541,5 μονάδες τον ίδιο μήνα στις 3.622,6 το μήνα Οκτώβριο (*Πίνακας 4 και Διάγραμμα 3*), εμφανίζοντας καλύτερες επιδόσεις σε σχέση με το Γενικό Δείκτη, ο οποίος, από 1.684,4 μονάδες αυξήθηκε σε 2.682,2, την ίδια περίοδο. Αξιοσημείωτο είναι ότι, σε σχέση με τις διεθνείς αγορές, η πορεία του τραπεζικού δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών, ύστερα από μία σημαντική περίοδο υποαπόδοσης έναντι των διεθνών δεικτών (*Πίνακας 5 και Διάγραμμα 4*), λόγω της παρατεταμένης διάρκειας της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, συνέκλινε, μετά το Μάρτιο του 2009, κατά πολύ ιδιαίτερα τον ευρωπαϊκό τραπεζικό δείκτη SP European Banking Index.

Ωστόσο, το τελευταίο δίμηνο του 2009, οι μεταβολές των τιμών των μετοχών στο ΧΑ εμφάνισαν απόκλιση σε σύγκριση με άλλες ανεπτυγμένες χώρες, καθώς εκφράστηκαν έντονες ανησυχίες από μέρους των επενδυτών σχετικά με την επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών της Ελλάδας. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε συνεχή υστέρηση του δείκτη του ΧΑ έναντι του ευρωπαϊκού δείκτη τιμών μετοχών Dow Jones Euro STOXX (23,4%) και των δεικτών των περισσότερων αγορών της ζώνης του ευρώ και των Η.Π.Α. (S&P 500: 23,5%).

Οι τιμές των μετοχών των ελληνικών τραπεζών, παρά τη μειωμένη κερδοφορία τους και τις ρευστοποιήσεις που προέκυψαν ύστερα από ανησυχίες των επενδυτών για τις ενδεχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις της δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας στον τραπεζικό κλάδο, ήταν αυξημένες κατά 40,1% σε σχέση με το τέλος Δεκεμβρίου του 2008.

¹³ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2008 – 2009, Φεβρουάριος 2009.

¹⁴ ΦΕΚ Α' 250/ 9.12.2008.

Πίνακας 4
Δείκτες μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών - Γενικός Δείκτης
& Τραπεζικός Δείκτης

Μήνας	ATHEX Γενικός δείκτης Χ.Α.	FTSE/ΧΑ Τραπεζικός δείκτης Χ.Α.
Αύγ. 08	3.293	4.729,5
Σεπτ. 08	2.857	4.008,5
Οκτ. 08	2.060	2.702,3
Νοέμ. 08	1.914	2.158
Δεκ. 08	1.787	1.899,4
Ιαν. 09	1.780	1.765,2
Φεβρ. 09	1.536	1.307,1
Μαρτ. 09	1.684	1.541,5
Απρ. 09	2.054	2.110,4
Μάιος 09	2.328	2.691,7
Ιούν. 09	2.210	2.500,3
Ιούλ. 09	2.362	2.859,4
Αύγ. 09	2.466	3.178,4
Σεπτ. 09	2.661	3.536,1
Οκτ. 09	2.686	3.622,6
Νοέμ. 09	2.263	2.864
Δεκ. 09	2.196	2.662

Σημείωση: Βάση Κλαδικών Δεικτών ΧΑ: 30.12.2005=5.000

Διάγραμμα 3

Πηγή: Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Τεύχος 127, Φεβρουάριος – Μάρτιος 2010

Πίνακας 5

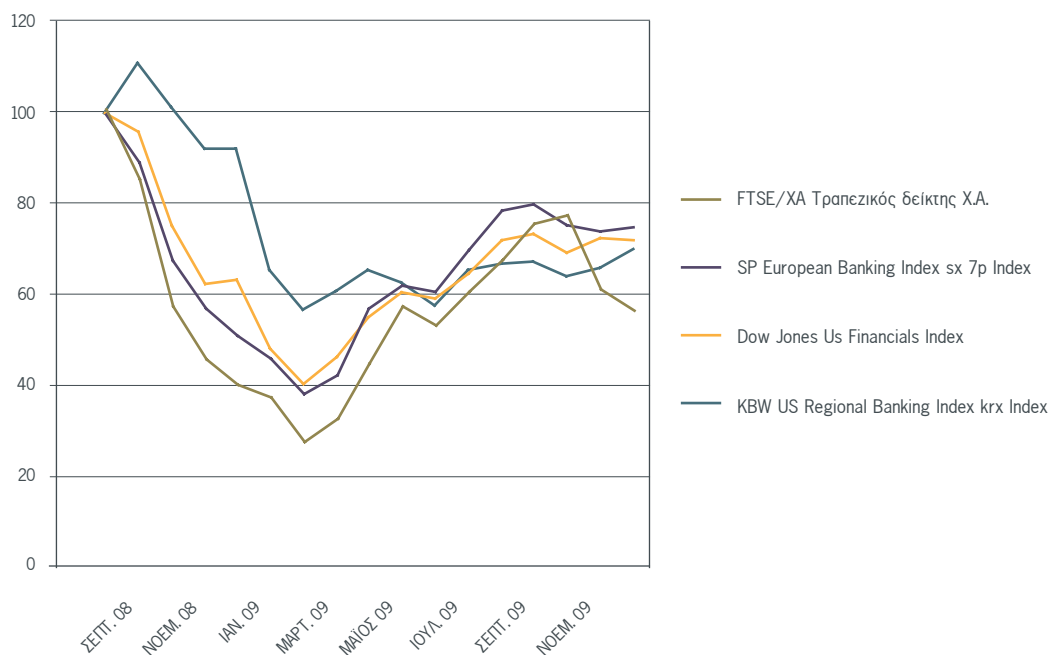
FTSE/ΧΑ Τραπεζικός δείκτης Χ.Α.-SP European Banking Index sx7p Index-
Dow Jones Us Financials Index-KBW US Regional Banking Index krx Index

Μήνας	FTSE/ΧΑ Τραπεζικός δείκτης Χ.Α.	SP European Banking Index sx7p Index	Dow Jones Us Financials Index	KBW US Regional Banking Index krx Index
Αύγ. 08	100,00	100,00	100,00	100,00
Σεπτ. 08	84,76	89,12	95,59	110,82
Οκτ. 08	57,14	67,78	74,80	101,34
Νοέμ. 08	45,63	57,24	62,22	92,00
Δεκ. 08	40,16	51,16	62,89	92,15
Ιαν. 09	37,32	46,18	47,70	65,06
Φεβρ. 09	27,64	38,15	40,02	56,72
Μαρτ. 09	32,59	42,11	45,85	60,78
Απρ. 09	44,62	57,02	54,92	65,43
Μάιος 09	56,91	62,04	60,29	62,75
Ιούν. 09	52,87	60,50	59,06	57,57
Ιούλ. 09	60,46	69,79	64,18	65,37
Αύγ. 09	67,20	78,69	71,74	66,46
Σεπτ. 09	74,77	80,00	73,14	67,00
Οκτ. 09	76,60	75,38	69,10	64,06
Νοέμ. 09	60,56	73,99	72,03	65,75
Δεκ. 09	56,29	75,16	71,85	69,83

Πηγή: Bloomberg

Σημείωση: Βάση Κλαδικών Δεικτών: 30.08.2008=100

Διάγραμμα 4

Πηγή: Bloomberg

2.1.6. Κεφαλαιοποίηση ελληνικών τραπεζών

Η κεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών, εξαιρουμένης της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του Δεκεμβρίου 2009 ανερχόταν στα 32,87 δισ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε στο 39,4% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών, έναντι της αντίστοιχης κεφαλαιοποίησης κατά το τέλος Δεκεμβρίου 2008 η οποία ανερχόταν στα 21,61 δισ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχούσε, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, στο 31,7% της συνολικής κεφαλαιοποίησης του Χρηματιστηρίου Αθηνών¹⁵.

Παρά την τρέχουσα οικονομική συγκυρία, η οποία είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένη λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης που εκδηλώθηκε από το καλοκαίρι του 2007 και εντάθηκε από τον Αύγουστο του 2008¹⁶ πλήττοντας το σύνολο των οργανωμένων αγορών ανά την υφήλιο, οι ελληνικές τράπεζες εξακολουθούν να διατηρούν την έμπρακτη εμπιστοσύνη των επενδυτών, κάθε κατηγορίας, ως προς τις επιχειρηματικές επιλογές τους, την αποτελεσματικότητά τους, την εξωστρέφεια την οποία έχουν επιδείξει και συνεχίζουν να επιδεικνύουν με συνέπεια, καθώς και τις προοπτικές περαιτέρω οργανικής ανάπτυξης και κερδοφορίας τους.

¹⁵ Χρηματιστήριο Αθηνών, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Χρηματιστηριακές Εξελίξεις (τεύχη Δεκεμβρίου 2008 & 2009).

¹⁶ Στο χρονικό διάστημα Ιούνιος 2008 – Ιούνιος 2009 οι απώλειες κεφαλαιοποίησης του δείκτη όλων των μετοχών του Χρηματιστηρίου Αθηνών ανήλθε στα 45 δισ. ευρώ.

2.1.7. Μεριδία αγοράς και βαθμός συγκέντρωσης των τραπεζικών συστημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας

Ο βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος παρουσίασε, σε σχέση με το 2007, ελαφρά αύξηση¹⁷ είτε βάσει του μεριδίου αγοράς των πέντε (5) μεγαλύτερων τραπεζών σε όρους ενεργητικού είτε με βάση το δείκτη Herfindahl-Hirschmann (HHI)¹⁸.

Στην Ελλάδα το μερίδιο αγοράς των πέντε (5) μεγαλύτερων τραπεζών σε όρους ενεργητικού διαμορφώθηκε στα τέλη του 2008 σε 69,5% (2007: 67,7%) εμφανίζοντας, μεταξύ 2003 και 2008, ελαφρά αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης (2003: 66,9%)¹⁹.

Αντίστοιχη τάση αύξησης του βαθμού συγκέντρωσης των πέντε μεγαλύτερων τραπεζών παρουσιάζεται και στο σύνολο των τραπεζικών συστημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 27 κρατών μελών κατά την εξαετία 2003 – 2008 (2008: 59,6%, 2003: 58,8%). Η εν λόγω τάση συγκέντρωσης αποτυπώνει, αφενός τις συγχωνεύσεις που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ μικρού και μεσαίου μεγέθους (πριν τις συγχωνεύσεις) τραπεζών και αφετέρου τη δυναμική ανάπτυξη συγκεκριμένων τραπεζικών ομίλων, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συγχωνεύσεων και εξαγορών.

Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι ο βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, μολονότι εμφανίζεται υψηλότερος από το γενικό μέσο όρο του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παραμένει αισθητά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο βαθμό συγκέντρωσης των τραπεζικών συστημάτων κρατών μελών της ευρωζώνης με πληθυσμό αντίστοιχο της Ελλάδας, όπως η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Φινλανδία και η Δανία. Αντίθετα, πολύ χαμηλότερος είναι ο βαθμός συγκέντρωσης μόνο σε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία:

- είτε λειτουργούν ως διεθνή χρηματοπιστωτικά κέντρα (όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και το Λουξεμβούργο)
- είτε διαθέτουν, για ιστορικούς λόγους, ένα πολύ μεγάλο δίκτυο συνεταιριστικών και αποταμιευτικών τραπεζών (όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Ισπανία και η Ιταλία), συνθήκες που δεν συντρέχουν για τη χώρα μας.

¹⁷ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010, σελ. 5, Πίνακας 3 και Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ιούνιος 2009, σελ. 63 και 64.

¹⁸ Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται ως το άθροισμα των τετραγώνων των μεριδίων αγοράς όλων των τραπεζών που δραστηριοποιούνται σε μια χώρα. Οι τιμές του δείκτη κυμαίνονται από 0 έως 10.000. Τιμές του δείκτη χαμηλότερες του 1.000 υποδηλώνουν χαμηλή συγκέντρωση, από 1.000 μέχρι 1.800 μέτρια και από 1.800 και πάνω υψηλή συγκέντρωση.

¹⁹ Για αναλυτικά στοιχεία της εξαετίας 2003 – 2008 βλέπε: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, EU Banking Structures, Οκτώβριος 2008, σελ. 38 και Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010, σελ. 5.

2.2. Βασικοί οικονομικοί δείκτες των ελληνικών τραπεζών

2.2.1. Λόγος δανείων προς καταθέσεις

Η ισορροπημένη ανάπτυξη των χρηματοδοτικών και καταθετικών εργασιών συνεχίστηκε και το 2009 και συνέβαλε στη διατήρηση του δείκτη δανείων προς καταθέσεις κάτω του 100%²⁰.

Ειδικότερα, ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις και συμφωνίες επαναγοράς το 2009 ανήλθε σε 90,8%, αυξημένος σε σχέση με το 2008 (2008: 89,1%). Βάσει των στοιχείων της Τράπεζας Ελλάδος, το 2009 το υπόλοιπο των καταθέσεων και συμφωνιών επαναγοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων σε Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα έφθασε τα €279 δισ. (2008: €280 δισ.). Την ίδια χρονιά, το υπόλοιπο των χορηγήσεων προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά ανήλθε στα €253,4 δισ. (2008: €249,6 δισ.)²¹.

2.2.2. Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας του εγχώριου πιστωτικού συστήματος υποχώρησε το 2008, εν μέσω αντίξων διεθνών συνθηκών, στο 9,4% από 11,2% το 2007, ενώ ο δείκτης βασικών κεφαλαίων (Core Tier 1) μειώθηκε, στο ίδιο διάστημα σε 7,9% από 9,4%²² (Διάγραμμα 5). Παρόλα αυτά, η κεφαλαιακή επάρκεια παραμένει σε επίπεδο υψηλότερο των ελάχιστων απαιτούμενων²³.

Τον Ιούνιο του 2009, αξιόλογη βελτίωση παρατηρήθηκε στους δείκτες Κεφαλαιακής Επάρκειας και Βασικών Κεφαλαίων, η οποία οφείλεται στη σημαντική αύξηση των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών λόγω της έκδοσης προνομioύχων μετοχών που διατέθηκαν στο Ελληνικό Δημόσιο, αλλά και λόγω της αύξησης μετοχικού κεφαλαίου που πραγματοποιήσαν με απόλυτη επιτυχία ορισμένες τράπεζες. Έτσι, στο τέλος του 2009 οι Δείκτες Κεφαλαιακής Επάρκειας και Βασικών Κεφαλαίων²⁴ διαμορφώθηκαν για μεν τις τράπεζες σε 13,2% και 12,0% αντίστοιχα, για δε τους τραπεζικούς ομίλους σε 11,8% και 10,7% αντίστοιχα.

Οι εξελίξεις αυτές επηρεάστηκαν από την καταγραφή ζημιών αποτίμησης στα ίδια κεφάλαια, την αγορά ιδίων μετοχών από τις τράπεζες και την απομείωση συμμετοχών των ελληνικών τραπεζικών ομίλων, λόγω συναλλαγματικών διαφορών. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, από τον Ιανουάριο του 2008, εφαρμόζονται οι νέοι κανόνες της κεφαλαιακής επάρκειας (γνωστοί ως

²⁰ Για το λόγο των συνολικών πιστώσεων που έχουν χορηγηθεί σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις έναντι του ΑΕΠ στην Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη ζώνη του ευρώ βλέπε αναλυτικά στοιχεία στο κεφάλαιο 3.2.2 της παρούσας μελέτης.

²¹ Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Τεύχος 127, Πίνακες IV9 και IV15.

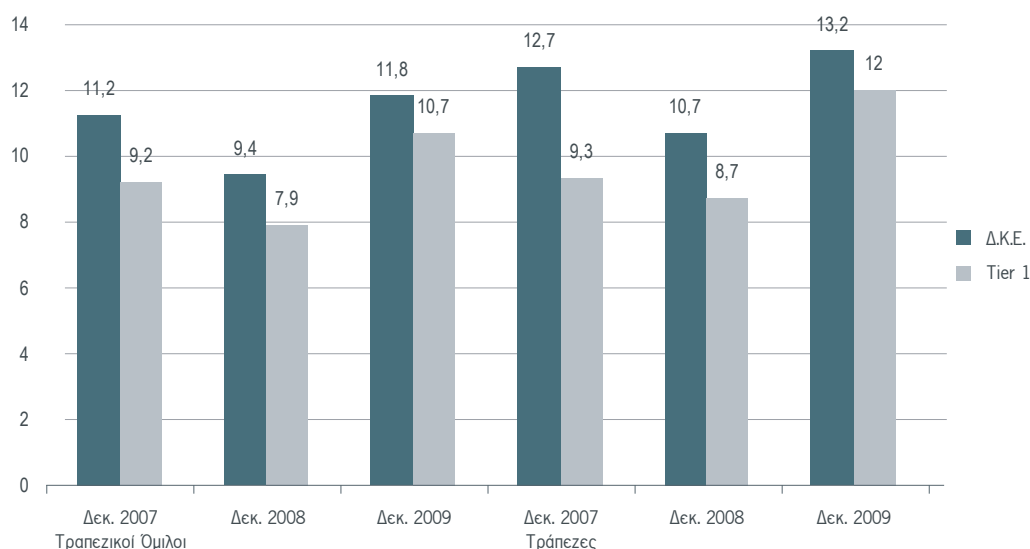
²² Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ 197.

²³ Τα αντίστοιχα όρια που έχουν θεσπιστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος είναι 8% για το δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας και 4% για το δείκτη βασικών κεφαλαίων αντίστοιχα.

²⁴ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 197.

Βασιλεία II), βάσει των διατάξεων του Ν. 3601/2007. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μείωση των δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας, καθώς υπολογίστηκαν για πρώτη φορά κεφαλαιακές απαιτήσεις για λειτουργικούς κινδύνους. Επιπρόσθετα, σημαντική επίδραση στη μείωση των δεικτών είχε και η αύξηση του σταθμισμένου για τον πιστωτικό κίνδυνο ενεργητικού, η οποία υπερκάλυψε τη μείωση του σταθμισμένου για τον κίνδυνο αγοράς ενεργητικού.

Διάγραμμα 5
Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010 & Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ιούνιος 2009

2.2.3. Κερδοφορία και αποτελεσματικότητα

Οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν το 2009 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών τους της τάξης του 93,7% σε επίπεδο τραπεζών και της τάξης του 59,6% σε επίπεδο ομίλων σε σχέση με το 2008, κυρίως λόγω της σημαντικής αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ειδικότερα, η μείωση ήταν το συνδυασμένο αποτέλεσμα των παρακάτω παραγόντων:

- του υπερδιπλασιασμού των ζημιών απομείωσης, στο πλαίσιο της συντηρητικής πολιτικής που ακολουθείται για τις προβλέψεις ήδη από το 2008. Η πολιτική αυτή συντήρησε τις πτωτικές τάσεις στην κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών και το 2009,
- του αυξημένου κόστους άντλησης κεφαλαίων που συνδέεται με την προσπάθεια των τραπεζών να προσελκύσουν προθεσμιακές καταθέσεις για λόγους εξασφάλισης ρευστότητας, και
- του μειωμένου επιπέδου κερδών από χρηματοοικονομικές πράξεις και το επενδυτικό χαρτοφυλάκιο.

Ειδικότερα, όπως συνοψίζονται και στον Πίνακα 6 κατωτέρω:

- Η μετά από φόρους και προβλέψεις **αποδοτικότητα** του σταθμισμένου με βάση τον κίνδυνο ενεργητικού και των μέσων ιδίων κεφαλαίων σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε το Δεκέμβριο του 2009 σε 0,2% (2008: 0,7%) και 2,4% (2008: 9,9%) αντίστοιχα. Σε επίπεδο τραπεζών οι ίδιοι δείκτες διαμορφώθηκαν σε -0,1% και -1,5% αντίστοιχα²⁵ (2008: 0,2% και 3,2%).
- Ο **δείκτης αποτελεσματικότητας** (κόστος προς έσοδα) παρουσίασε μικρή βελτίωση, όπως προκύπτει από τη μείωση του σχετικού δείκτη, τόσο σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων όσο και σε επίπεδο τραπεζών από 56,1% το 2008 σε 54,9% το 2009 και από 60,0% σε 57,4% το 2009, αντίστοιχα²⁶.
- Το **καθαρό επιτοκιακό περιθώριο**²⁷ υποχώρησε κάτω του 2% και ειδικότερα σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων διαμορφώθηκε από 3% το 2007 σε 2,9% το 2008 και 2,6% το 2009, ενώ σε επίπεδο τραπεζών από 2,2% το 2007 και το 2008 σε 1,9% το 2009²⁸. Η τάση διεύρυνσης του καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου των τελευταίων ετών στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ανακόπηκε το 2008 και κατ' επέκταση το 2009, γεγονός που δικαιολογείται από τις συνθήκες που επικράτησαν και συγκεκριμένα λόγω της μεγαλύτερης αύξησης του επιτοκίου των καταθέσεων σε σύγκριση με το επιτόκιο των δανείων και της ταυτόχρονης επιβράδυνσης της πιστωτικής επέκτασης.

Πίνακας 6
Δείκτες αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών

Ποσοστά %				
	Τραπεζικοί όμιλοι		Τράπεζες	
	Δεκ. 2008	Δεκ. 2009	Δεκ. 2008	Δεκ. 2009
Δείκτης αποδοτικότητας του σταθμισμένου με βάση τον κίνδυνο ενεργητικού (μετά από φόρους)	0,7	0,2	0,2	-0,1
Δείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων (μετά από φόρους)	9,9	2,4	3,2	-1,5
Καθαρό επιτοκιακό περιθώριο	2,9	2,6	2,2	1,9
Δείκτης αποτελεσματικότητας	56,1	54,9	60,0	57,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Ο δείκτης του καθαρού επιτοκιακού περιθωρίου (γνωστός και με το αγγλικό ακρωνύμιο NIM – Net Interest Margin) υπολογίζεται ως ο λόγος των καθαρών εσόδων από τόκους προς το ενεργητικό και θα πρέπει να διακρίνεται από το περιθώριο επιτοκίου το οποίο αφορά τη διαφορά μεταξύ του μέσου σταθμικού επιτοκίου των νέων τραπεζικών δανείων και του αντίστοιχου επιτοκίου των νέων καταθέσεων, το οποίο και σχολιάζεται στο κεφάλαιο 2.3.4. της παρούσας μελέτης.

²⁸ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 197.

2.3. Επιτόκια

2.3.1. Η σύγκλιση των ονομαστικών τραπεζικών επιτοκίων δανεισμού ανάμεσα στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης (Δεκέμβριος 2003 – Δεκέμβριος 2009)

Την τελευταία εξαετία (Δεκέμβριος 2003 – Δεκέμβριος 2009), όπως καταγράφεται στους *Πίνακες 7 και 8*²⁹, παρατηρείται σύγκλιση των ονομαστικών τραπεζικών επιτοκίων δανεισμού για νέα δάνεια προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις μεταξύ της Ελλάδας και των υπολοίπων κρατών μελών της ευρωζώνης για τις τρεις από τις συνολικά επτά καταγεγραμμένες από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (εφεξής και ΕΚΤ) κατηγορίες δανεισμού. Ειδικότερα:

- Στην περίπτωση της Ελλάδας, όπως και στην ευρωζώνη, παρατηρήθηκε μείωση των ονομαστικών επιτοκίων, στο χρονικό διάστημα Δεκέμβριος 2003 – Δεκέμβριος 2009, και στις επτά καταγεγραμμένες κατηγορίες νέων δανείων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις.
- Στις τρεις από τις παραπάνω επτά καταγεγραμμένες κατηγορίες δανεισμού οι μειώσεις των ονομαστικών επιτοκίων στην Ελλάδα ήταν μεγαλύτερες του μέσου όρου της ευρωζώνης.
- Όσον αφορά τα νέα δάνεια προς **νοικοκυριά**, το υψηλότερο ποσοστό σύγκλισης των ονομαστικών τραπεζικών επιτοκίων δανεισμού αφορά στα καταναλωτικά δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως πέντε έτη (δείκτης σύγκλισης = 7,3) και έπονται τα καταναλωτικά δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως ένα έτος (δείκτης σύγκλισης = 5,2) και τα νέα στεγαστικά δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος (δείκτης σύγκλισης = 4,3). Τέλος, σε ό,τι αφορά τα νέα δάνεια προς νοικοκυριά χωρίς καθορισμένη διάρκεια παρατηρήθηκε απόκλιση των μέσων ονομαστικών επιτοκίων ανάμεσα στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης (δείκτης απόκλισης = 10,6).
- Σε σχέση με τα νέα δάνεια προς **επιχειρήσεις** καταγράφηκε απόκλιση των μέσων ονομαστικών επιτοκίων ανάμεσα στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης στα λοιπά δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος (δείκτης απόκλισης = 13,4), στα δάνεια χωρίς καθορισμένη διάρκεια (δείκτης απόκλισης = 16,2) και στα λοιπά δάνεια άνω του 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως ένα έτος (δείκτης απόκλισης = 22,10)³⁰.

Η σύγκλιση των ονομαστικών τραπεζικών επιτοκίων δανεισμού μεταξύ Ελλάδας και των υπολοίπων κρατών μελών της ευρωζώνης κατέστη εφικτή, παρά τη δυσχερή οικονομική συγκυρία στην Ελλάδα καθ' όλη τη διάρκεια του 2009 με έμφαση το τελευταίο τρίμηνο του έτους, λόγω της συνεχούς ενίσχυσης του ανταγωνισμού στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και της ανάπτυξης και αξιοποίησης από τις τράπεζες αποτελεσματικών μεθόδων υπολογισμού και διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου.

²⁹ Τα στοιχεία αναπαράγονται από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Ειδικότερα βλέπε: http://www.ecb.int/stats/money/interest/interest/html/interest_rates_latest.en.html

³⁰ Κατά την ίδια χρονική περίοδο τα ονομαστικά τραπεζικά επιτόκια νέων καταθέσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις παρουσίασαν στην Ελλάδα χαμηλότερα ποσοστά μείωσης σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης. Υπενθυμίζεται πως, το Δεκέμβριο του 2009 σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2003, το κεντρικό παρεμβατικό επιτόκιο της ΕΚΤ ήταν μειωμένο κατά μια (1) ποσοστιαία μονάδα ή 100 μονάδες βάσης (Δεκέμβριος 2003: 2%, Δεκέμβριος 2009: 1%).

Πίνακας 7
Ονομαστικά επιτόκια (%) για νέα δάνεια προς νοικοκυριά

Κατηγορία δανεισμού	Χρονική περίοδος	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Δείκτης Σύγκλισης Ονομαστικών Επιτοκίων (C) ³¹
Προς νοικοκυριά χωρίς καθορισμένη διάρκεια	Δεκέμβριος 03 ³²	9,95	14,09	- 10,600 (απόκλιση)
	Δεκέμβριος 09 ³³	8,99	14,08	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 0,96	- 0,01	
Καταναλωτικά δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 03	7,14	9,60	5,235 (σύγκλιση)
	Δεκέμβριος 09	6,42	8,18	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 0,72	- 1,42	
Καταναλωτικά δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως 5 έτη	Δεκέμβριος 03	6,50	10,03	7,347 (σύγκλιση)
	Δεκέμβριος 09	6,26	8,95	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 0,24	- 1,08	
Νέα στεγαστικά δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 03	3,63	4,31	4,278 (σύγκλιση)
	Δεκέμβριος 09	2,71	3,08	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 0,92	- 1,23	

³¹ Ο «δείκτης σύγκλισης» προκύπτει από τον ακόλουθο τύπο: $[1 - (R_{2009}/R_{2003}) \times 100 = C]$. Το R αντιπροσωπεύει τη σχέση του μέσου ονομαστικού επιτοκίου στην Ελλάδα προς το αντίστοιχο της ευρωζώνης, στα έτη 2009 και 2003. Όπου C>0 Σύγκλιση, όπου C<0 Απόκλιση.

³² http://www.ecb.int/stats/money/interest/interest/html/interest_rates_2003-12.en.html

³³ http://www.ecb.int/stats/money/interest/interest/html/interest_rates_2009-12.en.htm

Πίνακας 8
Ονομαστικά επιτόκια (%) για νέα δάνεια προς επιχειρήσεις

Κατηγορία δανεισμού	Χρονική περίοδος	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Δείκτης Σύγκλισης Ονομαστικών Επιτοκίων (C)
Προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις χωρίς καθορισμένη διάρκεια	Δεκέμβριος 03 ³⁴	5,49	6,78	- 16,162 (απόκλιση)
	Δεκέμβριος 09 ³⁵	4,05	5,81	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 1,44	- 0,97	
Λοιπά δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 03	4,06	5,13	- 13,405 (απόκλιση)
	Δεκέμβριος 09	3,28	4,70	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 0,78	- 0,43	
Λοιπά δάνεια άνω του 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 03	3,12	3,78	- 22,114 (απόκλιση)
	Δεκέμβριος 09	2,19	3,24	
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΞΑΕΤΙΑΣ (ποσοστιαίες μονάδες)		- 0,93	- 0,54	

³⁴ http://www.ecb.int/stats/money/interest/interest/html/interest_rates_2003-12.en.html

³⁵ http://www.ecb.int/stats/money/interest/interest/html/interest_rates_2009-12.en.html

2.3.2. Σύγκριση των ονομαστικών επιτοκίων δανεισμού μεταξύ Ελλάδας και των υπολοίπων κρατών μελών της ευρωζώνης (Δεκέμβριος 2009)

Σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας η διαφορά ανάμεσα στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης όσον αφορά τα ονομαστικά τραπεζικά επιτόκια για νέα δάνεια προς **νοικοκυριά**, για όλες τις κατηγορίες νέων δανείων, κυμαίνονταν, το Δεκέμβριο του 2009, από -0,36 έως 2,69 ποσοστιαίες μονάδες (*Πίνακας 9*). Το Δεκέμβριο του 2009 τα ελληνικά νοικοκυριά απολάμβαναν, όπως συνέβαινε και πριν από ένα χρόνο, από τα χαμηλότερα επιτόκια στεγαστικής πίστης μεταξύ των 16 κρατών μελών της ευρωζώνης, ενώ από το Δεκέμβριο του 2007 έως το Δεκέμβριο του 2009, το μέσο ονομαστικό επιτόκιο για υφιστάμενα στεγαστικά δάνεια με διάρκεια άνω των πέντε ετών μειώθηκε στην Ελλάδα κατά 1,13 ποσοστιαίας μονάδας (από 5,11% σε 3,98%)³⁶ έναντι μείωσης 0,94 ποσοστιαίας μονάδας στην ευρωζώνη (από 5,00% σε 4,06%)³⁷. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι το 31,8% επί του συνόλου των δανείων που έχουν χορηγηθεί, προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά, αφορά σε στεγαστικά δάνεια για τα οποία τα ελληνικά νοικοκυριά απολαμβάνουν από τα ανταγωνιστικότερα επιτόκια της ευρωζώνης. Το αντίστοιχο ποσοστό δανεισμού με πιστωτικές κάρτες στην Ελλάδα ανερχόταν, το Δεκέμβριο του 2009, στο 3,7% και για τα λοιπά καταναλωτικά δάνεια στο 10,5% του συνόλου των χρηματοδοτήσεων (*Πίνακας 10*).

Όσον αφορά τα νέα δάνεια προς **επιχειρήσεις** η διαφορά των ονομαστικών τραπεζικών επιτοκίων ανάμεσα στην Ελλάδα και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης κυμαινόταν από 1,05 έως 1,76 ποσοστιαίες μονάδες (*Πίνακας 11*). Ωστόσο, σύμφωνα με δημοσιευμένα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος³⁸, τα επιτόκια νέων δανείων προς επιχειρήσεις παρουσίασαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων 2 ετών (Δεκέμβριος 2007 – Δεκέμβριος 2009) μείωση της τάξης των 2,13 ποσοστιαίων μονάδων (για δάνεια μέχρι και ένα εκατομμύριο ευρώ) και 2,55 ποσοστιαίων μονάδων (για δάνεια άνω του ενός εκατομμυρίου ευρώ). Επίσης, ακόμα και για τα υφιστάμενα δάνεια προς επιχειρήσεις παρατηρήθηκε, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, μείωση άνω των 2 ποσοστιαίων μονάδων (*Πίνακας 12*).

Γενικώς, τα ελληνικά επιτόκια, παρά τις σημαντικές τάσεις μείωσής τους, παραμένουν, για λόγους που αναλύονται εν συντομία στη συνέχεια (υπό κεφάλαιο 2.3.6.), σε επίπεδο υψηλότερο από ό,τι κατά μέσο όρο στην ευρωζώνη. Οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στα επιτόκια των καταναλωτικών δανείων, τα οποία πάντως δεν είναι, σε καμία καταγεγραμμένη από την ΕΚΤ κατηγορία, τα υψηλότερα μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης (*βλέπε* σχετικά τις διευκρινιστικές σημειώσεις στους *Πίνακες 9* και *11*).

³⁶ Τράπεζα της Ελλάδος, Τραπεζικά επιτόκια καταθέσεων και δανείων: Δεκέμβριος 2009, Δελτίο Τύπου, 4 Φεβρουαρίου 2010.

Ειδικότερα *βλέπε*: <http://www.bankofgreece.gr>

³⁷ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Δελτία Τύπου, Euro area MFI interest rate statistics: December 2007 & December 2009, Πίνακας υπ' αριθμ. 3.

³⁸ Τράπεζα της Ελλάδος, Τραπεζικά επιτόκια καταθέσεων και δανείων: Δεκέμβριος 2009, Δελτίο Τύπου, 4 Φεβρουαρίου 2010.

Ειδικότερα *βλέπε*: <http://www.bankofgreece.gr>

Πίνακας 9
Ονομαστικά επιτόκια (%) νέων τραπεζικών δανείων σε ευρώ προς νοικοκυριά

Κατηγορία δανεισμού		Χρονική περίοδος	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Διαφορά (ποσοστιαίες μονάδες)
Καταναλωτικά δάνεια	Καταναλωτικά δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 09	8,18 ³⁹	6,42	1,76
	Καταναλωτικά δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως 5 έτη	Δεκέμβριος 09	8,95 ⁴⁰	6,26	2,69
Στεγαστικά δάνεια	Νέα στεγαστικά δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω των 5 ετών και έως 10 έτη	Δεκέμβριος 09	4,06 ⁴¹	4,42	- 0,36
	Νέα στεγαστικά δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω των 10 ετών	Δεκέμβριος 09	4,62 ⁴²	4,26	0,36
	Νέα στεγαστικά δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 09	3,08 ⁴³	2,71	0,37

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Euro area and national MFI interest rates (MIR); December 2009

³⁹ **Ιταλία** (9,85%), **Ισπανία** (9,72%) και **Ολλανδία** (8,76%) παρουσιάζουν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία δανεισμού.

⁴⁰ **Σλοβακία** (12,17%), **Πορτογαλία** (12,17%), **Ελλάδα** (8,95%), **Ιταλία** (8,28%) και **Ισπανία** (8,08%) παρουσιάζουν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία δανεισμού.

⁴¹ Τα παρατιθέμενα ονομαστικά επιτόκια προκύπτουν από τη συνδυαστική ανάγνωση του Στατιστικού Δελτίου Οικονομικής Συγκυρίας της Τράπεζας της Ελλάδος, Ιανουάριος 2010, τεύχος 126, σελ. 119 και του Δελτίου Τύπου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας με τίτλο Euro Area MFI interest rate statistics, December 2009, Πίνακας 1.

⁴² *Ibid.*

⁴³ **Σλοβακία** (5,26%), **Κύπρος** (5,01%), **Ολλανδία** (3,84%), **Μάλτα** (3,48%) και **Γαλλία** (3,38%) παρουσιάζουν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία δανεισμού.

Πίνακας 10
Συνολικό ποσό χρηματοδοτήσεων και ποσοστό επί του συνόλου
ανά κατηγορία δανεισμού
Υπόλοιπα έως την 31η Δεκεμβρίου 2009

Κατηγορίες χρηματοδότησης	Ποσά (δισ. ευρώ)	Ποσοστό (%) επί του συνόλου των χρηματοδοτήσεων
Προς εγχώριες επιχειρήσεις	133,8	52,8%
Προς νοικοκυριά στην Ελλάδα:	119,6	47,2%
- Στεγαστικά δάνεια	80,6	31,8%
- Πιστωτικές κάρτες	9,5	3,7%
- Καταναλωτικά δάνεια με ή χωρίς δικαιολογητικά	26,5	10,5%
- Λοιπά δάνεια	3	1,2%
Συνολική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών την 31.12.2009	253,45	100,0%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Τεύχος 126, Ιανουάριος 2010, Πίνακες IV. 13, IV. 17 και IV. 19

Πίνακας 11
Ονομαστικά επιτόκια (%) νέων τραπεζικών δανείων σε ευρώ προς επιχειρήσεις

Κατηγορία δανεισμού	Χρονική περίοδος	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Διαφορά (ποσοστιαίες μονάδες)
Προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις χωρίς καθορισμένη διάρκεια	Δεκέμβριος 09	5,81⁴⁴	4,05	1,76
Λοιπά δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 09	4,70⁴⁵	3,28	1,42
Λοιπά δάνεια άνω του 1 εκατ. ευρώ με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος	Δεκέμβριος 09	3,24⁴⁶	2,19	1,05

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Euro area and national MFI interest rates (MIR): December 2009

⁴⁴ Ισπανία (19,99%), Βέλγιο (6,95%), Κύπρος (6,69%) και Σλοβενία (5,96%) παρουσιάζουν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία δανεισμού.

⁴⁵ Κύπρος (6%), Σλοβενία (5,65%), Μάλτα (5,29%) και Πορτογαλία (4,95%) παρουσιάζουν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία δανεισμού.

⁴⁶ Κύπρος (5,47%), Σλοβενία (4,63%), Μάλτα (4,19%) και Πορτογαλία (3,27%) παρουσιάζουν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία δανεισμού.

Πίνακας 12
Μέσο επιτόκιο (%) για νέα και υφιστάμενα επιχειρηματικά δάνεια στην Ελλάδα

		Δεκέμβριος 2007	Δεκέμβριος 2009	Διαφορά (π.μ.) (Δεκ. 09 έναντι Δεκ. 07)
Νέα επιχειρηματικά δάνεια	με συγκεκριμένη διάρκεια και με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος και μέχρι 1 εκατ. ευρώ	6,83	4,70	- 2,13
	με συγκεκριμένη διάρκεια και με επιτόκιο κυμαινόμενο ή σταθερό έως 1 έτος και άνω του 1 εκατ. ευρώ	5,79	3,24	- 2,55
Υφιστάμενα επιχειρηματικά δάνεια	με διάρκεια άνω των 5 ετών	6,24	4,15	- 2,09

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, «Τραπεζικά επιτόκια καταθέσεων και δανείων: Δεκέμβριος 2009», 4 Φεβρουαρίου 2010

2.3.3. Επιτόκια καταθέσεων

Στα ελληνικά νοικοκυριά και επιχειρήσεις εξακολουθούν να προσφέρονται από τα υψηλότερα επιτόκια προθεσμιακής κατάθεσης έως ένα έτος. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΚΤ, το Δεκέμβριο του 2009, τα επιτόκια προθεσμιακών καταθέσεων έως ένα έτος ήταν στην Ελλάδα υψηλότερα κατά 0,43 και 0,41 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, σε σχέση με το μέσο όρο των 16 κρατών μελών της ευρωζώνης (Πίνακας 13).

Εξάλλου, όπως επισημαίνει σχετικά και η Τράπεζα της Ελλάδος⁴⁷, κατά τη διάρκεια του πρώτου διμήνου του 2010 τα επιτόκια σχεδόν όλων των επιμέρους κατηγοριών νέων καταθέσεων σημείωσαν άνοδο, η οποία αποδίδεται στις δυσμενείς επιδράσεις που άσκησαν οι δημοσιονομικές συνθήκες⁴⁸

⁴⁷ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 173.

⁴⁸ Οι εν λόγω δυσμενείς επιδράσεις που άσκησαν οι δημοσιονομικές συνθήκες της χώρας μας είχαν ως αποτέλεσμα να καταγραφεί, το Φεβρουάριο του 2010 σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2009, μείωση του συνολικού υπολοίπου καταθέσεων εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών κατά 8,4 δισ. ευρώ. Η μείωση αυτή του υπολοίπου των καταθέσεων –εν προκειμένω να σημειωθεί πως σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2009, δηλαδή σε ετήσια βάση, το υπόλοιπο των καταθέσεων ήταν θετικό κατά 1%, ήτοι κατά 227 εκ. ευρώ– λανθασμένα αποδόθηκε από μερίδα του διεθνούς και εγχώριου έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου ότι αφορούσε στο σύνολό της εκροή κεφαλαίων

τόσο στη δυνατότητα των ελληνικών τραπεζών να αντλήσουν κεφάλαια από τις αγορές χρήματος και κεφαλαίων όσο και στο υψηλό κόστος δανεισμού που αντιμετωπίζουν με ένταση από τις αρχές του 2010. Για το λόγο αυτό, οι τράπεζες αναζητούν ρευστότητα από την εσωτερική αγορά, προσφέροντας υψηλότερα επιτόκια καταθέσεων.

Πίνακας 13
Ονομαστικά επιτόκια (%) για νέες καταθέσεις από νοικοκυριά
και επιχειρήσεις

Δεκέμβριος 2009	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Διαφορά (ποσοστιαίες μονάδες)
Νέες καταθέσεις από νοικοκυριά με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος	2,10⁴⁹	1,67	0,43
Νέες καταθέσεις από μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος	1,18⁵⁰	0,77	0,41

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Euro area and national MFI interest rates (MIR); December 2009

2.3.4. Περιθώριο επιτοκίου

Σύμφωνα με την ετήσια Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 2009⁵¹ το περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα, δηλαδή η διαφορά μεταξύ του μέσου σταθμικού επιτοκίου των νέων τραπεζικών δανείων και του αντίστοιχου επιτοκίου των νέων καταθέσεων⁵², αυξήθηκε τον Δεκέμβριο του 2009, σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2008, κατά 0,12 ποσοστιαίας μονάδας και διαμορφώθηκε στο 3,39%⁵³. Το περιθώριο αυτό στη ζώνη του ευρώ μειώθηκε κατά 0,34 ποσοστιαίας μονάδας την ίδια περίοδο και διαμορφώθηκε στο 2,29% στο τέλος Δεκεμβρίου 2009 (Πίνακας 14).

προς το εξωτερικό. Σύμφωνα με υπολογισμούς της Γενικής Γραμματείας της ΕΕΤ, η πραγματική φυγή κεφαλαίων στο εξωτερικό δεν ξεπερνά, κατ' εκτίμηση, το 1% με 1½% του συνόλου των καταθέσεων, ενώ με την αναμενόμενη εξομάλυνση των δημοσιονομικών συνθηκών της χώρας, τα περισσότερα από αυτά τα κεφάλαια αναμένεται να επανέλθουν σταδιακά στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

⁴⁹ **Κύπρος** (4,13%), **Ολλανδία** (2,51%), **Ισπανία** (2,15%) και **Ελλάδα** (2,10%) παρουσίαζαν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία καταθέσεων.

⁵⁰ **Κύπρος** (2,86%), **Μάλτα** (1,42%), **Ισπανία** (1,41%), **Σλοβενία** (1,37%) και **Πορτογαλία** (1,32%) παρουσίαζαν, μεταξύ των κρατών μελών της ευρωζώνης, τα υψηλότερα ονομαστικά επιτόκια σε αυτή την κατηγορία καταθέσεων.

⁵¹ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 187.

⁵² Το περιθώριο επιτοκίου θα πρέπει να διακρίνεται από Καθαρό Επιτοκιακό Περιθώριο (γνωστό και με το αγγλικό ακρωνύμιο NIM – Net Interest MARGIN) και το οποίο σχολιάζεται στο κεφάλαιο 2.2.3. της παρούσας μελέτης.

⁵³ Το περιθώριο επιτοκίου με στάθμιση ζώνης του ευρώ μειώθηκε οριακά το Φεβρουάριο του 2010 διαμορφούμενο στο 3,37%. Αναλυτικότερα βλέπε: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Πίνακας Χ.6, σελ. 187.

Η διαφορά του περιθωρίου επιτοκίου στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ ανήλθε στο 1,10 ποσοστιαίας μονάδας. Η εν λόγω διαφορά, το Δεκέμβριο του 2003, ανερχόταν στο 1,68. Δηλαδή, το Δεκέμβριο του 2009, η διαφορά του περιθωρίου επιτοκίου ανερχόταν στο 66% αυτής που διαμορφώθηκε στο τέλος του 2003 και σαφώς χαμηλότερη από το μέσο περιθώριο δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου μέσω εκδόσεως ομολόγων⁵⁴. Να ληφθεί μάλιστα υπόψη το γεγονός ότι λόγω του υψηλότερου κόστους δανεισμού του Ελληνικού Δημοσίου, έτσι όπως παρατηρείται ήδη από το Δεκέμβριο του 2009, το κόστος άντλησης κεφαλαίων των ελληνικών τραπεζών από τις αγορές είναι αντίστοιχα υψηλότερο⁵⁵.

Πίνακας 14
Περιθώριο επιτοκίου (spread) στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

	Περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα	Περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα με στάθμιση ζώνης του ευρώ ⁵⁶	Περιθώριο επιτοκίου στη ζώνη του ευρώ
Δεκέμβριος 2008	3,45%	3,27%	2,63%
Δεκέμβριος 2009	3,77%	3,39%	2,29%
Διαφορά (π.μ.) Δεκεμβρίου 09 έναντι Δεκεμβρίου 08	0,32	0,12	-0,34

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

⁵⁴ Ενδεικτικό είναι ότι, η μέση ετήσια διαφορά απόδοσης μεταξύ των δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού έναντι του Γερμανικού Δημοσίου αυξήθηκε κατά 173,64 μονάδες βάσης στο χρονικό διάστημα Δεκ. 2003 – Δεκ. 2009 (2003: 16,76, 2009: 190,4). Οι αποδόσεις και οι διαφορές (μηνιαίες και ετήσιες) μεταξύ των δεκαετών ομολόγων του Γερμανικού Δημοσίου και των αντίστοιχων του Ελληνικού Δημοσίου, αποτυπώνονται σε καθημερινή βάση στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών. Ειδικότερα *βλέπε*: <http://www.hba.gr/epitokia/omologa.asp>

⁵⁵ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, σελ. 183 και 186.

⁵⁶ Το περιθώριο επιτοκίου στην Ελλάδα με στάθμιση ζώνης του ευρώ προκύπτει εφόσον η σύνθεση των καταθέσεων και των δανείων ήταν στην Ελλάδα ίδια με αυτή της ευρωζώνης.

2.3.5. Παράγοντες διαμόρφωσης των επιτοκίων και οι λόγοι απόκλισης των ελληνικών επιτοκίων από το μέσο όρο της ευρωζώνης

2.3.5.1. Παράγοντες διαμόρφωσης των επιτοκίων

Όπως έχει αναλυθεί λεπτομερώς και στην προηγούμενη μελέτη της ΕΕΤ⁵⁷ οι παράγοντες διαμόρφωσης των επιτοκίων είναι είτε εξωγενείς ή ενδογενείς σε σχέση με το τραπεζικό σύστημα και αφορούν ειδικότερα:

- την πιστοληπτική διαβάθμιση (credit rating) της χώρας,
- το ρυθμό του πληθωρισμού,
- το ρυθμιστικό πλαίσιο προς το οποίο οι τράπεζες οφείλουν να συμμορφώνονται,
- τις συνθήκες ανταγωνισμού,
- τις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης,
- την πιστοληπτική διαβάθμιση κάθε τράπεζας,
- την επάρκεια εξασφαλίσεων και της έκθεσης της τράπεζας σε υψηλότερο πιστωτικό κίνδυνο, και
- την έκθεση της τράπεζας στο λειτουργικό κίνδυνο ανά προϊόν ή υπηρεσία.

Οι εξελίξεις στους παράγοντες αυτούς επηρεάζουν καίρια τις αντίστοιχες εξελίξεις στα επιτόκια, τόσο διαχρονικά, όσο και συγκριτικά με τα επίπεδα που ισχύουν σε άλλες χώρες.

2.3.5.2. Λόγοι απόκλισης των ελληνικών επιτοκίων από το μέσο όρο της ευρωζώνης

Η απόκλιση που σε ορισμένες κατηγορίες τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών –παρότι συρρικνούμενη– εξακολουθεί να παρατηρείται στην Ελλάδα, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μέσο όρο στα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης, οφείλεται κυρίως στους διαρθρωτικούς παράγοντες που διαμορφώνουν διαφορετικές συνθήκες ζήτησης και προσφοράς. Η προσδοκώμενη σύγκλιση θα εξαρτηθεί από την ταχύτητα και την έκταση άμβλυνσης των αιτιών στα οποία αυτή αποδίδεται. Εν προκειμένω οι κατωτέρω παράγοντες κρίνονται καθοριστικής σημασίας:

- η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας και των ελληνικών τραπεζών (υπό α),
- ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα (υπό β),
- το λειτουργικό κόστος των ελληνικών τραπεζών (υπό γ),
- η διαδικασία της απελευθέρωσης της καταναλωτικής πίστης (υπό δ), και
- το ρυθμιστικό πλαίσιο λειτουργίας των ελληνικών τραπεζών (υπό ε).

(α) Η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας είχε μεν τα τελευταία χρόνια βελτιωθεί, αλλά παρέμενε χαμηλότερη από τα περισσότερα κράτη μέλη της ευρωζώνης, κυρίως λόγω του σχετικά υψηλού δημοσίου χρέους. Η επιδείνωση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας αποτυπώνεται, με ιδιαίτερη έμφαση από τις αρχές του 2009, στη διαφορά απόδοσης μεταξύ των δεκαετών ομολόγων

⁵⁷ Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία, Ιούλιος 2008, σελ. 41-50.

του Ελληνικού έναντι του Γερμανικού Δημοσίου που όμως, μετά το πρώτο εξάμηνο του 2009, εμφάνισε τάσεις αναστροφής οι οποίες άρχισαν να επιδεινώνονται εκ νέου από το Νοέμβριο⁵⁸. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, ο παράγοντας αυτός περιορίζει την πιστοληπτική ικανότητα των ελληνικών τραπεζών και αυξάνει το περιθώριο επιτοκίου με το οποίο οι ελληνικές τράπεζες αντλούν δανειακά κεφάλαια από τη διατραπεζική αγορά και τις διεθνείς χρηματαγορές με την έκδοση ομολογιακών τίτλων.

- (β) Ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού στην Ελλάδα, μετρούμενος με βάση το γενικό Εναρμονισμένο Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ), παραμένει από τους υψηλότερους, αν όχι ο υψηλότερος, της ευρωζώνης. Το 2009 η απόκλιση του πληθωρισμού στην Ελλάδα από το αντίστοιχο μέγεθος στη ζώνη του ευρώ ως σύνολο ήταν μία (1) ποσοστιαία μονάδα (1,3% έναντι 0,3% αντίστοιχα)⁵⁹, παραμένοντας αμετάβλητη σε σχέση με το 2008 (4,2% έναντι 3,2% αντίστοιχα). Η τάση απόκλισης του πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδας και ευρωζώνης, διευρύνθηκε, προσεγγίζοντας τις δύομισι ποσοστιαίες μονάδες, κατά τη διάρκεια του πρώτου τριμήνου του 2010 (3,9% έναντι 1,4% αντίστοιχα).
- (γ) Το λειτουργικό κόστος των ελληνικών τραπεζών έχει μειωθεί σημαντικά κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Εντούτοις, κατά μέσο όρο και σε σύγκριση με τα τραπεζικά συστήματα άλλων κρατών μελών της ευρωζώνης, παραμένει σχετικά υψηλό (ως ποσοστό του συνολικού ενεργητικού τους), κυρίως λόγω των εξής παραγόντων:
- Το μικρότερο μέγεθος των τραπεζών στην Ελλάδα, σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ευρωζώνης, δεν τους επιτρέπει να αξιοποιήσουν πληρέστερα τις οικονομίες κλίμακας σε ό,τι αφορά τη διαδικασία της τραπεζικής διαμεσολάβησης, διαπίστωση που ισχύει διεθνώς για τις σχετικώς μικρότερες τράπεζες. Επιπλέον, στην Ελλάδα, το μέσο ύψος των καταθέσεων και των δανείων ανά πελάτη είναι σχετικά μικρό, γεγονός που επιβαρύνει τις τράπεζες με υψηλότερα λειτουργικά έξοδα, καθώς συνεπάγεται μεγαλύτερο αριθμό τραπεζικών συναλλαγών για ένα περιορισμένο ύψος καταθέσεων ή δανείων.
 - Τη σχετική ανελαστικότητα ορισμένων συστατικών στοιχείων λειτουργικού κόστους των ελληνικών τραπεζών εξαιτίας: (α) της συνεχιζόμενης εκτεταμένης χρήσης μετρητών στις συναλλαγές, αντί της χρήσης ηλεκτρονικών εργαλείων πληρωμών (π.χ. πιστωτικών και χρεωστικών καρτών, μεταφορών πίστωσης και άμεσων χρεώσεων)⁶⁰, (β) του μικρού, αν και διαρκώς αυξανόμενου την τελευταία πενταετία, ποσοστού των ηλεκτρονικών συναλλαγών και

⁵⁸ Σύμφωνα με το πλέον πρόσφατο δελτίο τύπου της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Απρίλιο του 2010, η μέση μηνιαία διαφορά απόδοσης μεταξύ του ελληνικού 10ετούς ομολόγου αναφοράς και του αντίστοιχου γερμανικού ανήλθε στις 474 μονάδες βάσης, έναντι 232 μονάδων βάσης τον Απρίλιο του 2009. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως τον Απρίλιο του 2010 το Ελληνικό Δημόσιο θα δανειζόταν για 10 χρόνια με επιτόκιο υψηλότερο κατά 4,74% σε σχέση με το Γερμανικό Δημόσιο.

⁵⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 100.

⁶⁰ Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 20 του Ν. 3842/2010 (ΦΕΚ Α', 58/23.4.2010), Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις, «Τα φορολογικά στοιχεία συνολικής αξίας χιλίων πεντακοσίων (1.500) ευρώ και άνω, που εκδίδονται για πώληση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών σε ιδιώτες, εξοφλούνται από τους λήπτες τους, αγοραστές των αγαθών ή των υπηρεσιών, μέσω τράπεζας, με χρεωστικές ή πιστωτικές κάρτες ή μέσω τραπεζικού λογαριασμού και με επιταγές. Δεν επιτρέπεται εξόφληση των στοιχείων αυτών με μετρητά».

των συναλλαγών μέσω διαδικτύου ή τηλεφώνου (e-banking, phone-banking) σε αντιδιαστολή με το μεγάλο τμήμα των συναλλαγών που συνεχίζουν να πραγματοποιούνται στο γκισέ των καταστημάτων, και (γ) του γεωγραφικά διάσπαρτου δικτύου καταστημάτων, όπως επιβάλλεται από την ανάγκη εξυπηρέτησης απομακρυσμένων περιοχών ή περιοχών με σχετικά χαμηλή οικονομική δραστηριότητα.

(δ) Λόγω της πρόσφατης απελευθέρωσης της καταναλωτικής πίστης και της συνακόλουθης ραγδαίας αύξησης της ζήτησης τραπεζικών δανείων από τα νοικοκυριά, οι ελληνικές τράπεζες είναι εκτεθειμένες σε υψηλότερο πιστωτικό κίνδυνο και σχετικά υψηλότερα από τα μέχρι το 2003 ποσοστά μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η τάση αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων συνεχίστηκε, κατά μέσο όρο, και κατά τη διάρκεια του 2009, κυρίως ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης και των δυσμενών επιπτώσεων των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας μας στην πραγματική οικονομία. Για την κάλυψη αυτής της υποχρέωσής τους οι τράπεζες διατηρούν, όπως εξάλλου οφείλουν από το νόμο, υψηλότερες προβλέψεις, δεσμεύοντας περισσότερα ίδια κεφάλαια ανά μονάδα παρεχόμενων υπηρεσιών, γεγονός που συνεπάγεται υψηλότερο κόστος κεφαλαίων.

(ε) Το ρυθμιστικό πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών στην Ελλάδα, το οποίο πλέον διαμορφώνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό υπό την επίδραση του κοινοτικού δικαίου, σε ορισμένους τομείς παραμένει μέχρι και σήμερα συγκριτικά αυστηρότερο από ό,τι επιβάλλουν οι σχετικές κοινοτικές Οδηγίες. Είναι, επίσης, αξιοσημείωτο ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, λίγες ευτυχώς, το ελληνικό ρυθμιστικό πλαίσιο δεν έχει ακόμα προσαρμοστεί απόλυτα στις σύγχρονες συνθήκες λειτουργίας των ανεπτυγμένων πιστωτικών αγορών. Ενδεικτικά:

- (i) Η Ελλάδα καταλαμβάνει, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, την 133η (2008: 152η) και την 96η (2008: 100ή) θέση μεταξύ 181 κρατών συνολικά όσον αφορά τη σχετική ευκολία έναρξης και συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας αντίστοιχα.^{61,62}
- (ii) Στην Ελλάδα, το μέσο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την είσπραξη μέσω των δικαστηρίων τραπεζικών απαιτήσεων από επισφαλή δάνεια είναι αισθητά μεγαλύτερο από ό,τι σε άλλα κράτη μέλη της ευρωζώνης. Αντίστοιχα, αυξημένο είναι και το κόστος της σχετικής διαδικασίας. Χαρακτηριστική εν προκειμένω είναι και η σχετική επισήμανση της Τράπεζας της Ελλάδος ότι *«σε χώρες όπου η διαδικασία εκποίησης των ασφαλειών απαιτεί δύο ή περισσότερα έτη (π.χ. Ελλάδα, Ιταλία και Πορτογαλία) το μέσο επιτόκιο χορηγήσεων είναι υψηλότερο από το μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ. Στην Ελλάδα αυτό το χρονικό διάστημα είναι το μεγαλύτερο μετά την Ιταλία»*.⁶³

⁶¹ World Bank, Doing Business in 2008 and 2009, σελ. 122 και 106, αντίστοιχα.

⁶² Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκδοσης World Bank, Doing Business in 2010 (σελ. 4), η ευκολία συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα υποχώρησε περαιτέρω καταλαμβάνοντας την 109η θέση (2009: 96) μεταξύ 183 κρατών. Αναλυτικότερα βλέπε: http://www.doingbusiness.org/documents/DB10_Overview.pdf

⁶³ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2006 – 2007, Φεβρουάριος 2007, σελ. 64, υποσημείωση υπ' αριθμ. 22.

3. Τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα

3.1. Τραπεζικό σύστημα και ΑΕΠ

Η άμεση συμμετοχή του τραπεζικού συστήματος στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας παρουσίασε κατά την περίοδο 2004 – 2008⁶⁴ μικρή αύξηση της τάξης του 2,4% (από 4,26% το 2004 σε 4,36% το 2008), σε σταθερές τιμές προηγούμενου έτους (*Πίνακας 15*). Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν τη συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής οικονομίας. Σημειώνεται ότι η συμβολή αυτή αναφέρεται αποκλειστικά στην «άμεση» συμβολή, χωρίς να υπολογίζονται: (α) η με άλλους τρόπους θετική συμβολή σε συνολικά οικονομικά μεγέθη (π.χ. φορολογικά έσοδα, απασχόληση κ.λπ.) και (β) τα κάθε τύπου πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα από τη διάχυση δανειοδότησης και εισοδημάτων στην ελληνική οικονομία.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι, επίσης, και η «έμμεση» συμβολή του τραπεζικού τομέα στην αναπτυξιακή πορεία της ελληνικής οικονομίας, μέσω:

- της επιτυχημένης προσαρμογής των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στο διεθνές ανταγωνιστικό χρηματοπιστωτικό περιβάλλον,
- της συνεχούς προσπάθειας διασφάλισης συνθηκών χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, και
- της παροχής σύγχρονων υπηρεσιών υψηλής ποιότητας και διαρκώς χαμηλότερου μέσου κόστους στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας και, κατά συνέπεια, στη θετική συμβολή στη γενική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της χώρας.

Πίνακας 15
Συμμετοχή ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ⁶⁵
(σε εκατ. €)

(σε σταθερές τιμές προηγούμενου έτους)	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	7.683	7.868	8.675	9.797	10.070
Ποσοστό συμμετοχής τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ (%)	4,26	4,14	4,25	4,46	4,36

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

* Προσωρινά στοιχεία

⁶⁴ Η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ.Α.) δεν είχε δημοσιεύσει, έως το τέλος Μαΐου 2010, στατιστικά στοιχεία για το έτος 2009.

⁶⁵ Κωδικός: NACE-Rev.1 Κλάδος 65 (Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί με εξαίρεση τις ασφαλιστικές εταιρείες και τα ταμεία συντάξεων).

3.2. Δανεισμός νοικοκυριών

3.2.1. Πολιτική δανεισμού

Η διεθνής ύφεση έχει επηρεάσει δυσμενώς την εγχώρια οικονομική δραστηριότητα και, μέσω αυτής, τη χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Το 2009 η εφαρμογή από τις τράπεζες αυστηρότερων κριτηρίων χορήγησης πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά περιόρισε την προσφορά δανείων, ενώ ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων ως προς τις μελλοντικές τους επιδόσεις και αντίστοιχα εισοδήματά τους και η επακόλουθη υποχώρηση της ροπής προς κατανάλωση, επενδύσεις και ανάληψη πιστωτικών υποχρεώσεων, περιόρισαν τη ζήτηση δανείων⁶⁶.

Σύμφωνα με στοιχεία που συνέλεξε η Ελληνική Ένωση Τραπεζών από τις τράπεζες-μέλη της, προκύπτει ότι οι τράπεζες εξακολουθούν⁶⁷ να είναι ιδιαίτερα αυστηρές κατά τη χορήγηση καταναλωτικών και στεγαστικών δανείων με στόχο τη σταδιακή βελτίωση του χαρτοφυλακίου των δανείων τους προς τα νοικοκυριά. Ειδικότερα, το 2009 σε σχέση με το 2008, για όλες τις κατηγορίες δανεισμού προς νοικοκυριά, τα ποσοστά εγκρίσεων, σε επίπεδο μεμονωμένων τραπεζών, ως ποσοστό του συνόλου των αιτήσεων χορήγησης δανείων ήταν, στο σύνολό τους, χαμηλότερα, με εξαίρεση τα καταναλωτικά δάνεια χωρίς εξασφάλιση, για τα οποία παρουσιάστηκε οριακή αύξηση του ανώτατου ποσοστού εγκρίσεων κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες. Παράλληλα, το χαμηλότερο ποσοστό εγκρίσεων, για τη συγκεκριμένη κατηγορία δανεισμού, περιορίστηκε σημαντικά κατά 16 ποσοστιαίες μονάδες (Πίνακας 16).

Η εκδήλωση της πρόσφατης διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, και κυρίως η έκταση και η έντασή της, ανέδειξε την ύπαρξη κενών στο υφιστάμενο, ιδιαίτερα σημαντικό κατά τα λοιπά, διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο. Μεταξύ αυτών των κενών συγκαταλέγονται και οι υφιστάμενοι κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, οι οποίοι εντείνουν την «προκυκλικότητα», δηλαδή ωθούν τις τράπεζες να χορηγούν περισσότερα δάνεια κατά τη διάρκεια της ανόδου του οικονομικού κύκλου και να είναι πιο διστακτικές στην πιστωτική τους δραστηριότητα κατά τη διάρκεια της ύφεσης.

⁶⁶ Ενδεικτικό εν προκειμένω είναι ότι το 66,7% των επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος σε πρόσφατη έρευνα του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ απάντησαν ότι κατά το χρονικό διάστημα Μάιος 2008 – Μάιος 2009 δεν απευθύνθηκαν σε κάποια τράπεζα για δανεισμό. Από το υπόλοιπο 33,3% των επιχειρήσεων που απευθύνθηκαν σε κάποια τράπεζα για δανεισμό περισσότερες από τις μισές χρηματοδοτήθηκαν. Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι διαθέσιμα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://www.gsevee.gr/media/gsevee/deltia_tytoy/2009/meleti_ime.pdf

⁶⁷ Χαρακτηριστικό είναι ότι η πολιτική δανεισμού των τραπεζών «αυστηροποιείται» συστηματικά την τελευταία τριετία. Ενδεικτικά, τον Ιούνιο του 2007, οι εγκρίσεις των πιστωτικών καρτών και των καταναλωτικών δανείων χωρίς εγγύηση ως ποσοστό επί του συνόλου των αιτήσεων ανήλθαν σε 55,9% και 56,3% αντίστοιχα. Δηλαδή, 4,6 στις 10 αιτήσεις χορήγησης πιστωτικής κάρτας και 4,4 στις 10 αιτήσεις χορήγησης καταναλωτικών δανείων χωρίς εγγύηση απορρίπτονταν από τις τράπεζες με κριτήριο την πιστοληπτική ικανότητα του αιτούντος και εν γένει την πολιτική διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου. Αναλυτικότερα βλέπε, Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2007 – 2008, Φεβρουάριος 2008, σελ. 110, Πίνακας III.9.

Πίνακας 16
Πολιτική δανεισμού προς νοικοκυριά

	2008	2009
Εγκρίσεις στεγαστικών δανείων , ως ποσοστό του συνόλου των αιτήσεων χορήγησης στεγαστικού δανείου:	53% – 86%	38% – 76%
Εγκρίσεις πιστωτικών καρτών , ως ποσοστό του συνόλου των αιτήσεων χορήγησης πιστωτικής κάρτας:	45% – 62%	25% – 51%
Εγκρίσεις καταναλωτικών δανείων χωρίς εξασφάλιση , ως ποσοστό του συνόλου των αιτήσεων χορήγησης καταναλωτικού δανείου χωρίς εξασφάλιση:	45% – 59%	29% – 62%
Πηγή: Ειδική έρευνα EET, Ιούνιος 2009		

3.2.2. Βαθμός χρέωσης νοικοκυριών και επιχειρήσεων

Ένας γενικά αποδεκτός δείκτης προσδιορισμού της τάσης δανεισμού των νοικοκυριών και επιχειρήσεων μιας χώρας είναι ο λόγος των συνολικών πιστώσεων⁶⁸ που έχουν χορηγηθεί σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, προς το ΑΕΠ της χώρας αυτής. Όπως προκύπτει από τα τελευταία δημοσιευμένα συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας⁶⁹, ο λόγος αυτός για την Ελλάδα εξακολούθησε να είναι και το 2009 από τους χαμηλότερους μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27) και της ευρωζώνης (ΕΕ-15⁷⁰) (Πίνακας 17).

Στην Ελλάδα, ο λόγος που αφορά την κατηγορία στεγαστικών δανείων έναντι του ΑΕΠ, εμφανίζεται σημαντικά χαμηλότερος, έναντι των αντίστοιχων μέσων όρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ευρωζώνης, (Πίνακας 18) ενώ αντίθετη τάση παρατηρείται στο λόγο των λοιπών δανείων προς νοικοκυριά έναντι του ΑΕΠ (Πίνακας 19).

Συμπερασματικά, το 2009 στην Ελλάδα, ο λόγος των συνολικών πιστώσεων, αλλά και επιμέρους, των στεγαστικών δανείων προς το ΑΕΠ εξακολουθούσε να είναι σημαντικά χαμηλότερος σε σχέση με τους αντίστοιχους λόγους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην ευρωζώνη στο τέλος του 2008.

⁶⁸ Στις συνολικές πιστώσεις περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και τα τιτλοποιημένα δάνεια.

⁶⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, τεύχος 126, Ιανουάριος 2010 και European Central Bank, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010.

⁷⁰ Υπενθυμίζεται πως η Σλοβακία υιοθέτησε το ενιαίο νόμισμα ευρώ από την 1η Ιανουαρίου 2009. Συνεπώς, έως την 31.12.2008 τα κράτη μέλη της ευρωζώνης ανέρχονταν σε 15.

Πίνακας 17
Λόγος συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις
προς το ΑΕΠ

	2006	2007	2008	2009	Μεταβολή (π.μ.) (2008-2006)	Μεταβολή (π.μ.) (2009-2008)
Ελλάδα	78%	87%	91% ⁷¹	97% ⁷²	+13	+6
ΕΕ-27	147%	157%	154%	μ.δ.	+7	μ.δ.
ΕΕ-15	128%	143%	138%	μ.δ.	+10	μ.δ.

Πίνακας 18
Λόγος συνολικών χορηγήσεων στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά
προς το ΑΕΠ

	2006	2007	2008	2009	Μεταβολή (π.μ.) (2008-2006)	Μεταβολή (π.μ.) (2009-2008)
Ελλάδα	24,5%	28%	27% ⁷³	33,9% ⁷⁴	+2,5	+6,9
ΕΕ-27	41%	41%	38%	μ.δ.	-3%	μ.δ.
ΕΕ-15	38%	39%	38%	μ.δ.	0%	μ.δ.

⁷¹ Συνδυαστική ανάλυση των Πινάκων υπ' αριθμ. 6 και 14 της μελέτης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010. Στο τέλος του 2008 η Ελλάδα διέθετε τον 19ο χαμηλότερο λόγο συνολικών δανείων προς ΑΕΠ σε σχέση με την ΕΕ-27 και τον 2ο χαμηλότερο σε σχέση με την ΕΕ-15, οριακά πίσω από τη Φινλανδία (89,6%). **Τον υψηλότερο λόγο συνολικών δανείων προς ΑΕΠ διέθετε το Λουξεμβούργο (553,3%).**

⁷² Συνδυαστική ανάλυση των στοιχείων του Πίνακα αριθμ. IV.14 του Στατιστικού Δελτίου Οικονομικής Συγκυρίας της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 126, Ιανουάριος 2010 και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν 2009 σε τρέχουσες αγοραίες τιμές 237.494 εκ. ευρώ. Στα στοιχεία του 2009 περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα δανείων και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Αντίθετα, στα στοιχεία των ετών 2006-2008 περιλαμβάνονται μόνο τα υπόλοιπα δανείων.

⁷³ Συνδυαστική ανάλυση των Πινάκων υπ' αριθμ. 4 και 14 της μελέτης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010. Στο τέλος του 2008 η Ελλάδα διέθετε τον 16ο χαμηλότερο λόγο στεγαστικών δανείων προς ΑΕΠ σε σχέση με την ΕΕ-27 και τον 5ο χαμηλότερο σε σχέση με την ΕΕ-15 (χαμηλότερο λόγο στεγαστικών δανείων έναντι του ΑΕΠ παρουσίαζαν οι: Σλοβενία, Ιταλία, Βέλγιο και Αυστρία). **Τον υψηλότερο λόγο στεγαστικών δανείων προς ΑΕΠ διέθετε η Δανία (108,9%).**

⁷⁴ Συνδυαστική ανάλυση των στοιχείων του Πίνακα αριθμ. IV.17 του Στατιστικού Δελτίου Οικονομικής Συγκυρίας της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 126, Ιανουάριος 2010 και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν 2009 σε τρέχουσες αγοραίες τιμές 237.494 εκ. ευρώ. Στα στοιχεία του 2009 περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα δανείων και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Αντίθετα, στα στοιχεία των ετών 2006 - 2008 περιλαμβάνονται μόνο τα υπόλοιπα δανείων.

Πίνακας 19
Λόγος λοιπών δανείων προς νοικοκυριά
(καταναλωτικά δάνεια & πιστωτικές κάρτες) προς το ΑΕΠ

	2006	2007	2008	2009	Μεταβολή (π.μ.) (2008-2006)	Μεταβολή (π.μ.) (2009-2008)
Ελλάδα	12%	12,1%	11,7% ⁷⁵	15,2% ⁷⁶	-0,3	+3,5
ΕΕ-27	7,5%	7,3%	6,9%	μ.δ.	-0,6	μ.δ.
ΕΕ-15	7%	7,8%	7,1%	μ.δ.	+0,1	μ.δ.

Πηγή: European Central Bank, Τράπεζα της Ελλάδος, Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.Α.)

Επισημαίνεται σχετικά ότι και παλαιότερη μελέτη, του 2007, για λογαριασμό της Τράπεζας της Ελλάδος κατέληξε στη διαπίστωση ότι τα ελληνικά νοικοκυριά δεν είναι «υπερχρεωμένα», στο βαθμό τουλάχιστον που γενικά πιστεύεται και αναπαράγεται στο δημόσιο διάλογο της χώρας μας⁷⁷. Τα συμπεράσματα της μελέτης της Τράπεζας της Ελλάδος επιβεβαιώθηκαν και από πρόσφατη, το Μάρτιο του 2010, έρευνα της εταιρείας ΚΑΠΑ Research, για λογαριασμό της Γενικής Γραμματείας Καταναλωτή⁷⁸. Ειδικότερα, όπως προκύπτει από την εν λόγω έρευνα:

- 4 στα 10 νοικοκυριά δεν έχουν δανειστεί από τράπεζα.
- 2 στα 3 νοικοκυριά που έχουν δανειστεί δεν αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα αποπληρωμής.
- 8 στα 10 νοικοκυριά είτε δεν έχουν δανειστεί είτε δεν αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα αποπληρωμής του χρέους τους.
- 1 στα 10 νοικοκυριά παρουσιάζουν καθυστέρηση αποπληρωμής της δόσης τους κατά ένα μήνα.
- 1 στα 10 νοικοκυριά παρουσιάζουν καθυστέρηση στην αποπληρωμή της δόσης τους άνω του ενός μηνός (εκ των οποίων το 50% με καθυστέρηση έως τρεις μήνες).

⁷⁵ Συνδυαστική ανάλυση των Πινάκων υπ' αριθμ. 5 και 14 της μελέτης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010. Στο τέλος του 2008 η Ελλάδα διέθετε τον 14ο χαμηλότερο λόγο καταναλωτικών δανείων προς ΑΕΠ σε σχέση με την ΕΕ-27 και τον 6ο χαμηλότερο σε σχέση με την ΕΕ-15 (χαμηλότερο λόγο καταναλωτικών δανείων έναντι του ΑΕΠ παρουσίαζαν οι: Φινλανδία, Ολλανδία, Βέλγιο, Σλοβενία, Γαλλία). **Τον υψηλότερο λόγο καταναλωτικών δανείων προς ΑΕΠ διέθετε η Κύπρος (62,7%).**

⁷⁶ Συνδυαστική ανάλυση των στοιχείων του Πίνακα αριθμ. IV.17 του Στατιστικού Δελτίου Οικονομικής Συγκυρίας της Τράπεζας της Ελλάδος, τεύχος 126, Ιανουάριος 2010 και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν 2009 σε τρέχουσες αγοραίες τιμές 237.494 εκ. ευρώ. Στα στοιχεία του 2009 περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα δανείων και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Αντίθετα, στα στοιχεία των ετών 2006 – 2008 περιλαμβάνονται μόνο τα υπόλοιπα δανείων.

⁷⁷ Για τον ορισμό της έννοιας «υπερχρέωση» αλλά και τα ειδικότερα στοιχεία της ανωτέρω μελέτης, καθώς και αντίστοιχων που πραγματοποιήθηκαν το 2002 και το 2005, βλέπε Ελληνική Ένωση Τραπεζών, Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία, Ιούλιος 2008.

⁷⁸ ΚΑΠΑ Research, «Η υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών». Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάστηκαν στην ημερίδα που διοργάνωσε η Γενική Γραμματεία Καταναλωτή στις 15 Μαρτίου 2010 με θέμα: «Υπερχρέωση των Νοικοκυριών: Πολιτικές Πρόληψης & Απεγκλωβισμού». Το σχετικό δελτίο τύπου και οι εισηγήσεις των ομιλητών είναι διαθέσιμα στη διαδικτυακή διεύθυνση:

<http://www.efpolis.gr/el/nea-ekdiloseis/1097-nea-15-03-2010-imerida.html>

- 28 στα 1.000 νοικοκυριά που έχουν δανειστεί έχουν προχωρήσει σε παύση πληρωμών (1,7% επί του συνόλου των νοικοκυριών).
- 7 στους 10 θεωρούν ως βασική αιτία «υπερδανεισμού» των νοικοκυριών τις εσφαλμένες εκτιμήσεις τους για τις δυνατότητες δανεισμού τους.
- 6 στους 10 που έχουν δανειστεί δεν είχαν ποτέ οχλήσεις αποπληρωμής από τράπεζα, εταιρεία εξυπηρέτησης οφειλών ή δικηγορικά γραφεία.

Τέλος, η επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τα νοικοκυριά, η οποία εντάθηκε από το τελευταίο τρίμηνο του 2008, αποδίδεται στους ακόλουθους βασικούς παράγοντες:

- στη μετάδοση των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην πραγματική οικονομία,
- στη μετάδοση των επιπτώσεων της δημοσιονομικής κρίσης της Ελλάδας στην πραγματική οικονομία,
- στην εξασθένηση της ζήτησης δανείων από τα νοικοκυριά κυρίως λόγω:
 - της ενίσχυσης της αβεβαιότητας των νοικοκυριών αναφορικά με την πορεία των εισοδημάτων τους,
 - της μειωμένης ζήτησης στεγαστικών δανείων,
 - των χαμηλότερων δαπανών των νοικοκυριών για διαρκή καταναλωτικά αγαθά,
- στη μείωση της προσφοράς νέων δανείων λόγω της αυστηροποίησης, μεταξύ άλλων, των όρων και κριτηρίων νέου δανεισμού των νοικοκυριών προκειμένου να διατηρηθεί η πιστοληπτική τους ικανότητα σε επίπεδα κατάλληλα για την εξυπηρέτηση του δανεισμού τους (υφιστάμενου και νέου).

Σε κάθε περίπτωση, και παρά της ιδιαιτερότητας της οικονομικής συγκυρίας, η επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης των νοικοκυριών εξακολουθεί να παρέχει σοβαρές ενδείξεις ότι η σταδιακή ωρίμανση της αγοράς έχει ξεκινήσει και, πιθανώς, θα επέλθει σύντομα η σταθεροποίηση της ζήτησης καταναλωτικών δανείων σε επίπεδα ανάλογα με αυτά άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ευρωζώνης.

3.2.3. Καθυστερήσεις αποπληρωμής δανείων από νοικοκυριά

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος⁷⁹, το Δεκέμβριο του 2009 αυξήθηκε:

- τόσο ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων καταναλωτικής πίστης (Δεκέμβριος 2009: 13,4%, 2008: 8,2%, 2007: 6,0%, 2006: 6,9%), όσο και
- ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων στεγαστικής πίστης (Δεκέμβριος 2009: 7,4%, 2008: 5,3%, 2007: 3,6%, 2006: 3,4%)⁸⁰.

⁷⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 197.

⁸⁰ Ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση αφορά τράπεζες και όχι τραπεζικούς ομίλους.

Η αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση θα πρέπει να αποδοθεί στην επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα το 2009 και στην επιβράδυνση των εισοδημάτων των νοικοκυριών. Ταυτόχρονα, όπως ήδη επισημάνθηκε, κατά τη διάρκεια του 2009 συνεχίστηκε η άσκηση συντηρητικότερης πολιτικής δανεισμού από τις εγκατεστημένες στη χώρα μας τράπεζες, με στόχο τη σταδιακή βελτίωση του χαρτοφυλακίου των δανείων τους προς τα νοικοκυριά (βλέπε ανωτέρω Πίνακα 16). Οι αυξημένες προβλέψεις οι οποίες γίνονται, καθ' όλη τη διάρκεια του 2009, στους ισολογισμούς των τραπεζών για αντιμετώπιση του φαινομένου των καθυστερήσεων, είναι φανερό ότι επηρεάζουν τα οικονομικά τους μεγέθη και τους δείκτες αποδοτικότητάς τους (βλέπε σχετικά κεφάλαιο 2.2.3. ανωτέρω).

Επίσης, οι τράπεζες, λαμβάνοντας υπόψη τη μείωση του κόστους του χρήματος λόγω της μείωσης των βασικών επιτοκίων της ΕΚΤ, από τον Οκτώβριο του 2008, και την ενδεχόμενη χρηματοοικονομική ελάφρυνση που αυτό θα επέφερε στα νοικοκυριά, προέτρεψαν τους δανειολήπτες να μετατρέψουν υφιστάμενες χορηγήσεις στεγαστικών δανείων σταθερού επιτοκίου σε κυμαινόμενου επιτοκίου και μεγαλύτερης διάρκειας⁸¹.

Στο ίδιο πλαίσιο και με στόχο την ελάφρυνση των δανειζόμενων νοικοκυριών από τις συνέπειες της δυσμενούς οικονομικής συγκυρίας, οι περισσότερες εγκατεστημένες στη χώρα μας τράπεζες έλαβαν, στο πλαίσιο της αυτορρύθμισης, μια σειρά μέτρων ελάφρυνσης της πελατείας τους, όπως ενδεικτικά:

1. Αναστολή δόσεων στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων για άνεργους δικαιούχους επιδόματος ΟΑΕΔ.
2. Αναστολή όλων των ενεργειών πλειστηριασμού ή κατάσχεσης που αφορούν απαιτήσεις από στεγαστικό δάνειο πρώτης κατοικίας⁸².
3. Παράταση της διάρκειας αποπληρωμής στεγαστικών δανείων.
4. Δυνατότητα ρύθμισης υφιστάμενων οφειλών από πιστωτική κάρτα σε άτοκες έως και 24 μηνιαίες δόσεις.
5. Ρύθμιση των οφειλών από καταναλωτικά δάνεια μέσω εξειδικευμένων προϊόντων αναχρηματοδότησης με προνομιακό επιτόκιο.
6. Μείωση της δόσης στεγαστικού δανείου στο μισό, για όλο το 2009, προς όλους τους πελάτες που θα το ζητήσουν.

⁸¹ Χαρακτηριστικό εν προκειμένω είναι το γεγονός ότι, το πρώτο τρίμηνο του 2009, το 55,2% των νέων στεγαστικών δανείων ήταν κυμαινόμενου επιτοκίου έναντι ποσοστού 18,4% και 28,8% το τρίτο και τέταρτο τρίμηνο του 2008, αντίστοιχα. Η ίδια τάση παρατηρήθηκε και στα υφιστάμενα στεγαστικά δάνεια (α' τρίμηνο 2009: 45,8%, γ' τρίμηνο 2008: 32,8%, δ' τρίμηνο 2008: 32,6%). Αναλυτικότερα βλέπε, Ευρωπαϊκή Επιτροπή "ECFIN Retail Banking Survey – results for Q1 2009", 17 July 2009, σελ. 5. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των ετών 2006 και 2007, οπότε και τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ παρουσίασαν αύξηση κατά 175 μονάδες βάσης (1,75%), η τάση ήταν αντίθετη.

⁸² Υπενθυμίζεται ότι η διάταξη του άρθρου 5 της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου «Ρύθμιση θεμάτων Φ.Π.Α., επισφαλών απαιτήσεων, ληξιπρόθεσμων χρεών προς το Δημόσιο, αναπροσαρμογή ποσού οφειλών προς ασφαλιστικά ταμεία και αναστολή πλειστηριασμών από πιστωτικά ιδρύματα» (ΦΕΚ Α' 181) δημοσιεύθηκε μόλις στις 16 Σεπτεμβρίου 2009 με χρονική περίοδο αναστολής των πλειστηριασμών, οι οποίοι επισπεύδονται για την ικανοποίηση απαιτήσεων που δεν υπερβαίνουν το ποσό των διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ, από πιστωτικά ιδρύματα και εταιρείες παροχής πιστώσεων, καθώς και από τους εκδοχείς των απαιτήσεων αυτών έως και την 31η Δεκεμβρίου 2009. Η εν λόγω ημερομηνία παρατάθηκε κατά ένα εξάμηνο (έως 30 Ιουνίου 2010) με το σχέδιο νόμου «Κύρωση Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου και άλλες διατάξεις» που κατατέθηκε στη Βουλή των Ελλήνων στις 20 Νοεμβρίου 2009.

7. Προγράμματα αναδιάρθρωσης δανείων που έχουν χορηγηθεί σε δημοσίους υπαλλήλους, με αντικειμενικό στόχο την επιμήκυνση της διάρκειας αποπληρωμής και την ουσιαστική μείωση της μηνιαίας δόσης⁸³.

Οι αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα του χαρτοφυλακίου των τραπεζών αντιμετωπίστηκαν, και συνεχίζουν να αντιμετωπίζονται, με μια σειρά μέτρων που έχουν λάβει οι τράπεζες και στα οποία περιλαμβάνεται:

- ο σχηματισμός, σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων, ιδιαίτερα υψηλών προβλέψεων για την αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου (2009: 5,8 δισ. ευρώ, 2008: 3,4 δισ. ευρώ, ήτοι 71% ετήσια αύξηση),
- η μείωση του βαθμού συγκέντρωσης των τραπεζικών δανείων σε συγκεκριμένους πελάτες ή κλάδους επιχειρηματικής δραστηριότητας,
- η διατήρηση του λόγου κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση από τις σωρευμένες προβλέψεις σε ποσοστό άνω του 40% (Δεκέμβριος 2009: 41,5%, Δεκέμβριος 2008: 48,9%),
- οι σημαντικού ύψους εγγυήσεις και εμπράγματα εξασφαλίσεις⁸⁴, και
- το υπερβάλλον κεφάλαιο των ελληνικών τραπεζών, ύψους 10,3 δισ. ευρώ, δηλαδή εποπτικά κεφάλαια επιπλέον αυτών που είναι αναγκαία για την κάλυψη των ελάχιστων απαιτούμενων δεικτών κεφαλαιακής επάρκειας σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα (γνωστά ως «Βασιλεία II»⁸⁵).

3.3. Τραπεζική στήριξη της επιχειρηματικότητας

3.3.1. Χρηματοδότηση και δανεισμός επιχειρήσεων

Παρά τη δυσχερή οικονομική συγκυρία, ήδη από το καλοκαίρι του 2008, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των υπολοίπων της συνολικής (μέσω δανείων ή ομολόγων) τραπεζικής χρηματοδότησης των επιχειρήσεων συνέχισε την ανοδική του τάση –σε αντίθεση με την αρνητική τάση που παρατηρήθηκε σε πολλά κράτη μέλη της ευρωζώνης– καθ' όλη τη διάρκεια του 2009 (*Πίνακας 20*), ανοδική τάση που παρατηρείται από τα τέλη του 2005 (*Πίνακας 21*).

⁸³ Στις αρχές Μαΐου 2010, οι τράπεζες-μέλη της ΕΕΤ αποφάσισαν να συνδράμουν τους δημόσιους υπαλλήλους-πελάτες τους, που αντιμετωπίζουν, λόγω και των σχετικών ανακοινωθέντων μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής και οικονομικής σταθεροποίησης της ελληνικής κυβέρνησης, αντικειμενικές δυσκολίες να ανταποκριθούν στην αποπληρωμή των δανειακών τους υποχρεώσεων. Για το σκοπό αυτό, η κάθε τράπεζα ξεχωριστά, διαμόρφωσε άμεσα τη δική της πολιτική και προχώρησε στις σχετικές ανακοινώσεις προγραμμάτων αναδιάρθρωσης δανείων που έχουν χορηγήσει σε δημοσίους υπαλλήλους, με αντικειμενικό στόχο την επιμήκυνση της διάρκειας αποπληρωμής και την ουσιαστική μείωση της μηνιαίας δόσης.

⁸⁴ Οι εγγυήσεις και οι εμπράγματα εξασφαλίσεις δεν λαμβάνονται υπόψη στον υπολογισμό του βαθμού κάλυψης των δανείων σε καθυστέρηση.

⁸⁵ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 198.

Πίνακας 20

Ετήσιος ρυθμός αύξησης των υπολοίπων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων⁸⁶

Ιαν. 09	Φεβ. 09	Μαρ. 09	Απρ. 09	Μα. 09	Ιουν. 09	Ιουλ. 09	Αυγ. 09	Σεπ. 09	Οκτ. 09	Νοε. 09	Δεκ. 09
17,2%	15,2%	12,2%	11,8%	10,2%	8,6%	7,9%	7,3%	6,9%	5,4%	5,2%	5,1%

Πίνακας 21

Ποσοστά αύξησης των υπολοίπων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων⁸⁷

Δ' τρίμηνο 2005	Δ' τρίμηνο 2006	Δ' τρίμηνο 2007	Δ' τρίμηνο 2008	Δ' τρίμηνο 2009
12,3%	17,3%	20,1%	21,6%	5,5%

Η διατήρηση του ρυθμού αύξησης των χρηματοδοτήσεων προς τις επιχειρήσεις συνδέεται με τις αυξημένες ανάγκες τους –καθ' όλη τη διάρκεια του 2009– για κεφάλαια κίνησης και με τις προσδοκίες τους για διαμόρφωση αυστηρότερων όρων και κριτηρίων δανεισμού τους στο μέλλον, καθώς και με την περιορισμένη δυνατότητά τους να αντλήσουν κεφάλαια μέσω της κεφαλαιαγοράς. Πρέπει να επισημανθεί ότι ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις –μεταξύ των οποίων και 300.000 μικρομεσαίες– διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα καθ' όλη τη διάρκεια του 2009, με την καθαρή ροή χρηματοδότησης να ανέρχεται στα 5,4 δισ. ευρώ⁸⁸, χάριν και της ενίσχυσης της ρευστότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων από τα προγράμματα του ΤΕΜΠΜΕ, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των τραπεζών σε συνεργασία με κατά τόπους εμπορικά και βιοτεχνικά επιμελητήρια.

Τέλος, κατά τη διάρκεια του 2009 επηρεάστηκαν αρνητικά οι καθυστερήσεις των επιχειρηματικών δανείων προς το σύνολο των δανείων, οι οποίες αυξήθηκαν κατά 2,4 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2008 (Δεκ. 2009: 6,7%, Δεκ. 2008: 4,3%, Δεκ. 2007: 4,6%)⁸⁹.

⁸⁶ Τράπεζα της Ελλάδος, Τραπεζική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών, μηνιαία δελτία τύπου.

⁸⁷ Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 177.

⁸⁸ Τράπεζα της Ελλάδος, Τραπεζική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών, μηνιαία δελτία τύπου. Για τα νοικοκυριά οι καθαρές ροές χρηματοδότησης ανήλθαν 3,6 δισ. ευρώ περίπου.

⁸⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση, Οκτώβριος 2009, Πίνακας VI. 9, σελ. 163 και Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 197.

3.3.2. Στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Οι ελληνικές τράπεζες αντιλαμβανόμενες πλήρως τις σημερινές δύσκολες συνθήκες μέσα στις οποίες δραστηριοποιούνται οι επαγγελματίες και οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και αναγνωρίζοντας την καταλυτική τους σημασία για την ελληνική οικονομία, έλαβαν, ήδη από το τελευταίο τρίμηνο του 2008, συγκεκριμένα μέτρα στήριξής τους αναβαθμίζοντας το πλέγμα των υπηρεσιών, των παρεχόμενων προϊόντων και των διευκολύνσεων που απευθύνονται σε αυτές. Οι βασικοί άξονες των μέτρων στήριξης των ΜΜΕ και των επαγγελματιών ήταν οι ακόλουθοι:

1. Απρόσκοπτη συνέχιση της χρηματοδότησης των επαγγελματιών και Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων.
2. Λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση των ζημιών που υπέστησαν οι επιχειρήσεις από τα επεισόδια του Δεκεμβρίου του 2008 (όπως ενδεικτικά: ευνοϊκά προγράμματα χρηματοδότησης για την επαναλειτουργία των καταστημάτων τους, άμεση καταβολή αποζημιώσεων από τις θυγατρικές των τραπεζών ασφαλιστικές εταιρείες, αναστολή δόσεων σε υφιστάμενα δάνεια, μείωση επιτοκίου σε υφιστάμενα δάνεια κ.λπ.).
3. Περαιτέρω ενίσχυση της ρευστότητας των ΜΜΕ μέσω των προγραμμάτων του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ) και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ).
4. Ενεργοποίηση προγραμμάτων στήριξης, από τις ίδιες τις τράπεζες, των δανειακών απαιτήσεων των επιχειρήσεων που δεν εμπίπτουν στα κριτήρια της δράσης του ΤΕΜΠΜΕ.
5. Ενεργοποίηση προγραμμάτων στήριξης των δανειακών απαιτήσεων συγκεκριμένων κλάδων της οικονομίας και συγκεκριμένων γεωγραφικών περιοχών της χώρας.
6. Ευεργασία με τα κατά τόπους εμπορικά και βιοτεχνικά επιμελητήρια της χώρας προκειμένου να γίνει άμεση καταγραφή των ζητημάτων που αφορούν σε επαγγελματικούς κλάδους και να συντονιστούν κατάλληλες ενέργειες στήριξής τους.
7. Αναδιάρθρωση και ετεροχρονισμός των δόσεων υφιστάμενων δανείων προς ΜΜΕ και επαγγελματίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας.
8. Αναστολή προγραμμάτων πλειστηριασμών που αφορούν σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
9. Αύξηση των υπάρχοντων ορίων χρηματοδότησης για επιχειρήσεις-πελάτες τους ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους.
10. Δημιουργία ή και συνέχιση προγραμμάτων δωρεάν συναλλαγών προς τις ΜΜΕ και τους επαγγελματίες για την ελάφρυνση του λειτουργικού τους κόστους.
11. Δημιουργία ειδικών καταθετικών προϊόντων με συνδυασμό υψηλών αποδόσεων επιτοκίου και ευέλικτης διαχείρισης της ρευστότητας.

Ανεξάρτητα από τις προσπάθειες που αναλαμβάνουν τα πιστωτικά ιδρύματα με στόχο τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων, αυτό που παραμένει κρίσιμο για την ενίσχυση και διευκόλυνση της πρόσβασής τους στην τραπεζική χρηματοδότηση με καλύτερους όρους είναι:

- να κατανοήσουν και να παρακολουθούν συστηματικά τις παραμέτρους οι οποίες επηρεάζουν την πιστοληπτική τους ικανότητα,

- να διαχειρίζονται αποτελεσματικότερα και με δυναμική προοπτική την πιστοληπτική τους ικανότητα,
- να παρέχουν έγκαιρη και τεκμηριωμένη πληροφόρηση στην τράπεζά τους κατά τη διαδικασία αίτησης χορήγησης δανείου, και
- να κατανοήσουν ότι επιβραβεύεται η συνέπεια στην εξυπηρέτηση των δανειακών τους υποχρεώσεων, δεδομένου ότι οι μειωμένες σε αυτές τις περιπτώσεις κεφαλαιακές απαιτήσεις της δανειοδοτούσας τράπεζας οδηγούν σε καλύτερη τιμολόγηση των συνεπών επιχειρήσεων.

3.3.3. Προγράμματα στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Από τις αρχές του 2008 οι εγκατεστημένες στη χώρα μας τράπεζες στηρίζουν διαρκώς, με ειδικά προγράμματα, τις ανάγκες ρευστότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων-πελατών τους. Όπως προκύπτει από στοιχεία που συνέλεξε η Ελληνική Ένωση Τραπεζών από τις τράπεζες-μέλη της (*Πίνακας 22*) –για το χρονικό διάστημα από 1η Ιανουαρίου 2008 έως και την 31η Μαρτίου 2009– τα ποσοστά εγκρίσεων των αιτήσεων των επιχειρήσεων για δάνεια, είναι γενικά υψηλά, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις στις οποίες η έγκριση των δανείων παραλληλίζεται και με ενισχύσεις μέσω άλλων προγραμμάτων που εξυπηρετούν ανάλογους αναπτυξιακούς σκοπούς (π.χ. ΤΕΜΠΜΕ, Υπηρεσίες Διαχείρισης ΚΠΣ, κ.λπ.). Από τους φορείς μάλιστα που διαχειρίζονται τα προγράμματα αυτά, οι διαδικασίες έγκρισης των αιτήσεων που διεκπεραιώνονται από τις τράπεζες, φαίνεται ότι είναι απρόσκοπτες⁹⁰.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το γεγονός ότι, μεταξύ των τομέων οικονομικής δραστηριότητας οι οποίοι υποβάλλουν αιτήματα δανειοδότησης, τις πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν δραστηριότητες του τομέα υπηρεσιών (τουρισμός, εμπόριο κ.λπ.).

⁹⁰ Ειδικά σε ό,τι αφορά το ΤΕΜΠΜΕ, σύμφωνα με πρόσφατα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία στη διαδικτυακή του διεύθυνση, το χρονικό διάστημα από 30.12.2008 έως 14.5.2010 διατέθηκαν προς 56.800 επιχειρήσεις με συνολικό αριθμό εργαζομένων 231.954, δάνεια συνολικής αξίας 5,25 δισ. ευρώ, με την αξία των εγγυήσεων να ανέρχεται στα 4,2 δισ. ευρώ και τον ημερήσιο μέσο όρο του πλήθους και της αξίας των εγκεκριμένων δανείων σε 192 και 17,7 εκ. ευρώ, αντίστοιχα.

Πίνακας 22

Τραπεζική στήριξη της επιχειρηματικότητας (από 1.1.2008 έως 31.3.2009)

α/α	Τύπος προγράμματος δανειοδότησης	Αριθμός επιχειρήσεων που δανειοδοτήθηκαν	Συνολικό χορηγηθέν ποσό (σε χιλ. ευρώ)	Ποσοστό % εγκρίσεων σε σχέση με το συνολικό αριθμό αιτήσεων (1)	Ποσοστό % εγκρίσεων σε σχέση με το συνολικό αριθμό αιτήσεων προς τους φορείς διαχείρισης (ΤΕΜΠΜΕ, ΕΤΕπ, κ.λπ.) (2)	Οι πέντε κυριότεροι κλάδοι της οικονομίας που ενισχύθηκαν (3)
1	Ειδικά προγράμματα στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με πρωτοβουλία της τράπεζας	241.981	14.521.851	Από 15% έως 85%	ΔΕΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΦΟΡΕΑ	ΚΛΑΔΟΙ 1) Εμπόριο 2) Υπηρεσίες 3) Μεταποίηση – Βιοτεχνία 4) Βιομηχανία 5) Γεωργία
2	Στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων του ΤΕΜΠΜΕ	14.773	1.467.153	Από 56% έως 93,2%	Από 94% έως 99,5%	ΚΛΑΔΟΙ 1) Εμπόριο 2) Υπηρεσίες 3) Μεταποίηση – Βιοτεχνία 4) Βιομηχανία 5) Γεωργία
3	Στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων – ΕΤΕπ	148	48.140	62%	ΔΕΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΦΟΡΕΑ	ΚΛΑΔΟΙ 1) Τουρισμός 2) Υπηρεσίες 3) Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας 4) Εμπόριο 5) Μεταποίηση – Βιοτεχνία 6) Ηλεκτρισμός – Φωταέριο – Ύδρευση
4	Στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Γ' και Δ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης	23.067	1.482.997	Από 60% έως 90%	Από 70% έως 86%	ΚΛΑΔΟΙ 1) Εμπόριο 2) Τουρισμός 3) Μεταποίηση 4) Υπηρεσίες 5) Κατασκευές 6) Γεωργία
5	Άλλο σχετικό πρόγραμμα	17.608	2.040.261	94%	ΔΕΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΦΟΡΕΑ	ΚΛΑΔΟΙ 1) Υπηρεσίες 2) Εμπόριο 3) Τουρισμός 4) Κατασκευές 5) Μεταποίηση
ΣΥΝΟΛΟ		297.577	19.560.402			

Σημείωση (1): Αφορά το ποσοστό (%) των εγκρίσεων σε σχέση με το συνολικό αριθμό αιτήσεων που έλαβε το πιστωτικό ίδρυμα στο πλαίσιο του συγκεκριμένου κάθε φορά προγράμματος.

Σημείωση (2): Αφορά το ποσοστό (%) των εγκρίσεων από τους φορείς διαχείρισης προγραμμάτων σε σχέση με το συνολικό αριθμό αιτήσεων που απεστάλησαν από το πιστωτικό ίδρυμα στους εν λόγω φορείς προς έγκριση.

Σημείωση (3): Στοιχεία τραπεζών μελών ΕΕΤ οι οποίες, με βάση το σύνολο του ενεργητικού στις 31.12.2008, αντιστοιχούν σε ποσοστό 75% επί του συνόλου των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμπορικών τραπεζών.

Πηγή: Ειδική έρευνα ΕΕΤ

3.4. Απασχολούμενοι στο τραπεζικό σύστημα και παροχές προς εργαζομένους

Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία, από το 2003 ο συνολικός αριθμός των απασχολούμενων στα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα εμφανίζει την πενταετία 2003 – 2008 συνεχή αυξητική πορεία (2008: 66.165, 2003: 61.074), με ρυθμούς υψηλότερους (8,3%) σε σχέση με αυτούς που παρατηρήθηκαν (6,5%) στα τραπεζικά συστήματα των υπολοίπων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EE-27: 2008: 3.335.210, 2003: 3.130.447).^{91,92} Η αυξητική πορεία στη χώρα μας ανακόπηκε το 2009. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος ο συνολικός αριθμός⁹³ των απασχολούμενων στα 65 συνολικά πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα ανήλθε στους 65.682 υπαλλήλους, ήτοι ποσοστό ετήσιας μείωσης 0,7%.

Όπως προκύπτει από στοιχεία των ισολογισμών των έξι μεγαλύτερων τραπεζών και των ομίλων τους, οι συνολικές δαπάνες προσωπικού (μισθοί, ημερομίσθια και επιδόματα, εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, συνταξιοδοτικά προγράμματα καθορισμένων παροχών και λοιπές δαπάνες), ανήλθαν σε €4.238 εκατ. για το 2009 (2007: €3.886 εκατ., 2008: €4.142 εκατ.) σε επίπεδο ομίλων και σε €2.979 εκατ. για το ίδιο έτος (2007: €2.714 εκατ., 2008: €2.824 εκατ.) σε επίπεδο τραπεζών (*Πίνακας 23*). Σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, υπήρξε αύξηση της τάξης του 2,34% για τους ομίλους και 5,47% για τις τράπεζες. Ειδικότερα, για μισθούς και ημερομίσθια καταβλήθηκαν το 2009 σε επίπεδο ομίλων €3.366 (2007: €1.865 εκατ., 2008: 3.302 εκατ.). Σε επίπεδο τραπεζών για μισθούς και ημερομίσθια καταβλήθηκαν για την ίδια χρονιά €2.296 εκατ. (2007: €2.078 εκατ., 2008: €2.168 εκατ.) (*Πίνακας 24*).

⁹¹ European Central Bank, EU Banking Structures, October 2008, σελ. 37 και European Central Bank, Structural Indicators for the EU Banking Sector, Ιανουάριος 2010, σελ. 4.

⁹² Σε επίπεδο Ευρωζώνης για την ίδια περίοδο σημειώθηκε, επίσης, αύξηση των απασχολούμενων (EE-15: 2008: 2.305.578, 2003: 2.220.876).

⁹³ Στο συνολικό αριθμό των απασχολούμενων περιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι στις ελληνικές εμπορικές τράπεζες, στις ξένες τράπεζες, στις συνεταιριστικές τράπεζες και στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Δεν συνυπολογίζονται οι εργαζόμενοι στην Τράπεζα της Ελλάδος και οι εργαζόμενοι των υποκαταστημάτων ελληνικών τραπεζών στην αλλοδαπή, ο αριθμός των οποίων αποτυπώνεται στον Πίνακα 31 της παρούσας μελέτης.

Πίνακας 23
Δαπάνες προσωπικού (ποσά σε € εκατ.)

	Σύνολο δαπανών προσωπικού (όμιλοι τραπεζών)					Σύνολο δαπανών προσωπικού (τραπεζών)				
	2007	2008	2009	Ετήσια μεταβολή (%) 08/07	Ετήσια μεταβολή (%) 09/08	2007	2008	2009	Ετήσια μεταβολή (%) 08/07	Ετήσια μεταβολή (%) 09/08
Εθνική Τράπεζα	1.424	1.448	1.577	1,69	8,97	880	885	995	0,58	12,43
EFG Eurobank-Ergasias	727	828	793	13,89	(4,23)	452	490	507	8,41	3,47
Alpha Bank	527	589	565	11,87	(4,08)	387	429	413	11,00	(3,85)
Τράπεζα Πειραιώς	379	442	426	16,64	(3,60)	254	266	257	4,81	(3,54)
Αγροτική Τράπεζα	395	399	432	0,91	8,42	339	347	393	2,31	13,37
Εμπορική Τράπεζα	434	436	444	0,38	1,90	402	407	413	1,24	1,71
ΣΥΝΟΛΟ	3.886	4.142	4.238	6,59	2,34	2.714	2.824	2.979	4,08	5,47

Πηγή: Ενοποιημένες και ατομικές οικονομικές καταστάσεις τραπεζών 2008, 2009

Πίνακας 24
Κόστος μισθοδοσίας (ποσά σε € εκατ.)

	Όμιλοι τραπεζών			Τράπεζες		
	Μισθοί & ημερομίσθια			Μισθοί & ημερομίσθια		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Εθνική Τράπεζα	1.334	1.400	1.486	835	870	948
EFG Eurobank-Ergasias	538	619	589	324	353	367
Alpha Bank	388	433	403	277	290	291
Τράπεζα Πειραιώς	272	320	313	176	188	183
Αγροτική Τράπεζα	242	247	292	198	207	248
Εμπορική Τράπεζα	293	282	283	268	261	259
ΣΥΝΟΛΟ	3.066	3.302	3.366	2.078	2.168	2.296

Πηγή: Ενοποιημένες και ατομικές οικονομικές καταστάσεις τραπεζών 2008, 2009

3.5. Μερίσματα που καταβάλλουν οι τράπεζες στους μετόχους τους

Όσον αφορά τα καταβληθέντα μερίσματα, βάσει του σχετικού νόμου⁹⁴, όλες οι τράπεζες που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Ενίσχυσης Ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας δεν επιτρέπεται να διανείμουν μερίσματα σε μετρητά προς μετόχους για τις χρήσεις 2008 και 2009. Σημειώνεται ότι μόνο κάποιες τράπεζες προέβησαν σε διανομή δωρεάν μετοχών από το απόθεμα των ιδίων μετοχών που κατέχουν, βάσει σχετικής τροπολογίας⁹⁵ η οποία προέβλεπε σχετικά. Στον Πίνακα 25 καταγράφεται ο αριθμός των μετοχών και των μερισμάτων ανά μετοχή, έξι τραπεζών που συνολικά συμμετέχουν με ποσοστό πλέον του 75% στη μέση συνολική κεφαλαιοποίηση των εισηγμένων τραπεζών στο Χρηματιστήριο Αθηνών.

Πίνακας 25 Αριθμός μετοχών και μερίσματα για τις χρήσεις 2009, 2008 και 2007							
	Χρήση 2009		Χρήση 2008		Χρήση 2007		
	Αριθμός μετοχών	Μέρισμα ανά μετοχή	Αριθμός μετοχών	Μέρισμα ανά μετοχή	Αριθμός μετοχών	Μέρισμα ανά μετοχή	Συνολικά διανεμόμενα μερίσματα
Εθνική Τράπεζα	607.000.000	–	496.654.269	–	477.198.461	1,4	668.077.845,4
EFG Eurobank-Ergasias	537.822.000	–	527.591.242	–	524.945.638	0,82	430.455.423,2
Alpha Bank	534.276.000	–	410.976.652	–	410.976.652	0,9	369.878.986,8
Τράπεζα Πειραιώς	336.278.000	–	336.272.519	–	339.198.587	0,72	244.222.982,6
Αγροτική Τράπεζα	905.400.000	–	905.444.444	–	905.444.444	0,1	90.544.444,4
Εμπορική Τράπεζα	286.847.000	–	132.391.468	–	132.391.468	–	
ΣΥΝΟΛΟ							1.803.179.682
Πηγή: Χρηματιστήριο Αθηνών							

Σημειώνεται ότι το 2007 το συνολικό ποσό των διανεμόμενων μερισμάτων ως ποσοστό του Α.Ε.Π. ανήλθε στο 0,60%, ήτοι 1,8 δισ. ευρώ.

⁹⁴ Ν. 3723/2008 (ΦΕΚ 250 Α/9.12.2008) «Ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και άλλες διατάξεις».

⁹⁵ Υπ' αριθμ. 522/25.2.2009 τροπολογία στο Σχέδιο Νόμου «Σύστημα Άυλων Τίτλων, διατάξεις για την Κεφαλαιαγορά, φορολογικά θέματα και λοιπές διατάξεις».

3.6. Συμβολή του τραπεζικού συστήματος στα φορολογικά έσοδα

Σύμφωνα με το ισχύον φορολογικό δίκαιο στην Ελλάδα, οι ανώνυμες εταιρείες φορολογούνται στα συνολικά τους κέρδη με συντελεστή 25% για τις χρήσεις 2007 και εφεξής. Με το άρθρο 26 του Ν. 3634/2008 (ΦΕΚ 9 Α/29.1.2008) επεβλήθη φορολογία με τον ίδιο φορολογικό συντελεστή (25%) και στα κέρδη των τραπεζών, τα οποία στο παρελθόν δεν υπόκειντο σε φορολογία μέχρι το χρόνο διανομής ή κεφαλαιοποίησής τους. Τα μόνα έσοδα που δεν υπόκεινται σε φορολογία για τις χρήσεις 2007 και 2008 είναι τα έσοδα από μερίσματα, καθώς αυτά έχουν φορολογηθεί στο όνομα των εταιρειών από τις οποίες προέκυψαν.

Επιπλέον, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3808/2009 (ΦΕΚ 227 Α/10.12.2009) οι μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις επιβαρύνθηκαν με ειδική έκτακτη εισφορά φόρου επί των κερδών του 2008.

Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η φορολόγηση των κερδών των τραπεζών επηρεάζεται και από παράγοντες ή στοιχεία στις οικονομικές καταστάσεις τα οποία, αναφορικά με την εκτίμηση της φορολογικής επιβάρυνσης, διαμορφώνουν μία διαφορετική βάση φορολογίας που δεν εμπίπτει στο 25%. Παράγοντες όπως, για παράδειγμα, η θέσπιση του Ν. 3697/2008 (ΦΕΚ 194 Α/25.9.2008), σύμφωνα με τον οποίο ο φορολογικός συντελεστής πρόκειται από τη χρήση 2010 να μειωθεί κατά μία μονάδα κατά έτος και από τη χρήση 2014 και εφεξής να διαμορφωθεί σε 20%, η αύξηση των προβλέψεων εν μέσω συνθηκών χρηματοπιστωτικής κρίσης ή άλλα γεγονότα που δημιουργούν πρόσθετα φορολογικά βάρη (π.χ. έκτακτα κέρδη), επιδρούν στη διαμόρφωση της φορολογικής βάσης των τραπεζών και ομίλων τους.

Για τις θυγατρικές εταιρείες των τραπεζών που δραστηριοποιούνται σε άλλες χώρες, ο φόρος έχει υπολογιστεί με τους αντίστοιχους ισχύοντες, για τις χρήσεις 2007, 2008, 2009 στις χώρες αυτές ονομαστικούς φορολογικούς συντελεστές (Ηνωμένο Βασίλειο: 28%, Βουλγαρία: 10%, Ρουμανία: 16%, ΗΠΑ: 35%, Σερβία: 10%, Ουκρανία: 25%, Αίγυπτος: 20%, Κύπρος: 10% και Αλβανία: 20% για το 2007 και 10% για το 2008).

Βάσει των παραπάνω, ενδεικτικά παρουσιάζεται στον *Πίνακα 26* ο φόρος εισοδήματος των έξι μεγαλύτερων τραπεζικών ομίλων της χώρας μας. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία και με αναφορά πάντοτε στο συγκεκριμένο δείγμα τραπεζικών ομίλων, το σύνολο των φόρων που καταβλήθηκε το 2009, ανήλθε στα €643 εκατ. από €604 εκατ. το 2008, ήτοι αύξηση κατά 6%⁹⁶.

Τέλος, η φορολογική επιβάρυνση που προήλθε από την επιβολή της έκτακτης εισφοράς που αναφέρθηκε πιο πάνω ανήλθε, για το συγκεκριμένο δείγμα ελληνικών τραπεζικών ομίλων, σε €182 εκατ. (Πίνακας 26).

⁹⁶ Εν προκειμένω θα πρέπει να επισημανθεί πως οι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι παρουσίασαν το 2009 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών τους της τάξης του 59,6% σε σχέση με το 2008. Αναλυτικότερα, βλέπε κεφάλαιο 2.2.3. της παρούσας μελέτης.

Πίνακας 26
Φόροι που καταβάλλουν οι τραπεζικοί όμιλοι (ποσά σε € εκατ.)

	ΦΟΡΟΙ					
	2008			2009		
	Τρέχουσας περιόδου & λοιποί φόροι	Έκτακτη εισφορά	Σύνολο	Τρέχουσας περιόδου & λοιποί φόροι	Έκτακτη εισφορά	Σύνολο
Εθνική Τράπεζα	172	–	172	116	48	164
EFG Eurobank-Ergasias	135	–	135	149	57	206
Alpha Bank	127	–	127	91	42	133
Τράπεζα Πειραιώς	129	–	129	56	34	90
Αγροτική Τράπεζα	9	–	9	6	1	7
Εμπορική Τράπεζα	32	–	32	43	–	43
ΣΥΝΟΛΟ	604	–	604	461	182	643

Σημείωση (1): Στους λοιπούς φόρους περιλαμβάνονται οι προβλέψεις για φόρους και οι διαφορές προηγούμενων χρήσεων. Ο αναβαλλόμενος φόρος δεν περιλαμβάνεται στους φόρους τρέχουσας περιόδου και λοιπούς φόρους.

Σημείωση (2): Αναλυτικότερες πληροφορίες σχετικά με την επίπτωση των αλλαγών των φορολογικών νόμων και των διαφορετικών φορολογικών ποσοστών σε άλλες χώρες στη διαμόρφωση του φόρου εισοδήματος θα πρέπει να αναζητηθούν στις σημειώσεις επί των οικονομικών καταστάσεων των τραπεζικών ομίλων.

Πηγή: Ενοποιημένες ετήσιες οικονομικές καταστάσεις τραπεζών 2009

3.7. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Περιβαλλοντική πολιτική και κοινωνική προσφορά

Οι τράπεζες αναγνωρίζουν την αξία της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και εντάσσουν την έννοια της κοινωνικής υπευθυνότητας στις στρατηγικές τους επιλογές. Προς αυτή την κατεύθυνση οι τράπεζες εφαρμόζουν εκτεταμένα προγράμματα κοινωνικής προσφοράς υποστηρίζοντας σημαντικές εκπαιδευτικές, πολιτιστικές, αθλητικές, περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες και υλοποιώντας πλήθος χορηγικών ενεργειών προς ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και κοινωφελείς μη κερδοσκοπικές οργανώσεις.

3.7.1. Περιβάλλον

Οι τράπεζες ακολουθούν συγκεκριμένη περιβαλλοντική πολιτική με κύριους άξονες την εξοικονόμηση της ενέργειας, (π.χ. μείωση της καταναλώσεως ηλεκτρικού ρεύματος), τη διαχείριση αποβλήτων (π.χ. ανακύκλωση χαρτιού) και την τήρηση περιβαλλοντικών αρχών από τους προμηθευτές τους. Ειδικότερα, οι τράπεζες εφαρμόζουν συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, σύμφωνα με διεθνή πρότυπα (ISO 14001, EMAS – European Eco-Management and Audit Scheme) και εντάσσονται σε δείκτες αειφορίας (FTSE4Good) που αξιολογούν ετησίως τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις.

Κατά τη διάρκεια του 2009, μεταξύ άλλων δράσεων περιβαλλοντικής υποστήριξης, οι τράπεζες συνέχισαν να υποστηρίζουν τις επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην αύξηση του αριθμού των χρηστών και των συναλλαγών, μέσω της προώθησης χρήσης της ηλεκτρονικής τραπεζικής (internet και phone-banking), με προφανή αντίστοιχα περιβαλλοντικά οφέλη.

3.7.2. Κοινωνική προσφορά

Τα χορηγικά προγράμματα των τραπεζών (*Πίνακας 27*) αφορούν κυρίως την ενίσχυση και υποστήριξη των τομέων της υγείας, της εκπαίδευσης, της έρευνας, του αθλητισμού, των πολιτισμικών προγραμμάτων και των ευπαθών ομάδων. Κατά τη διάρκεια του 2009, ενδεικτικά αναφέρουμε πέντε μεγάλους σε όρους ενεργητικού τραπεζικούς ομίλους, οι οποίοι δαπάνησαν για χορηγίες το ποσό των €42,3 εκατ.

Πίνακας 27
Χορηγικό πρόγραμμα τραπεζικών ομίλων

	2007	2008	2009
Εθνική Τράπεζα*	15,3	24,7	23,1
EFG Eurobank-Ergasias	29,0	9,0	8
Alpha Bank	8,7	13,8	**
Τράπεζα Πειραιώς	22,8	12,7	11,2
Εμπορική Τράπεζα	3,3	3,9	**
ΣΥΝΟΛΟ	79,0	64,1	42,3

* Τα ποσά αφορούν το σύνολο των χορηγιών χωρίς την ενίσχυση των πυρόπληκτων περιοχών.

** Το κονδύλι των χορηγιών δεν έχει ακόμη ανακοινωθεί.

Πηγή: Εκθέσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης Τραπεζών 2008, 2009

4. Η διεθνής δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών

Οι ελληνικές τράπεζες έχουν πλέον εδραιώσει και επεκτείνουν συνεχώς τη διεθνή παρουσία τους, ιδίως σε χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, ενόψει και της ευρωπαϊκής προοπτικής των περισσότερων από τις χώρες αυτές. Ενδεικτικό της επιτυχούς προσπάθειας επέκτασης των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό αποτελεί το γεγονός ότι, παρά τη δύσκολη οικονομική συγκυρία, αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του 2008 και 2009 η παρουσία των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό.

Οι ελληνικές τράπεζες δραστηριοποιούνται πλέον σε 16 χώρες (2007: 15 χώρες) μέσω 49 (2007: 45) θυγατρικών τραπεζών και υποκαταστημάτων (*Πίνακας 28*).

Τα τελευταία χρόνια, οι περισσότερες ελληνικές τράπεζες έχουν αναπτύξει σημαντική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, εφαρμόζοντας στρατηγική η οποία έχει ως στόχους:

- να ενισχυθεί η ελληνική επιχειρηματικότητα σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς στηρίζουν απόλυτα, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, τις ελληνικές επιχειρήσεις που ασκούν δραστηριότητα στην περιοχή,
- να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες που παρουσιάζουν οι χώρες της περιοχής, οι οποίες εμφανίζουν ρυθμούς ανάπτυξης σημαντικά υψηλότερους του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- να πρωτοστατήσουν στην εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας –ακόμα και εν μέσω χρηματοπιστωτικής κρίσης– και της προσφοράς υπηρεσιών, μεταξύ άλλων, στο χρηματοπιστωτικό, τουριστικό και ασφαλιστικό τομέα, και
- να συνδράμουν, στην παρούσα δύσκολη οικονομική συγκυρία, στην ενίσχυση της εξωστρέφειας και διεθνούς ανταγωνιστικότητας του συνόλου της ελληνικής οικονομίας με ιδιαίτερη έμφαση στη στήριξη επιχειρήσεων προσανατολισμένων στο εξαγωγικό εμπόριο.

Για το σκοπό αυτό, οι ελληνικές τράπεζες, στο τέλος του 2009 (*Πίνακες 29 έως 31*):

- είχαν αναπτύξει ένα σύνολο ενεργητικού 87,6 δισ. ευρώ, το οποίο χρηματοδοτείται σε μεγάλο βαθμό από τοπικές καταθέσεις (συνολικού ύψους 37,8 δισ. ευρώ), και αντιστοιχεί στο 18% του συνολικού ενεργητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν στην Ελλάδα⁹⁷,
- είχαν χορηγήσει συνολικού ύψους 61,9 δισ. ευρώ, ενισχύοντας έμπρακτα τα τοπικά νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις,
- είχαν αναπτύξει ένα δίκτυο με περισσότερα από 3.400 καταστήματα στα οποία απασχολούνται περισσότεροι από 50.000 εργαζόμενοι, και
- παρουσίασαν κέρδη προ φόρων συνολικού ύψους 607,3 εκ. ευρώ.

⁹⁷ Το συνολικό ενεργητικό των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Ελλάδα, τον Ιούνιο του 2009, ανερχόταν στα 489 δισ. ευρώ αυξημένο κατά 6% σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2008. Η ποσοστιαία συμμετοχή των πιστωτικών ιδρυμάτων στο συνολικό ενεργητικό του χρηματοπιστωτικού συστήματος (563,3 δισ. ευρώ) ανήλθε στο 86,8%, με τους θεσμικούς επενδυτές (οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων, ασφαλιστικά ταμεία αμοιβαία κεφάλαια, κ.λπ.) να συμμετέχουν με ποσοστό 10,9% και τις λοιπές μη τραπεζικές επιχειρήσεις (χρηματιστηριακές εταιρείες, εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης, κ.λπ.) με 2,3%. Αναλυτικότερα βλέπε Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Δεκέμβριος 2009, σελ. 55.

Σε πολλές χώρες της περιοχής, όπως η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Σερβία, η FYROM και η Αλβανία, η παρουσία των ελληνικών τραπεζών είναι ιδιαίτερα σημαντική, ενώ σε ορισμένες από αυτές το μερίδιό τους στην αγορά προσεγγίζει (Ρουμανία και Σερβία) ή υπερβαίνει (Αλβανία, Βουλγαρία και ΠΓΔΜ) το 20% του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Κατά συνέπεια, είναι αντιληπτό ότι η επένδυση των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό έχει στρατηγικό και όχι περιστασιακό χαρακτήρα.

Ταυτόχρονα, η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στην εν λόγω περιοχή είναι ιδιαίτερα σημαντική και για την ελληνική οικονομία εν γένει, καθώς:

- στις χώρες της περιοχής λειτουργούν περισσότερες από 8.000 ελληνικές επιχειρήσεις οι οποίες χρειάζονται στήριξη. Πολλές από τις επιχειρήσεις αυτές πραγματοποιούν στις εν λόγω χώρες άνω του 20% του συνολικού τους κύκλου εργασιών,
- οι εν λόγω χώρες είναι από τους σημαντικότερους οικονομικούς εταίρους της Ελλάδας. Είναι ενδεικτικό ότι το 27% των ελληνικών εξαγωγών κατευθύνεται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με μακροπρόθεσμο ορίζοντα και με ισχυρά αυξανόμενο ρυθμό, έναντι μόλις 4% των εξαγωγών μας προς τις ΗΠΑ,
- ένα σημαντικό τμήμα της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας, κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα, προέρχεται από κατοίκους των εν λόγω χωρών.

Οι ελληνικές τράπεζες διατήρησαν και βελτίωσαν το 2009 τη σημαντική θέση που ήδη κατέχουν στα τραπεζικά συστήματα των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Τουρκίας (*Πίνακας 29*). Στις χώρες που δραστηριοποιούνται σήμερα οι ελληνικές τράπεζες, μέσω θυγατρικών και υποκαταστημάτων, διαθέτουν ήδη ένα δίκτυο καταστημάτων και ATM που προσεγγίζει τις 3.446 (2007: 2.964) και 5.947 μονάδες αντίστοιχα (*Πίνακας 30*), με προσωπικό 50.278 (2007: 42.043) άμεσα απασχολούμενων (*Πίνακας 31*).

Η στρατηγική σημασία που αποδίδουν οι ελληνικές τράπεζες στη διεθνή παρουσία τους εκφράστηκε, εν μέσω κορύφωσης της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, το Φεβρουάριο του 2009 με την επισήμανση ότι θα ήταν μεγάλο στρατηγικό σφάλμα αν οι ελληνικές τράπεζες εγκατέλειπαν την πελατεία τους, ελληνική και τοπική, στις χώρες της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων, ορισμένες από τις οποίες είναι και μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πόσω μάλλον αφού σε αυτές παρατηρείται έντονος ανταγωνισμός από άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες που στηρίζουν διαρκώς την τοπική οικονομική ανάπτυξη. Ταυτόχρονα, η μη στήριξη των οικονομιών αυτών, σε μια δύσκολη οικονομική συγκυρία, θα απέβαινε, τελικά, για λόγους που αναφέρθηκαν νωρίτερα, και σε βάρος της ελληνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας⁹⁸.

Προφανώς οι αποφάσεις διατήρησης, επέκτασης ή διακοπής της διεθνούς παρουσίας που κάθε φορά διαμορφώνονται, εκφράζουν την από μέρους των ελληνικών τραπεζών αποτίμηση του οφέλους και του κόστους, περιλαμβανομένου του «κινδύνου χώρας», στην οποία δραστηριοποιούνται.

⁹⁸ Βλέπε σχετικό Δελτίο Τύπου της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών στις 10 Φεβρουαρίου 2009.

Πίνακας 28
Παρουσία ελληνικών τραπεζών στην αλλοδαπή
μέσω θυγατρικών και υποκαταστημάτων⁹⁹

Επωνυμία μητρικής τράπεζας	Θυγατρική (1) / Υποκατάστημα (2)	Επωνυμία θυγατρικής – υποκαταστήματος ελληνικού πιστωτικού ιδρύματος στο εξωτερικό
Αλβανία		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	NBG S.A. – TIRANA BRANCH
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	2	TIRANA BRANCH
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	TIRANA BANK IBC
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK ALBANIA S.A.
Βουλγαρία		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	UNITED BULGARIAN BANK
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	EUROBANK EFG BULGARIA AD
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	2	SOFIA BRANCH
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	PIRAEUS BANK BULGARIA AD
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK BULGARIA EAD
Σερβία		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	VOJVODJANSKA BANKA
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	EUROBANK EFG STEDIONICA AD BEOGRAD
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK SRBIJA AD
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	PIRAEUS BANK BEOGRAD AD
Κύπρος		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	NBG (CYPRUS) LTD
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	ΕΤΕ ΚΥΠΡΟΣ

⁹⁹ Η σειρά με την οποία αναφέρονται οι τράπεζες και όμιλοί τους στους Πίνακες αριθμ. 28 έως 31 προσδιορίστηκε με βάση το μέγεθος ενεργητικού τους, σε επίπεδο ομίλου, όπως αυτό εμφανίστηκε στους δημοσιευμένους ισολογισμούς τους 1.1.-31.12.2009.

ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	EUROBANK EFG CYPRUS LTD
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK LTD (CYPRUS)
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	EUROINVESTMENT & FINANCE PUBLIC LTD
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΚΥΠΡΟΥ (ΠΡΩΗΝ PHENILLION)
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK CYPRUS LTD
Γερμανία		
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	ATEbank SA FRANKFURT BRANCH
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK GERMANY GMBH
Αίγυπτος		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	NBG CAIRO BRANCH
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	PIRAEUS BANK EGYPT SAE
Ηνωμένο Βασίλειο		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	LONDON BRANCH
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	2	EFG EUROBANK ERGASIAS LONDON BRANCH
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK LONDON LIMITED
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	2	LONDON BRANCH
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	2	PIRAEUS BANK – LONDON BRANCH
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	2	EMPORIKI BANK LONDON BRANCH
Λουξεμβούργο		
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	EFG PRIVATE BANK (LUXEMBOURG) S.A.
Π.Γ.Δ.Μ.		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	STOPANSKA BANKA AD – SKOPJE
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK AD SKOPJE

Μάλτα		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	FINANSBANK MALTA LTD
Πολωνία		
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	2	EFG EUROBANK ERGASIAS S.A. ODDZIAL W POLSCE
Ρουμανία		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	BANCA ROMANEASCA
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	BANCPOST SA (POYMANIA)
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	ALPHA BANK ROMANIA SA
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	PIRAEUS BANK ROMANIA SA
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	ATEBANK ROMANIA SA
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	EMPORIKI BANK ROMANIA SA
MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	EGNATIA BANK (ROMANIA) SA
Τουρκία		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	FINANSBANK AS
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	EUROBANK TEKFEN AS
Ουκρανία		
ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	1	O.J.S.C. UNIVERSAL BANK
ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	1	OJSC ASTRA BANK
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	INTERNATIONAL COMMERCE BANK
ΗΠΑ		
ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	1	MARATHON BANKING CORPORATION
Νότια Αφρική		
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	1	THE SOUTH AFRICAN BANK OF ATHENS LTD
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Πίνακας Ελληνικών Πιστωτικών Ιδρυμάτων στο εξωτερικό		

Πίνακας 29
Διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών

Εκατομμύρια €	Α. Σύνολο Ενεργητικού (31.12.2009)						
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	174			1.313			
Αλβανία	322		604	631		217	
Βουλγαρία	4.185	3.911	1.162	1.989		248	
Γερμανία						119	
Η. Βασίλειο	3.967		3.472	3.768		431	
ΗΠΑ				579			
Κύπρος	1.421	1.783	7.046	1.250		662	
Ν. Αφρική	119						
Ουκρανία		780	128	272			
ΠΓΔΜ	1.075		152				
Πολωνία		5.359					
Ρουμανία	2.596	5.614	5.647	2.619	336	182	508
Σερβία	1.132	1.791	1.189	497			
Τουρκία	16.148	2.220					
ΣΥΝΟΛΟ	31.139	21.458	19.400	12.918	336	1.859	508
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 87.618 εκ. ευρώ							
Εκατομμύρια €	Β. Χορηγήσεις (31.12.2009)						
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	58			713			
Αλβανία	283		525	446		198	
Βουλγαρία	3.487	3.097	1.029	1.564		228	
Γερμανία						104	
Η. Βασίλειο	3.234		1.440	2.558		299	
ΗΠΑ				390			

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Κύπρος	1.109	605	4.413	616		527	
Ν. Αφρική	97						
Ουκρανία		642	60	223			
ΠΓΔΜ	746		124				
Πολωνία		4.573					
Ρουμανία	1.863	3.418	4.272	1.812	212	123	357
Σερβία	836	1.066	923	389			
Τουρκία	12.160	1.127					
ΣΥΝΟΛΟ	23.873	14.528	12.786	8.711	212	1.479	357
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 61.946 εκ. ευρώ							
Εκατομμύρια €	Γ. Καταθέσεις (31.12.2009)						
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	80			1.091			
Αλβανία	166		375	410		80	
Βουλγαρία	2.169	1.893	424	655		71	
Γερμανία						28	
Η. Βασίλειο	813		424	67		427	
ΗΠΑ				506			
Κύπρος	680	1.570	3.341	774		299	
Ν. Αφρική	87						
Ουκρανία		282	32	63			
ΠΓΔΜ	832		59				
Πολωνία		2.655					
Ρουμανία	1.070	1.761	1.700	1.142	116	78	138
Σερβία	576	741	398	154			
Τουρκία	8.785	768					
ΣΥΝΟΛΟ	15.258	9.670	6.753	4.862	116	983	138
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 37.780 εκ. ευρώ							

Εκατομμύρια €	Δ. Κέρδη προ φόρων (31.12.2009)						
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	-2,863			μ.δ.*			
Αλβανία	0,721		9,3	μ.δ.		-1,5	
Βουλγαρία	34,923	19,1	-37,8	μ.δ.		-3,5	
Γερμανία						1,1	
Η. Βασίλειο	41,491			μ.δ.		-1,4	
ΗΠΑ				μ.δ.			
Κύπρος	9,988	14,4	76,5	μ.δ.		-10,1	
Ν. Αφρική	0,648						
Ουκρανία		-85,1	3,8	μ.δ.			
ΠΓΔΜ	12,557		-2,9				
Πολωνία		-49,3					
Ρουμανία	18,173	-28,3	50,7	μ.δ.	0,6	-18,3	5
Σερβία	16,204	23,2	-19,4	μ.δ.			
Τουρκία	424,711	19,7					
ΣΥΝΟΛΟ	556,553	-86,3	80,2	85	0,6	-33,7	5
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 607,353 εκ. ευρώ							
Σημείωση *μ.δ.: Μη διαθέσιμα στοιχεία							
Εκατομμύρια €	Ε. Μερίδιο αγοράς (%) ¹⁰⁰ (31.12.2009)						
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	0,1			1,0			
Αλβανία	4,78		8,1	9,6		3,38	
Βουλγαρία	11,50	8,5	4,5	6,2		0,68	
Γερμανία						0	

¹⁰⁰ Σε όρους συνολικού ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος κάθε χώρας, υπολογιζόμενο κατ' εκτίμηση της κάθε τράπεζας-μέλους της ΕΕΤ που απέστειλε στοιχεία.

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Η. Βασίλειο	0,06			–		0	
ΗΠΑ				–			
Κύπρος	2,85	μ.δ.*	5,1	1,0		0,47	
Ν. Αφρική	0,04						
Ουκρανία		1,0		0,3			
ΠΓΔΜ	24,5		3,0				
Πολωνία		2,0					
Ρουμανία	2,6	4,4	6,5	4,1	0,44	0,21	0,6
Σερβία	4,0	6,5	4,9	2,4			
Τουρκία	3,6	0,46					
Σημείωση *μ.δ.: Μη διαθέσιμα στοιχεία Πηγή: Ειδική έρευνα ΕΕΤ							

Πίνακας 30
Α. Δίκτυο καταστημάτων (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	15			49			
Αλβανία	30		47	47		23	
Βουλγαρία	272	209	120	101		28	
Γερμανία						1	
Η. Βασίλειο	1		3	1		1	
ΗΠΑ				13			
Κύπρος	18	4	37	15		12	
Ν. Αφρική	10						
Ουκρανία		99	23	54			
ΠΓΔΜ	68		25				
Πολωνία		190					
Ρουμανία	151	286	200	186	34	34	27
Σερβία	177	119	166	47			
Τουρκία	461	42					
ΣΥΝΟΛΟ	1.203	949	621	513	34	99	27

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 3.446 Καταστήματα σε 14 χώρες

Β. Δίκτυο ATM (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	15			115			
Αλβανία	33		62	76		25	
Βουλγαρία	827	315	126	137		33	
Γερμανία						0	
Η. Βασίλειο			–	–		0	
ΗΠΑ				14			
Κύπρος	22	–	39	15		12	
Ν. Αφρική	7						
Ουκρανία		97	25	51			

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
ΠΓΔΜ	109		25				
Πολωνία		323					
Ρουμανία	163	722	234	249	44	38	–
Σερβία	140	165	177	61			
Τουρκία	1.406	45					
ΣΥΝΟΛΟ	2.722	1.667	688	718	44	108	–
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 5.947 ΑΤΜ σε 12 χώρες							
<i>Πηγή: Ειδική έρευνα ΕΕΤ</i>							

Πίνακας 31 Απασχολούμενο προσωπικό (31.12.2009)							
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	172			1.576			
Αλβανία	303		349	470		238	
Βουλγαρία	3.344	3.002	989	996		319	
Γερμανία						8	
Η. Βασίλειο	58		76	21		7	
ΗΠΑ				168			
Κύπρος	324	114	834	310		183	
Ν. Αφρική	185						
Ουκρανία		1.530	346	674			
ΠΓΔΜ	1.142		265				
Πολωνία		2.817					
Ρουμανία	1.650	4.004	2.562	1.972	335	398	280
Σερβία	2.616	1.585	1.493	571			
Τουρκία	11.162	830					
ΣΥΝΟΛΟ	20.956	13.882	6.914	6.758	335	1.153	280
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 50.278 απασχολούμενοι σε 14 χώρες							
<i>Πηγή: Ειδική έρευνα ΕΕΤ</i>							

5. Ειδικό θέμα: Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα

5.1. Η διεθνής διάσταση

Η πρόσφατη διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία εκδηλώθηκε το 2007 στο χρηματοπιστωτικό σύστημα των Η.Π.Α. επηρέασε και εξακολουθεί να επηρεάζει το σύνολο της διεθνούς οικονομίας. Η έντασή της, όμως, είναι διαφορετική σε κάθε κράτος, τόσο σε ό,τι αφορά τον πραγματικό τομέα της οικονομίας, δηλαδή την ανάπτυξη, την απασχόληση και τον πληθωρισμό, όσο και το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Σε πολύ απλούς όρους, η κρίση ξεκίνησε και εξελίχθηκε ως εξής:

Πρώτον, ήδη από τη δεκαετία του 1980 οι τράπεζες άρχισαν να πωλούν στεγαστικά δάνειά τους σε εταιρείες ειδικού σκοπού, οι οποίες εξέδιδαν επί αυτών των δανείων ομόλογα, τα οποία στη συνέχεια πωλούσαν στο ευρύ επενδυτικό κοινό. Πρόκειται για την πρακτική της «τιτλοποίησης απαιτήσεων», η οποία θεωρείται ευρύτατα ορθή τραπεζική πρακτική, καθώς μειώνει σειρά κινδύνων στο τραπεζικό χαρτοφυλάκιο. Κατά τη διάρκεια, όμως, των τελευταίων ετών, η πρακτική αυτή έλαβε μεγάλες διαστάσεις, που είχαν ως τελικό αποτέλεσμα την έκδοση ομολόγων που βασίζονταν επί ομάδων ομολόγων που είχαν εκδοθεί βάσει της τιτλοποίησης (τα γνωστά ως «τοξικά ομόλογα»). Αυτά τα «τοξικά ομόλογα» δεν αποτελούσαν συνθήτως αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε δευτερογενή αγορά, και επομένως, δεν υπήρχαν γι' αυτά πάντοτε τιμές αναφοράς. Επιπλέον, η πιστοληπτική ικανότητα του εκδότη τους βασιζόταν στην αξιολόγηση που έδιναν οι εξειδικευμένοι διεθνείς οργανισμοί αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, κάτω από συνθήκες που αποδείχθηκε ότι δεν ήταν πάντοτε ορθές. Συνεπώς, υπήρχε πρόβλημα αδιαφάνειας τιμών και εσφαλμένης εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου.

Δεύτερον, ο ομολογιούχος δανειστής (δηλαδή αυτός που αγοράζει το ομόλογο) εισπράττει περιοδικά τόκους, η πληρωμή των οποίων βασίζεται στο ότι ο αρχικός οφειλέτης (ο λήπτης του στεγαστικού δανείου) θα πληρώσει τη δόση του κανονικά. Όταν, λοιπόν, στις Η.Π.Α. οι δανειολήπτες στεγαστικών δανείων, τα οποία είχαν τιτλοποιηθεί, άρχισαν να μην εκπληρώνουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις (για λόγους που αφορούσαν τόσο τους όρους χορήγησης των δανείων όσο και τις συνθήκες της οικονομίας της χώρας), οι τελικοί ομολογιούχοι δανειστές βρέθηκαν να έχουν στην κατοχή τους «τοξικά ομόλογα» με πολύ χαμηλή αποτίμηση.

Τρίτον, κάτοχοι τέτοιων τίτλων, και μάλιστα σε μεγάλη έκταση, ήταν και ορισμένες ξένες τράπεζες (δηλαδή αυτές που εκτέθηκαν στην κρίση), όπως και θυγατρικές τους, στις οποίες οι εν λόγω τράπεζες είχαν δώσει εγγυήσεις αγοράς των τίτλων αν [οι θυγατρικές τους] αντιμετώπιζαν προβλήματα ρευστότητας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες:

- οι εν λόγω ξένες τράπεζες βρέθηκαν εκτεθειμένες σε σοβαρά προβλήματα τόσο φερεγγυότητας (διότι έπρεπε να καταγράψουν ζημίες από τα ομόλογα) όσο και ρευστότητας (που όφειλαν στις θυγατρικές τους),

- η κατάσταση αυτή δημιούργησε συνθήκες αβεβαιότητας στην αγορά, καθώς δεν ήταν στην αρχή (καλοκαίρι 2007) γνωστό ποιες τράπεζες είχαν προβλήματα και σε ποια έκταση,
- η αβεβαιότητα στην αγορά είχε με τη σειρά της ως αποτέλεσμα την αύξηση των επιτοκίων στη διατραπεζική αγορά,
- με περαιτέρω συνέπεια, όσες τράπεζες είχαν μεγάλη εξάρτηση από αυτήν την αγορά να αντιμετωπίσουν νέα προβλήματα ρευστότητας και ορισμένες να περιέλθουν σε κατάσταση αφερεγγυότητας.

Η ανάλυση των αιτιών της τρέχουσας κρίσης υπερβαίνει σαφώς τα όρια της παρούσας μελέτης. Εντελώς επιγραμματικά και σε συνέχεια των προαναφερθέντων, μπορεί να αναφερθεί ότι αυτή εστιάζεται, σε ό,τι αφορά το χρηματοπιστωτικό σύστημα, σε προβλήματα που σχετίζονται με τους ακόλουθους παράγοντες:

- την έκταση της διαδικασίας τιτλοποίησης των τραπεζικών απαιτήσεων,
- την ελλιπή διαχείριση του κινδύνου ρευστότητας από τα πιστωτικά ιδρύματα,
- το εκτεταμένο περιθώριο για «ρυθμιστικό αρμπιτράζ»,
- τους μη υποκείμενους σε οποιαδήποτε προηγούμενη αδειοδότηση ή εποπτεία όρους λειτουργίας των οργανισμών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας,
- τους αδιαφανείς όρους διαπραγμάτευσης ορισμένων κατηγοριών χρηματοπιστωτικών μέσων,
- τις μεθόδους αποτίμησης των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, και
- το πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης των φορέων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

5.2. Οι επιπτώσεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, και ειδικά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν σαφώς περιορισμένες σε σχέση με εκείνες που επήλθαν στα χρηματοπιστωτικά συστήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους:

Πρώτον, οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους, όπως οι τράπεζες του εξωτερικού που αντιμετώπισαν προβλήματα φερεγγυότητας, «τοξικά ομόλογα» των οποίων οι τιμές μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Συνεπώς, οι ελληνικές τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να καταγράψουν ζημίες από τέτοια ομόλογα. Θα πρέπει δε να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν λόγο να επενδύσουν σε τέτοιου είδους ομόλογα, καθώς η ανάπτυξή τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών βασίστηκε:

- στην επέκταση της δραστηριότητάς τους στη στεγαστική και την καταναλωτική πίστη, η οποία απελευθερώθηκε στην Ελλάδα την ίδια εποχή που ξένες τράπεζες άρχισαν να επενδύουν σε αυτά τα ομόλογα λόγω έλλειψης άλλων πηγών κερδοφορίας, καθώς και
- στη διεθνή τους δραστηριότητα που γνώρισε κατά το ίδιο διάστημα πολύ μεγάλη ανάπτυξη.

Δεύτερον, οι ελληνικές τράπεζες διαθέτουν υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια, και, συνεπώς, ήταν και είναι θωρακισμένες απέναντι στους κινδύνους που ανέκυψαν, με αποτέλεσμα να είναι ασφαλείς και οι καταθέτες τους. Η φερεγγυότητα των ελληνικών τραπεζών δεν κινδύνευσε από αυτήν την κρίση, διότι δεν υπήρχαν οι δίαυλοι για τη μετάδοση και στην Ελλάδα των προβλημάτων που ανέκυψαν στις χώρες που επλήγησαν κατά κύριο λόγο από την κρίση. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο στην Ελλάδα (όπως και σε άλλες χώρες), ακριβέστερο θα ήταν να γίνεται λόγος όχι για κρίση, αλλά για «αναταραχή» ή «αναστάτωση». Ο μοναδικός δίαυλος που αφορούσε και την Ελλάδα ήταν η αύξηση των επιτοκίων που σημειώθηκε στη διατραπεζική αγορά (η οποία δεν είναι ελληνική αλλά πανευρωπαϊκή). Στο σημείο αυτό πρέπει, όμως επίσης να επισημανθεί, ότι εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από τη διατραπεζική αγορά για την άντληση ρευστότητας υπάρχει, αλλά είναι περιορισμένη.

Σε γενικές γραμμές, οι τράπεζες χρησιμοποιούν τέσσερις πηγές δανεισμού για την άντληση ρευστότητας μέσω της οποίας προβαίνουν στο δανεισμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών:

- τις καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού,
- τις καταθέσεις από τη διατραπεζική αγορά (δηλαδή από άλλες τράπεζες που έχουν πλεονάζουσα ρευστότητα),
- την έκδοση ομολόγων, και
- το δανεισμό από τη νομισματική τους αρχή, δηλαδή στην περίπτωση των ελληνικών τραπεζών (όπως και σε όλα τα κράτη μέλη της ευρωζώνης) από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η βασική πηγή δανεισμού των ελληνικών τραπεζών ήταν και συνεχίζει να είναι οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού. **Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, το κόστος δανεισμού των τραπεζών έχει αυξηθεί και αυτό έχει αναπόφευκτα επιπτώσεις στο επιτόκιο δανεισμού νοικοκυριών και επιχειρήσεων.**

5.3. Τα μέτρα που ελήφθησαν στην Ελλάδα στο πλαίσιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης

Για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, τα μέτρα που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα, αφορούσαν μόνο:

- την ενίσχυση της ρευστότητας (βλέπε κατωτέρω, υπό 5.3.1.) και
- την εγγύηση των καταθέσεων (βλέπε κατωτέρω, υπό 5.3.2).

5.3.1. Μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας

Τα μέτρα που ελήφθησαν δυνάμει του Ν. 3723/2008 (ΦΕΚ 250 Α/9.12.2008) αφορούσαν το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας της οικονομίας, ύψους είκοσι οκτώ (28) δισ. ευρώ. Το εν λόγω πρόγραμμα, οι όροι του οποίου εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αντίθετα από τα

προγράμματα άλλων χωρών, δεν ήταν πρόγραμμα διάσωσης τραπεζών, αλλά πρόγραμμα ενίσχυσης της οικονομίας (νοικοκυριών και επιχειρήσεων) μέσω των τραπεζών.

Το πρόγραμμα, το οποίο είχε συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και προσδιορισμένη, από το νόμο, ημερομηνία λήξης¹⁰¹, δεν αφορούσε την παροχή μετρητών από το κράτος προς τις τράπεζες, αλλά συνδυασμό ομολόγων και εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου. Επιπλέον, οι εγγυήσεις και οι διευκολύνσεις που προβλέπονταν από το πρόγραμμα είχαν κόστος για τις τράπεζες, το οποίο διαμορφώθηκε με όρους αγοράς.

ΠΛΑΙΣΙΟ 1

Αναλυτικά τα τρία σκέλη του προγράμματος ενίσχυσης της ρευστότητας και ο βαθμός αξιοποίησής τους (μέχρι το Δεκέμβριο του 2009)

1ο σκέλος

- παροχή από το Ελληνικό Δημόσιο ομολόγων και αγορά εκ μέρους του προνομιούχων μετοχών των τραπεζών ύψους μέχρι πέντε (5) δισ. ευρώ, με ετήσια σταθερή απόδοση 10% για το Δημόσιο
- επιστροφή των ομολόγων που καταβλήθηκαν από το Δημόσιο για την αγορά των μετοχών εντός πενταετίας το αργότερο, ξεκινώντας από την 1.7.2009
- οι προνομιούχες μετοχές δεν παρέχουν δικαίωμα ψήφου στο Δημόσιο μαζί με τους κοινούς μετόχους ούτε έχουν τα χαρακτηριστικά και τα άλλα δικαιώματα των κοινών μετοχών και, επομένως, δεν μεταβάλλεται η οποιαδήποτε συμμετοχή του Δημοσίου στο μετοχικό κεφάλαιο των τραπεζών
- το Δημόσιο έχει δικαίωμα αρνησικυρίας (veto) σε αποφάσεις που αφορούν τη διανομή μερισμάτων και την πολιτική παροχών προς τα μέλη της Διοίκησης και τα ανώτατα στελέχη των τραπεζών

Η ρευστότητα που προήλθε από την αγορά εκ μέρους του Ελληνικού Δημοσίου των προνομιούχων μετοχών είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των εποπτικών κεφαλαίων των τραπεζών που έκαναν χρήση του εν λόγω μέτρου.

Επιπλέον, η ρευστοποίηση από τις τράπεζες των ομολόγων θα έχει ως αποτέλεσμα την παροχή ρευστότητας πέντε δισ. ευρώ (ή το ποσό που τελικά απορροφήθηκε, το οποίο φτάνει τα 3,8 δισ. ευρώ¹⁰²) που θα μπορεί να διατεθεί μέσω δανείων στην οικονομία.

¹⁰¹ Με την Υπουργική Απόφαση αριθμ. 13264/Β.527 (ΦΕΚ Β 352/30.3.2010) αποφασίστηκε η παράταση των προθεσμιών που ορίζονται για τη συμμετοχή των πιστωτικών ιδρυμάτων στις διατάξεις των άρθρων 1, 2 και 3 του Ν. 3723/2008, μέχρι τις 30.6.2010, δηλαδή κατά ένα εξάμηνο.

¹⁰² Σημειώνεται ότι το Ελληνικό Δημόσιο, για το ποσό των 3,8 δισ. ευρώ που έχει διατεθεί για την κεφαλαιακή ενίσχυση των τραπεζών εισπράττει ετήσια απόδοση της τάξης του 10%, ήτοι 380 εκατ. ευρώ το χρόνο.

2ο σκέλος

- παροχή στις τράπεζες εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου συνολικού ύψους δεκαπέντε (15) δισ. ευρώ που δόθηκαν ως εγγύηση (έναντι προμήθειας) για εκδόσεις ομολόγων τους, διευκολύνοντας έτσι τις τράπεζες να αντλήσουν κεφάλαια από τις κεφαλαιαγορές και να ενισχύσουν τη ρευστότητά τους
- διευκόλυνση μέγιστης διάρκειας τριών (3) ετών
- το Δημόσιο έχει νετό σε αποφάσεις που αφορούν τα προαναφερθέντα θέματα και σε αυτήν την περίπτωση

Από τα προβλεπόμενα 15 δισ. ευρώ για το σκέλος αυτό, έγινε τελικά χρήση 1 δισ. ευρώ¹⁰³. Ο χαμηλός βαθμός χρήσης του εν λόγω μέτρου οφείλεται αφενός μεν στο υψηλό σχετικά κόστος που συνεπαγόταν η χρήση του και αφετέρου στη σταδιακή αποκατάσταση της λειτουργίας των αγορών χρήματος και κεφαλαίων στην ευρωζώνη¹⁰⁴.

3ο σκέλος

- παροχή στις τράπεζες ειδικών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου ύψους οκτώ (8) δισ. ευρώ
- με αυτά τα ειδικά ομόλογα οι τράπεζες που έκαναν χρήση του μέτρου αυτού απέκτησαν επιπλέον ρευστότητα με στόχο την ενίσχυση της δυνατότητάς τους να χρηματοδοτούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ιδιώτες για στεγαστικά δάνεια. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας και η διασφάλιση ικανοποιητικού ρυθμού πιστωτικής επέκτασης στην ελληνική οικονομία
- χορήγηση των ειδικών αυτών ομολόγων έναντι προμήθειας ή/και πλήρους εξασφάλισης μέσω αντίστοιχων περιουσιακών στοιχείων των τραπεζών
- επιστροφή των ειδικών αυτών ομολόγων στο Δημόσιο το αργότερο εντός τριών ετών

Από τα προβλεπόμενα 8 δισ. ευρώ για το σκέλος αυτό, έγινε τελικά χρήση 4,6 δισ. ευρώ¹⁰⁵.

¹⁰³ Αξιοποιώντας το εν λόγω μέτρο, οι τράπεζες εξέδωσαν αρχικά δάνεια με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου αξίας 3 δισ. ευρώ. Τα τελευταία του 2009 όμως, έληξαν χωρίς να ανανεωθούν δάνεια αξίας 2 δισ. ευρώ. Αναλυτικότερα βλέπε, Τράπεζα της Ελλάδος, Νομισματική Πολιτική 2009 – 2010, Μάρτιος 210, σελ. 102, υποσημείωση αριθμ. 128.

¹⁰⁴ Μετά την παράταση ισχύος, έως το τέλος Ιουνίου 2010, των μέτρων του Ν. 3723/2008 και ειδικότερα μέχρι τις αρχές Απριλίου 2010 υποβλήθηκαν από ορισμένες τράπεζες στην Τράπεζα της Ελλάδος αιτήματα για άντληση ρευστότητας ύψους 8,9 δισ. ευρώ μέσω των εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου. Αναλυτικότερα βλέπε Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 43 και 199.

¹⁰⁵ Μετά την παράταση ισχύος, έως το τέλος Ιουνίου 2010, των μέτρων του Ν. 3723/2008 και ειδικότερα μέχρι τις αρχές Απριλίου 2010 υποβλήθηκαν από ορισμένες τράπεζες στην Τράπεζα της Ελλάδος αιτήματα για άντληση ρευστότητας ύψους 2,4 δισ. ευρώ μέσω των Ειδικών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου. Αναλυτικότερα βλέπε Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 43 και 199.

Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, στο τέλος του 2009, το ποσοστό αξιοποίησης των μέτρων ενίσχυσης από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα που κυμάνθηκε τελικά στο 33,6% για το σύνολο των μέτρων, είναι μικρότερο σε σχέση με το ποσοστό αξιοποίησης των αντίστοιχων μέτρων ενίσχυσης τόσο στη ζώνη του ευρώ (43%) όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (40%)¹⁰⁶.

5.3.2. Τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου που διέπει το σύστημα εγγύησης καταθέσεων

Τα μέτρα που ελήφθησαν αφορούν κυρίως την ενίσχυση του ελληνικού συστήματος εγγύησης καταθέσεων και αποτελούν σε μεγάλο βαθμό ενσωμάτωση κοινοτικών διατάξεων. Ειδικότερα, οι τροποποιήσεις που επήλθαν στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την εγγύηση καταθέσεων στην Ελλάδα είναι οι ακόλουθες:

- αύξηση του ορίου της αποζημίωσης των καταθέσεων από είκοσι χιλιάδες (20.000) σε εκατό χιλιάδες ευρώ (100.000),
- ετήσια διαβάθμιση των πιστωτικών ιδρυμάτων με ποιοτικά κριτήρια και ανάλογη διαφοροποίηση της ετήσιας εισφοράς με εύρος συντελεστή από 0,9 έως 1,1,
- καθιέρωση υποχρέωσης της Τράπεζας της Ελλάδος να λαμβάνει απόφαση, εφόσον διαπιστώσει ότι το συμμετέχον στο Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων (ΤΕΚΕ) πιστωτικό ίδρυμα αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του έναντι των καταθετών ή επενδυτών-πελατών του για λόγους που έχουν άμεση σχέση με την οικονομική του κατάσταση και δεν προβλέπεται ότι η αδυναμία αυτή είναι αναστρέψιμη στο προσεχές μέλλον, εντός πέντε (5) εργάσιμων ημερών από τη στιγμή κατά την οποία απεδείχθη για πρώτη φορά ότι το συμμετέχον πιστωτικό ίδρυμα δεν έχει επιστρέψει τις ληξιπρόθεσμες και απαιτητές καταθέσεις (άρθρο 15 Ν. 3775/2009),
- καθιέρωση υποχρέωσης του ΤΕΚΕ να καταβάλει τις δεόντως αποδεδειγμένες απαιτήσεις καταθετών που αφορούν μη διαθέσιμες καταθέσεις εντός είκοσι (20) εργάσιμων ημερών, από την ημερομηνία κατά την οποία οι αρμόδιες αρχές θα κοινοποιήσουν στο ΤΕΚΕ την απόφαση με την οποία ενεργοποιείται η διαδικασία καταβολής αποζημιώσεων, με δυνατότητα παράτασης της προθεσμίας αυτής κατά δέκα (10) εργάσιμες ημέρες κατ' ανώτατο όριο (άρθρο 16. παρ. 1 και 2 Ν. 3775/2009),
- λήψη μέριμνας μέσω της διενέργειας περιοδικών ελέγχων από το ΤΕΚΕ για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων και μηχανισμών του, ώστε να εξασφαλίζεται η καταβολή αποζημιώσεων στους καταθέτες εμπροθέσμως και κατά το ενδεδειγμένο ποσό,
- στο πλαίσιο άσκησης των εποπτικών της αρμοδιοτήτων και εφόσον διαπιστώσει την ύπαρξη γεγονότων που ενδέχεται να οδηγήσουν σε έκδοση αποφάσεων για την έναρξη της διαδικασίας καταβολής αποζημιώσεων, η Τράπεζα της Ελλάδος ενημερώνει σχετικώς το ΤΕΚΕ, το οποίο με

¹⁰⁶ Χαρακτηριστικό εν προκειμένω είναι το γεγονός πως τα τραπεζικά συστήματα της Φινλανδίας, της Σλοβακίας και της Πολωνίας, παρά το γεγονός ότι προβλέφθηκε μηχανισμός ενίσχυσης της ρευστότητάς τους, συνολικού ποσού 66,78 δισ. ευρώ, τελικά δεν αξιοποίησαν τον εν λόγω μηχανισμό. Αναλυτικότερα βλέπε, European Commission, State aid Scoreboard, Report on recent developments on crisis aid to the financial sector, 27 May 2010, COM (2010) 255.

τη σειρά του και εφόσον α) το πιστωτικό ίδρυμα, που έχει καταστατική έδρα στην Ελλάδα, διατηρεί υποκατάστημα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και β) οι καταθέσεις των υποκαταστημάτων αυτών καλύπτονται συμπληρωματικά από το σύστημα εγγύησης καταθέσεων του κράτους μέλους υποδοχής, ειδοποιεί το εν λόγω αλλοδαπό σύστημα εγγύησης καταθέσεων εντός εύλογου χρόνου.

5.4. Δρομολογούμενες ρυθμιστικές εξελίξεις σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Η χρηματοπιστωτική κρίση ανέδειξε εν γένει σημαντικές αδυναμίες και κενά τόσο στο ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα όσο και στην εποπτεία που ασκείται σε ό,τι αφορά τη λειτουργία των φορέων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και των αγορών. Η εν λόγω επισήμανση δεν είναι, βέβαια, καινοφανής, δεδομένου ότι αυτό παρατηρείται κάθε φορά που επέρχεται μια κρίση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ενός ή περισσότερων κρατών.

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να οδηγήσουν στη **γενίκευση** ότι μέχρι την εκδήλωση της κρίσης το χρηματοπιστωτικό σύστημα λειτουργούσε σε ρυθμιστικό κενό. Το ακριβώς αντίθετο ισχύει μάλιστα, καθώς υφίσταται ένα καθεστώς έντονης ρυθμιστικής παρέμβασης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι κανόνες του οποίου διαμορφώνονται σε σημαντική έκταση σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, και το οποίο έχει ιδιαίτερα δομημένη εσωτερική συνοχή.

Το ισχύον καθεστώς είναι, βέβαια, επιδεκτικό βελτιώσεων. Ρυθμιστικά κενά υπήρξαν και υπάρχουν. Ορισμένα υποσύνολα του χρηματοπιστωτικού συστήματος ρυθμίζονται υπερβολικά αυστηρά (εμπορικές τράπεζες), ενώ άλλα ρυθμίζονται πλημμελώς (τμήμα της αγοράς εταιρικών ομολόγων, οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, hedge funds). Υπάρχουν εξω-χώρια κέντρα ("offshore centers") στα οποία η έννοια της ρυθμιστικής παρέμβασης δεν υφίσταται καν. Παράλληλα, έχουν καθιερωθεί κανόνες, οι οποίοι είναι αναποτελεσματικοί, δεδομένου ότι το κόστος που συνεπάγεται η εφαρμογή τους δεν αποκλείεται σε ορισμένες περιπτώσεις να υπερακοντίζει τα οφέλη από την υιοθέτησή τους, τουλάχιστον ως προς ορισμένες διαστάσεις τους (με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τους κανόνες για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών).

Στο πλαίσιο αυτό, έχουν ήδη δρομολογηθεί από τα κοινοτικά όργανα πρωτοβουλίες, σε σημαντική έκταση επηρεασμένες από αντίστοιχες διεθνείς πρωτοβουλίες, για την τροποποίηση συγκεκριμένων διατάξεων υφισταμένων κοινοτικών νομικών πράξεων, ώστε μέσω των αναγκαίων προσαρμογών να ενισχυθεί το ρυθμιστικό πλαίσιο και να αντιμετωπιστούν ορισμένα από τα προαναφερθέντα αίτια της κρίσης. Οι πρωτοβουλίες αυτές αφορούν ειδικότερα:

- την ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει την κεφαλαιακή επάρκεια των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων επενδύσεων,
- την αναθεώρηση του καθεστώτος αποδοχών των διοικητικών στελεχών των εισηγμένων εταιρειών, ειδικά δε των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού συστήματος,

- την αναθεώρηση του κανονιστικού πλαισίου για την κατάχρηση της αγοράς, με κύριο στόχο την επέκταση του πεδίου εφαρμογής των διατάξεών του και σε μη ρυθμιζόμενες αγορές και τη ρύθμιση, σε μόνιμη βάση, της πρακτικής των ανοιχτών πωλήσεων (short selling),
- την υπαγωγή των Οργανισμών Αξιολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας σε συγκεκριμένο ρυθμιστικό και εποπτικό πλαίσιο,
- την ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου που διέπει τη διαφάνεια των συναλλαγών στις κεφαλαιαγορές και τη διαχείριση του κινδύνου που απορρέει από τα τιτλοποιημένα προϊόντα, και
- την αναμόρφωση του πλαισίου άσκησης εποπτείας του Ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Τέλος, πρωτοβουλίες έχουν αναληφθεί, εξίσου επηρεασμένες από αντίστοιχες διεθνείς πρωτοβουλίες, και προς την κατεύθυνση της κάλυψης κενών με την υιοθέτηση νέων κανόνων για την αντιμετώπιση των υπολοίπων αιτίων της κρίσης. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται:

- η καθιέρωση συγκεκριμένου ρυθμιστικού πλαισίου για τη διαχείριση του κινδύνου ρευστότητας στον οποίο εκτίθενται τα πιστωτικά ιδρύματα,
- η καθιέρωση κανόνων για τη διασφάλιση της ορθής αποτίμησης των χρηματοπιστωτικών μέσων,
- η καθιέρωση ενός συστήματος εκκαθάρισης των συναλλαγών επί παραγώγων πιστωτικού κινδύνου (credit default swaps) μέσω ενός ή περισσοτέρων κεντρικών αντισυμβαλλομένων (central clearing counterparties – CCPs) εγκατεστημένων στην Κοινότητα, και
- η καθιέρωση ειδικού κανονιστικού πλαισίου που να διέπει τα κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου (hedge funds), ιδίως αναφορικά με τους συστημικούς κινδύνους που απορρέουν από τη λειτουργία των εν λόγω κεφαλαίων και την επίδρασή τους στην ακεραιότητα και αποτελεσματικότητα της αγοράς, τη διαχείριση των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται, καθώς και τους όρους διαφάνειας που διέπουν τη λειτουργία τους με στόχο την προστασία του επενδυτικού κοινού.

Κείμενα και μελέτες τεκμηρίωσης

1. Ελληνική Στατιστική Αρχή, διάφορα δελτία τύπου 2008, 2009, 2010
2. Εκθέσεις εταιρικής κοινωνικής ευθύνης τραπεζών 2006, 2007, 2008, 2009
3. Ετήσιες ατομικές και ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις τραπεζών και συνοδευτικές σημειώσεις επί αυτών 2007, 2008, 2009
4. Ετήσιοι απολογισμοί τραπεζών 2006, 2007, 2008
5. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2009 – 2010*, Μάρτιος 2010
6. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση 2009*, Οκτώβριος 2009
7. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2008 – 2009*, Φεβρουάριος 2009
8. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2007 – 2008*, Φεβρουάριος 2008
9. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική 2006 – 2007*, Φεβρουάριος 2007
10. Τράπεζα της Ελλάδος, *Ετήσια Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009*, Απρίλιος 2010
11. Τράπεζα της Ελλάδος, *Ετήσια Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2008*, Απρίλιος 2009
12. Τράπεζα της Ελλάδος, *Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας – ΣΔΟΣ* (διάφορα τεύχη)
13. Τράπεζα της Ελλάδος, *Τραπεζική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών* (διάφορα δελτία τύπου)
14. Τράπεζα της Ελλάδος, *Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα*, Ιούνιος και Δεκέμβριος 2009
15. Τράπεζα της Ελλάδος, *Τραπεζικά επιτόκια καταθέσεων και δανείων* (διάφορα μηνιαία δελτία τύπου)
16. Τράπεζα της Ελλάδος, *Εξελίξεις στην αγορά ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου* (διάφορα μηνιαία δελτία τύπου)
17. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική πολιτική 2003 – 2004, Το ύψος του δανεισμού και ο βαθμός χρέωσης των ελληνικών νοικοκυριών: ενδείξεις από τη δειγματοληπτική έρευνα*, Τράπεζα της Ελλάδος, Παράρτημα Κεφ. VI, Μάρτιος 2003
18. Τράπεζα της Ελλάδος, *Δανεισμός και χρηματοοικονομική πίεση στα νοικοκυριά: Έρευνα σε επίπεδο νοικοκυριού*, 24 Μαρτίου 2006
19. Τράπεζα της Ελλάδος, *Δανεισμός και χρηματοοικονομική πίεση στα νοικοκυριά: Αποτελέσματα από τη δειγματοληπτική έρευνα του 2007*, 19 Μαΐου 2008
20. Ελληνική Ένωση Τραπεζών, *Η συμβολή του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία*, Ιούλιος 2008
21. Χρηματιστήριο Αθηνών, *Μηνιαία Στατιστικά Δελτία*, Χρηματιστηριακές Εξελίξεις (διάφορα μηνιαία τεύχη 2008 και 2009)
22. European Central Bank, *Structural Indicators for the EU Banking Sector*, January 2010
23. European Central Bank, *EU Banking Structures*, October 2008
24. European Central Bank, *EU Banking Structures*, October 2007
25. European Central Bank, Euro area and national MFI interest rates (MIR)
26. European Commission, ECFIN Retail Banking Survey – results for Q1 2009, July 2009
27. European Commission, *State aid Scoreboard, Report on recent developments on crisis aid to the financial sector*, May 2010
28. World Bank, *Doing Business in 2010 (Overview), 2009 and 2008*

Παράρτημα Πινάκων και Διαγραμμάτων

1. Πίνακες

Πίνακας	Θέμα	Σελ.
1	Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών	14
2	Αριθμός καταστημάτων τραπεζών (2003 – 2009)	19
3	Αναλογία κατοίκων ανά τραπεζικό κατάστημα (2003 – 2009)	20
4	Δείκτες μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών – Γενικός Δείκτης & Τραπεζικός Δείκτης	23
5	FTSE/XA Τραπεζικός δείκτης XA-SP European Banking Index sx7p Index-Dow Jones Us Financials Index-KBW US Regional Banking Index krx Index	24
6	Δείκτες αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών	29
7	Ονομαστικά επιτόκια (%) για νέα δάνεια προς νοικοκυριά (Ελλάδα – Ευρωζώνη)	31
8	Ονομαστικά επιτόκια (%) για νέα δάνεια προς επιχειρήσεις (Ελλάδα – Ευρωζώνη)	32
9	Ονομαστικά επιτόκια (%) νέων τραπεζικών δανείων σε ευρώ προς νοικοκυριά	34
10	Συνολικό ποσό χρηματοδοτήσεων και ποσοστό επί του συνόλου ανά κατηγορία δανεισμού – Υπόλοιπα έως την 31η Δεκεμβρίου 2009	35
11	Ονομαστικά επιτόκια (%) νέων τραπεζικών δανείων σε ευρώ προς επιχειρήσεις	35
12	Μέσο επιτόκιο (%) για νέα και υφιστάμενα επιχειρηματικά δάνεια στην Ελλάδα	36
13	Ονομαστικά επιτόκια (%) για νέες καταθέσεις από νοικοκυριά και επιχειρήσεις	37
14	Περιθώριο επιτοκίου (spread) στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	38
15	Συμμετοχή ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ	42
16	Πολιτική δανεισμού προς νοικοκυριά	44
17	Λόγος συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ	45
18	Λόγος συνολικών χορηγήσεων στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά προς το ΑΕΠ	45
19	Λόγος λοιπών δανείων προς νοικοκυριά (καταναλωτικά δάνεια & πιστωτικές κάρτες) προς το ΑΕΠ	46
20	Ετήσιος ρυθμός αύξησης των υπολοίπων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων	50
21	Ποσοστά αύξησης των υπολοίπων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων	50
22	Τραπεζική στήριξη της επιχειρηματικότητας (από 1.1.2008 – 31.3.2009)	53

23	Δαπάνες προσωπικού	55
24	Κόστος μισθοδοσίας	55
25	Αριθμός μετοχών και μερίσματα για τις χρήσεις 2009, 2008 και 2007	56
26	Φόροι που καταβάλλουν οι τραπεζικοί όμιλοι	58
27	Χορηγικό πρόγραμμα τραπεζικών ομίλων	59
28	Παρουσία ελληνικών τραπεζών στην αλλοδαπή μέσω θυγατρικών και υποκαταστημάτων	62
29	Διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών: Σύνολο ενεργητικού, Χορηγήσεις, Καταθέσεις, Κέρδη προ φόρων και Μερίδιο αγοράς	65
30	Διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών – Δίκτυο καταστημάτων και ATM	69
31	Διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών – Απασχολούμενο Προσωπικό	70

2. Διαγράμματα

Διάγραμμα	Θέμα	Σελ.
1	Εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της παροχής τραπεζικών υπηρεσιών στην Ελλάδα (2008 – 2009)	15
2	Μέση μετοχική σύνθεση (%)	21
3	Δείκτες μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών – Γενικός Δείκτης & Τραπεζικός Δείκτης	23
4	FTSE/ΧΑ Τραπεζικός δείκτης Χ.Α.-SP European Banking Index sx7p Index-Dow Jones Us Financials Index-KBW US Regional Banking Index krx Index	25
5	Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους	28

